

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 39.

Onsdagen den 17 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes en till kammaren från herr *Gustafsson* i Örebro inkommen skrivelse, däri han under åberopande av vidfogat läkarbetyg anhållit om ledighet från riksdagsgörömlen under 14 dagar från och med den 18 april.

Ansökningen bifölls.

§ 2.

Vidare upplästes två till kammaren inkomna protokoll, så lydande:

År 1918 den 16 april sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt 71 och 73 §§ riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksbanken ej mindre för valperioden 1918—1921 efter herrar V. L. Moll och R. Lindgren, vilka voro i tur att avgå, än även för återstående delen av valperioden 1917—1920 efter herr statsrådet Fr. V. Thorsson, vilken på grund därav att han blivit utnämnd till statsråd frånträtt sin befattning såsom fullmäktig i riksbanken, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; och befunnos, efter valens slut, hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1918—1921:

herr Moll, Victor Ludvig, bankdirektör	med 44 röster,
» Lindgren, Richard, bankdirektör	» 44 » ;

för återstående delen av valperioden 1917—1920:

herr Branting, Karl Hjalmar, ledamot av riksdagens andra kammare	med 44 röster,
--	----------------

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 39.

samt till *suppleanter* för tiden från valet till dess nytt val under år 1919 försiggått:

greve von Rosen, Gustaf Fredrik, bruksägare	med 42 röster,
herr Olausson, Knut Arvid, bankokommissarie	» 41 »
» Rune, Axel Olof, ledamot av riksdagens andra kammare	» 40 » ;

Ernst Trygger.

Johan Ekman.

Malte Sommelius.

Bernh. Eriksson.

År 1918 den 16 april sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt 71 och 73 §§ riksdagsordningen utse dels fullmäktige i riksgäldskontoret ej mindre för valperioden 1918—1921 efter herrar A. Ekman och H. S. Tamm, vilka voro i tur att avgå, än även för återstående delen av valperioden 1917—1920 efter herr statsrådet friherre E. K. Palmstierna, vilken på grund därav att han blivit utnämnd till statsråd frånträtt sin befattning såsom fullmäktig i riksgäldskontoret, dels och suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda kontor; och befunnos, efter valens slut, hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1918—1921:

herr Tamm Henric Sebastian, verkställande direktör	med 43 röster,
» Kvarnzelius, Svante Herman, ledamot av riksdagens första kammare	» 43 »

för återstående delen av valperioden 1917—1920:

herr Söderberg, Ernst Julius, ledamot av riksdagens första kammare	med 41 röster,
--	----------------

samt till *suppleanter* för tiden från valet, till dess nytt val under år 1919 försiggått:

herr Jespersion, Jöns Peter, ledamot av riksdagens första kammare	med 42 röster,
» Strömberg, Otto Mauritz, ledamot av riksdagens första kammare	» 41 »
» Ekman, Carl Gustaf, ledamot av riksdagens första kammare	» 40 »

Ernst Trygger.

Johan Ekman.

Malte Sommelius.

Bernh. Eriksson.

Protokollen lades till handlingarna; och beslöts tillika, att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av kammarens protokoll om valen underrättas för avgivande av förslag till dels förordnanden för de valde, dels skrivelser till Konungen med anmälan.

om de försiggångna valen, dels ock de paragrafer, som därom borde i riksdagsbeslutet intagas.

§ 3.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 259, angående anslag till arbetslöshetens bekämpande;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 267, angående avstående av viss statens järnvägar tillhörig mark;

till statsutskottet propositionen, nr 268, angående befrielse för linjeförmanen vid telegrafverket J. A. Norrströms stärbhus att ersätta visst förkommet belopp m. m.;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 273, angående lån till aktiebolaget svenska linberedningssällskapet;

nr 280, angående tilläggsbidrag till vissa innehavare av odlingslägenheter och skogstorp å kronomark i de sex nordligaste länen;

nr 281, angående tilläggsbidrag till innehavare av nybyggeslägenheter inom Alträskis nybyggesområde i Norrbottens län m. m.; och

nr 282, angående försäljning till staden Västerås av kronoegendomen Vallby nr 4 i Västmanlands län;

till statsutskottet propositionerna:

nr 248, angående förhöjt understöd åt bokförmedlingsanstalterna; och

nr 256, angående ordnande av tomtområdet vid folkskoleseminariet i Lund;

till bankoutskottet propositionen, nr 274, angående pension åt folkskoleinspektören Johannes Sunnerman;

till statsutskottet propositionen, nr 275, angående uppförande av nybyggnad för hantverksskolan i Kristinehamn för blindas;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 276, angående försäljning av folkskoleseminariets i Falun äldre tomtområde m. m.; samt

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 277, med förslag till lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 1, 2, 3 och 4, § 18 samt § 40 mom. 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862.

§ 4.

Härefter föredrogos var efter annan de på kammarens bord ligande motionerna; och remitterades därvid

till lagutskottet motionerna:

nr 378, av herr *Hamrin*; och

nr 379, av herr *Lovén m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionen nr 380, av herr *Anderson* i Knapasjö; samt

till jordbruksutskottet motionen, nr 381, av herr *Norman m. fl.*

§ 5.

Första särskilda utskottets utlåtanden nr 13—16 och andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 3—5, som härpå föredrogos, bordlades åter.

§ 6.

Ang. lag om häradsrätts sammansättning vid handläggning av vissa mål m. m.

Till avgörande förelåg nu lagutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om häradsrätts sammansättning vid handläggning av vissa mål och ärenden m. m. dels ock i anledning därav väckt motion.

Genom en den 18 januari 1918 dagtecknad proposition, nr 4, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om häradsrätts sammansättning vid handläggning av vissa mål och ärenden;

2) lag om ändrad lydelse av 10 § i förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradssting;

3) lag om ändrad lydelse av 5 § 1 i förordningen om nya växelagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall den 7 maj 1880; samt

4) lag om kungörande av tiden för tings början och avslutande m. m.

I samband med denna proposition, vilken hänvisats till lagutskottet, hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av propositionen inom andra kammaren väckt motion, nr 307, av herrar *Hansson* i Mora-Noret, *Hage* och *Johansson* i Sollefteå, i vilken motion föreslagits vissa ändringar i 1, 7 och 10 §§ i förstnämnda lagförslag.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga vid punkten fogade förslag till

lag om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden;

lag om ändrad lydelse av 10 § i förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradssting;

lag om ändrad lydelse av 5 § 1 i förordningen om nya växel-

lagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall den 7 maj 1880; samt

lag om kungörande av tiden för tings början och avslutande m. m.;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, huruvida och i vilken omfattning ersättning skulle kunna tillerkännas nämndemän för de kostnader, som vore förenade med nämndemansuppdragets utförande, utöver vad för närvarande i dylikt avseende vore stadgat, samt för riksdagen framlägga det förslag, som av detta övervägande kunde föranledas; samt

C) att herr Hanssons i Mora-Noret m. fl. förevarande motion, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet i sitt utlåtande hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herr *Tisell*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas; och

av herr *Rogberg* i fråga om 3 och 4 §§ i förslaget till lag om kungörande av tiden för tings början och avslutande m. m.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning begärdes ordet av

Herr *Pettersson* i Södertälje, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragnings sättet ber jag att få föreslå,

att lagförslagen föredragas var för sig och paragrafvis samt, där så anses lämpligt, momentvis med ingresser, rubriker och utskottets hemställan sist;

att vid behandlingen av 1 § i förslaget till lag om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden diskussionen må omfatta betänkandet i dess helhet;

att lagtexten icke må behöva uppläsas i vidare mån än där sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse lagförslagen eller något av dem kommer att i en eller annan del till utskottet återremitteras utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende på de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som av ifrågasatt ändring i återförvisade delar kunna föranledas;

samt att i fråga om nummerbeteckning av paragrafer och moment utskottet må vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kammarens beslut.

Denna hemställan bifölls av kammaren

Ang. lag om
häradsrätt
sammansätt-
ning vid hand-
läggning av
vissa mål m. m.
(Forts.)

Ang. lag om
häradsrätts
sammansätt-
ning vid hand-
läggning av
vissa mål m. m.

I överensstämmelse härmed företogs först till behandling det av utskottet i punkten A) framlagda förslaget till

Lag om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden.

(Forts.)

Efter föredragning av 1 § anförde:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Löfgren**:
Herr talman, mina herrar! Det föreliggande lagförslaget från Kungl. Maj:ts sida grundar sig helt och hållet på ett lagutkast, som under den iöregående regeringen blev utarbetat inom justitiedepartementet. Ett så gott som enhälligt lagutskott har nu i stort sett godkänt principerna för detta förslag, men utskottet har gjort väsentliga ändringar och jämkningar i förslaget. Då nu utskottet kommit till detta resultat, skall det icke falla mig in att söka hålla på Kungl. Maj:ts förslag i de delar, som äro skiljaktiga, särskilt som jag erkänner, att i vissa avseenden lagutskottets förslag innebär väsentliga förbättringar av Kungl. Maj:ts förslag. Såsom sådana förbättringar vill jag särskilt nämna, att beträffande de bötesmål, som kunna förekomma vid sammanträde med s. k. tremansnämnd hithörande bestämmelser inskränkts till att gälla allenast sådana mål, där straffet icke kan bliva mer än högst 500 kronors böter. Den lydelse, som fanns i Kungl. Maj:ts förslag, var utan tvivel för vidsträckt.

Vidare ber jag att få uttrycka erkänsla för den välvillighet, varmed lagutskottet velat tillerkänna nämndemännen — icke blott vid sammanträden med tremansnämnden utan i allmänhet — ersättning för deras inställelse, ett förhållande, som i hög grad skall underlätta att få lämpliga nämndemän i häradsrätterna.

Jag vill sålunda, som sagt, icke ifrågasätta annat än att lagutskottets förslag skall föredragas framför Kungl. Maj:ts förslag. Men jag finner det i alla fall angeläget att i de delar, där utskottets förslag och Kungl. Maj:ts proposition äro skiljaktiga, framhålla de synpunkter, som ligga till grund för propositionen. Samtidigt skall jag också till sist med några ord bemöta de farhågor, som gjort sig gällande gent emot såväl det ena som det andra förslaget ur principiell synpunkt. Det är farhågor, som uttryckts uti en reservation från första kammaren, men som också framskymta, delvis åtminstone, i lagutskottets betänkande, — farhågor, som i åtskilligt motiverat den modifierade ståndpunkt, utskottet intager.

Vad förslaget närmast åsyftar är ju att åvägabringa större skyndsamhet vid behandlingen av målen vid häradsrätterna, ett syfte, som med särskild styrka framhållits i en riksdagsskrivelse av år 1915. Då tänkte sig riksdagen närmast, att man skulle vidtaga åtgärder för att åvägabringa denna större skyndsamhet på sådana platser ute i landsbygden, där det fanns samhällen med mera sammanträngd befolkning, städer och stadsliknande samhällen under landsrätt. Och vad man först tänkte på var att få till stånd ett snabbare förfarande vid behandlingen av lagfarts-, in-tecknings- och

dylika ansökningsärenden. Men det framhölls också i riksdagsskrivelsen lämpligheten av att se till huruvida det icke vore möjligt att få samma snabbare förfarande, som man tänkt sig för sådana mål som ansökningsärendena, tillämpat även på de enklare ordningsmålen, de s. k. polisförseelserna. Nu kan ju icke förnekas, att den kungl. propositionen går utanför den ram, som riksdagsskrivelsen sålunda utstakat, ty propositionen upptager såsom föremål för denna oftare återkommande behandling av vissa mål icke blott ansökningsärenden, intecknings-, lagfarts- och andra dylika ärenden, utan även ej mindre de enklaste polisförseelserna än även alla bötesmål samt växel-, check- och vanliga skuldfordringsmål. Den ram, som riksdagen tänkte sig, har sålunda överskridits i och genom det förslag, som förelåg utarbetat i justitiedepartementet, när denna proposition skrevs, men regeringen — och särskilt jag för min del — tyckte, att det icke var skäl att avvika från det av den tidigare regeringen utarbetade förslaget, så mycket mindre som jag ansåg det vara en i och för sig god sak, ju mer man kunde föra tillsammans de enklare målen, skilja dem från den mera vidlyftiga och noggranna behandlingen vid häradsrätten och överföra dem till ett mera enkelt förfarande.

Den större skyndsamheten tänkte man sig enligt Kungl. Maj:ts och lagutskottets förslag vinna genom tätare sammanträden, och både Kungl. Maj:ts förslag och lagutskottets förslag gå ut ifrån att man vid dessa särskilda sammanträden för de enklare målen handläggning icke skall behöva kalla tillhopa hela häradsrätten med fulltalig nämnd utan att det vore tillräckligt med en tremansnämnd.

I dessa två avseenden äro propositionen och lagutskottets förslag lika. Däremot skilja de sig därutinnan, att under det propositionen tänkte sig, att de särskilda småtingen skulle kunna hållas både mellan de allmänna sammanträdena och i samband med dessa, har utskottet däremot icke velat vara med om att de särskilda, mindre tingerna skulle hållas annat än mellan men aldrig i samband med de allmänna sammanträdena. Vidare förefinnes också den väsentliga skillnaden av mera principiell innebörd mellan propositionen och lagutskottets förslag, att enligt propositionen ett mål i allmänhet med undantag för endast fordringsmål skulle, när det väl hade förekommit vid ett sådant där särskilt mindre sammanträde, kunna slutbehandlas antingen vid detta sammanträde eller vid ett senare sammanträde av samma art. Följaktligen skulle dessa småting, om jag så får kalla dem, få en fullständig förhandlingsrätt i fråga om alla de mål, som komma dit. Däremot har utskottet lagt frågan på den bogen, att det endast är vid första rättegångstillfället som ett sådant här enklare ärende får behandlas vid tremansnämndsting. Är det nödvändigt, att det uppskjutes till en annan gång, då skall det uppskjutas icke till ett särskilt utan till ett allmänt tingssammanträde. Det är således bara första gången målet förekommer som det får behandlas vid tremansnämndsting.

Då frågar man sig: hur kommer den olika läggningen av de olika förslagen att verka med hänsyn till det syfte man i första hand velat

*Ang. lag om
häradsrätts
sammansätt-
ning vid hand-
läggning av
vissa mål m. m.*

(Forts.)

Ang. lag om
häradsrätts-
sammansätt-
ning vid hand-
läggning av
vissa mål m. m.

(Forts.)

vinna, nämligen den större skyndsamheten? Därvidlag kan jag inte finna annat än att om Kungl. Maj:ts proposition hade vunnit riksdagens bifall, skulle skyndsamheten i något högre grad ha befrämjats än genom lagutskottets förslag. Först och främst tror jag, att ifall de enklare målen kunnat få fullständig behandling vid ett tremansnämning, skulle följden ha blivit, att det uppstått praxis, att polismål, växel mål och enklare fordringsmål jämte bötesmål i allmänhet hade stämts in till dessa mindre ting och icke till allmänt sammanträde. Alla dessa mål hade blivit koncentrerade inom ramen för det enklare förfarandet. Detta hade verkat i två riktningar. Dels hade de större tingen, de allmänna sammanträdena, därigenom i större utsträckning blivit befriade från de små målen varigenom de större viktigare målen handläggning påskyndats. Detta är den ena. Dels hade, ifall de särskilda sammanträdena med tremansnämnd fått hållas icke bara emellan utan också i samband med de allmänna sammanträdena, det blivit dubbelt så många särskilda sammanträden och följaktligen hade därigenom skyndsamheten vid avgörandet av de enklare ärendena även befrämjats. Som det nu blivit enligt lagutskottets förslag, får man nog icke tänka sig, att man vinner allt man velat vinna genom Kungl. Maj:ts proposition. Jag tänker mig, att dessa tremansnämndsting närmast komma att verka såsom inskrivningsting, där endast ansökningsärenden och klara polismål komma att handläggas. Eljest komma målen i stort sett såsom förut att handläggas vid allmänt sammanträde. Emellertid är detta icke så mycket att beklaga sig över. Det blir i alla händelser inte sämre än nu utan bättre, och får jag därför, med hänsyn till intresset av att erhålla en något snabbare rättsskipning, uttala den förhoppningen, att förslaget som ett steg i rätt riktning kommer att bifallas av andra kammaren.

Emellertid var det icke bara större skyndsamhet man velat vinna genom denna anordning med särskilda tremansnämndsting. Det var också ett annat ändamål som Kungl. Maj:ts proposition sökt vinna, nämligen att tillgodose den önskan som uttalats i en riksdagskrivelse 1906, vari det begärdes åtgärder i syfte att minska de ordinarie domarnas ledigheter och att samtidigt skärpa kompetensfordringarna, fordringarna på högre ålder och visdom, hos de unga tingsbiträden, som sitta ting i stället för den ordinarie domaren. Propositionen har haft även detta syfte, och samtidigt har propositionen icke kunnat undgå att taga hänsyn till det faktiska förhållandet, att domarkårens rekrytering är beroende av tilloppet av unga jurister, som mot ringa ersättning tjänstgöra hos landsdomarna och som för sin utbildning och meritering behöva att sitta ting i den ordinarie domarens ställe.

Hur har man nu tänkt sig enligt propositionen, att detta dubbla syfte skulle vinnas? Jo, man har tänkt sig saken så, att om vi inrättade dylika, ofta återkommande tingssammanträden med tremansnämnd, skulle man därigenom kunna göra det möjligt att utbildningen, så att säga, sker gradvis. Den unge juristen skulle få sitta vid

en hel del särskilda små sammanträden innan han finge förordnande att sitta ett allmänt ting.

Den naturliga verkan i detta avseende av den utav lagutskottet föreslagna ändringen i Kungl. Maj:ts förevarande proposition är av två slag. För det första blir den handläggning av ärenden, som förekommer på de mindre sammanträdena, av mindre omfattande och svår art därigenom, att man dels inskränkt antalet mål, som komma dit, och dels begränsa den befogenhet, varmed domaren har att där behandla dylika mål. Enligt lagutskottets förslag skall han ju ha rättighet att behandla dessa mål allenast vid ett första rättegångstillfälle. Därigenom är givet, att det blir ett mindre kvalificerat arbete, som utföres på ett dylikt särskilt tingssammanträde, och därför även en mindre merit att sitta ett sådant ting, än det skulle ha blivit, därest Kungl. Maj:ts proposition hade oförändrat antagits. Det skulle vidare enligt lagutskottets förslag mindre ofta komma att inträffa tremannanämndsting än enligt den kungl. propositionen. Vederbörande måste hålla på dubbelt så länge för att samla ihop meriter på dylika ting, då de ej få sammanfalla med de allmänna sammanträdena utan blott äga rum mellan dessa. Emellertid tror jag, att även denna olägenhet skall kunna avhjälpas därigenom, att man för de allmänna sammanträdena gör särskilda uppspeltor dels för målen i allmänhet, som skötas av den ordinarie domaren, och dels för de mål av enklare natur, som man i propositionen tänkt sig skulle gå till tremannanämnden, samt att den unge juristen får särskilt förordnande att sitta som ordförande i dessa enklare mål vid allmänt sammanträde med full nämnd. På detta sätt skulle olägenheten av den ändring, som lagutskottet föreslagit, icke bliva så stor. Men kvar står dock det förhållandet, som enligt min mening är ett missförhållande, nämligen att den fullsatta nämnden i nästan lika stor utsträckning som hittills skulle komma att besväras med småmål, särskilt ansökningsärenden, som den icke mycket befattar sig med. Dessa mål bliva ju underkastade en rent formell behandling, vilken såsom bekant ombesörjes av domaren och hans biträden. Nämnden har, som sagt, icke mycket med dem att skaffa utan har blott att offra tid på att närvara vid deras föredragning. Emellertid är nu ingenting att göra åt denna sak; riksdagen har fått vad den begärt i sina olika skrivelser, och härmed får ju även Kungl. Maj:t naturligen nöja sig.

Slutligen vill jag med några ord beröra de principiella anmärkningarna, som gjorts såväl mot propositionen som det av lagutskottet här framlagda modifierade förslaget. Först och främst röra sig de farhågor, man i detta fall hyser, i den riktningen, att man säger, att här kommer den ena lilla reformen efter den andra på processrättens område, vilka reformförslag utarbetats av processkommissionen, och rätt som det är har riksdagen, utan att den i princip prövat en viss rättegångsreform, i alla fall bundit sig vid en stor allmän sådan reform — en reform, som vi fått så att säga i smådoser undan för undan, utan att hava haft tillfälle att bedöma det hela. Jag skall be att på det allra bestämdaste förklara, att denna föreställning om, att processkommissionen är en permanent sittande, över både riksdag och

*Ang. lag om
häradsrätts
sammansätt-
ning vid hand-
läggning av
vissa mål m. m.*

(Forts.)

Ang. lag om
häradsrätts
sammanställ-
ning vid hand-
läggning av
vissa mål m. m.

(Forts.)

regering rådande inrättning, som bestämmer allt rörande vår rättegångsordning, är oriktig. Det är mycket beklagligt, att processkommissionen icke hittills haft tillfälle att avlämna ett principuttalande rörande de linjer, efter vilka kommissionen vill lägga den blivande rättegångsreformen. Omständigheterna ha gjort, att så icke kunnat ske, och detta är, som sagt, i och för sig mycket att beklaga, men säkert är, att de lagförslag som hittills utarbetats av processkommissionen eller av justitiedepartementet i samråd med processkommissionen, tillkommit på initiativ av regeringen och icke på initiativ av processkommissionen. De ha tillkommit på initiativ av regeringen efter framställningar från riksdagen, och det är väl alldeles självklart, att regeringen, när den har att efter framställningar av riksdagen utarbeta partiella förslag till reformer på processrättens område, samråder med den kommission, som sitter här i landet för att behandla processuella frågor.

Vid en dylik partiell reform har man att se till två saker. Man har att tillse, att dessa partiella reformförslag kunna väl inpassas i det rättssystem, som vi nu äga, och att ett visst förslag också något så när stämmer med de moderna rättsprinciper, efter vilka processkommissionen får tänkas lägga sina större förslag.

Vad beträffar särskilt det nu föreliggande förslaget, så är det samma likaväl som övriga liknande förslag, vilka tillkommit på framställning av riksdagen, utarbetat av regeringen i samråd med processkommissionen. Denna har härvidlag icke alls varit någon sorts primus motor. Detta förslag innefattar också det allenast sådana bestämmelser, som stå i full överensstämmelse med nu rådande processrätt. Man har anmärkt mot förslaget, att nämndemännens antal vid sammanträden för behandling av enklare mål nedsatts, men det är väl icke märkvärdigare, än att det finnes blott två nämndemän i sådana mål som synes- och skiftesmål.

I detta sammanhang, då det gäller nämnden, kommer man emellertid just med själva huvudanmärkningen emot det principiella i detta förslag. Man säger, att förslaget innebär en rubbning av nämndens ställning. Denna anmärkning har gjorts ifrån två håll. En av reservanterna i första kammaren säger mycket vackert, att förslaget innebär »ett borteliminering och ställande på avskrivning av nämndens uråldriga och traditionella betydelse genom bland annat nedsättande av antalet nämndemän till tre.» Med denna motivering skulle man tro, att reservanten skulle komma till det slut, att här föreligger ett förslag, som vill inskränka nämndens makt och betydelse. Det låter ju så, som om det vore motiverat av omtanke om nämndens inflytande i häradsrätten, då han här talar om ett borteliminering och ställande på avskrivning av nämndens uråldriga och traditionella betydelse. Man blir därför förvånad, när man längre ner i reservationen ser, att han klagat över, att denna nedsättning av nämndemännens antal kommer att öka nämndens inflytande gent emot domaren. Han talar nämligen omedelbart därpå om en »— — — därmed följande inskränkning av den lagkunnige domarens nuvarande inflytande på domen.» Detta är en

motivering som icke på något som helst sätt hänger ihop. Det är nog alldeles riktigt, att ju mindre antal nämndemän, som sitta med domaren, desto lättare blir det för dem att få till stånd en överröstning av domaren. I samma mån kommer också genom den intimare behandling av sakerna, som äger rum, när en domare sitter med tre nämndemän omkring sig, i stället för att ha en större nämnd bakom sig, hela nämndens inflytande att i visst avseende växa. Men icke ställes härigenom nämndens uråldriga betydelse på avskrivning.

Emellertid har det även från annat håll framställts enahanda anmärkning, men där med uttryckligt motiv, att man icke vill vara med om att minska nämndens inflytande. Man går ut ifrån, att en inskränkning av nämndens antal verkligen icke, såsom herr Tisell i första kammaren erkänner, innebär en maktutvidgning för nämnden, utan man håller före, att det är en minskning av nämndens inflytande, som man därigenom vill införa. För min del anser jag den åsikten vara fullkomligt felaktig. Det förhåller sig nog så, som herr Tisell i första kammaren gjort gällande, nämligen att nämndens inflytande snarare växer än minskas, ju mindre nämnden blir, och jag vill bestämt förklara, att det långt ifrån är regeringens mening att på något sätt vilja rubba häradsrättens traditionella ställning i svensk rätt. Jag påstår samtidigt, att detta icke heller är innebörden i detta förslag. I själva verket beror nog en sådan uppfattning av lagförslaget, som att det skulle innebära något slags attentat mot nämndens ställning i vår rätt, på ett förbiseende och en missuppfattning i två olika avseenden. Man förbiser först och främst att, såsom jag nyss sade, en inskränkning av nämndens antal vid behandlingen av vissa mål i själva verket snarare innebär en maktutvidgning för nämnden än motsatsen. Man förbiser därjämte en långt viktigare sak. Jag tror, att om man vill bibehålla och stärka nämndens inflytande samt öka dess intresse för rättsskipningen, bör detta ske genom att man låter nämnden allt mera ingående syssla med de viktiga och stora målen. Därigenom beredes den stora häradsnämnden riklig ersättning för, att den berövas inflytande på vissa mindre mål, ty den får större möjlighet att deltaga i de viktigare målens handläggning. Men vill man däremot kasta på den stora häradsrätten besväret med alla möjliga småsaker, som komma att växa i allt större antal i och med den stigande utvecklingen, ja, då är man inne på en väg, som kommer att alltför minska häradsnämndens betydelse för rättsskipningen. En av vägarna för att öka den större nämndens intresse och inflytande i fråga om rättsskipningen är just att alltmer befria den från de små ärendena.

Jag ber därför, herr talman, att, när jag nu uttrycker förhoppningen om, att detta förslag måtte antagas av andra kammaren såsom ett viktigt led i vårt reformarbete, samtidigt få förklara, att det är så långt ifrån, att regeringen med detta förslag ansett sig minska häradsnämndens inflytande på rättsskipningen, att den snarare velat på olika vägar, direkt och indirekt, stärka detsamma.

*Ang. lag om
häradsrätts
sammansätt-
ning vid hand-
läggning av
vissa mål m. m.*

(Forts.)

Ang. lag om
häradsrätts-
sammansätt-
ning vid hand-
läggning av
vissa mål m. m.

(Forts.)

Herr H o l m d a h l: Herr talman, mina herrar! Det föreliggande lagförslaget är, såsom herrarna nog förstå, resultatet av en kompromiss inom lagutskottet, och som vanligt vid en sådan överenskommelse ha de särskilda ledamöterna inom utskottet mer eller mindre fått jämka på sina åsikter. För min egen del får jag säga, att jag endast med tvekan och utan någon större tillfredsställelse inom utskottet skänkt min röst till förmån för det föreliggande förslaget och detta av det skäl, att såväl Kungl. Maj:ts som utskottets förslag innebär en rubbning av en gammal beprövad domstolsorganisation, en rubbning, som — det lärer väl ändå icke kunna förnekas — innebär en minskning av nämndens traditionella ställning i våra häradsrätter. Visserligen delar jag den uppfattning, som kommit till synes både i Kungl. Maj:ts och i utskottets förslag, att en snabbare och lättare tillgänglig rättsskipning är önskvärd i de städer under landsrätt, som på senare tider tillkommit, men detta är ett önskemål, som gäller icke blott dessa s. k. fögderistäder, utan även landsbygden i sin helhet.

Vad som emellertid icke kan förnekas, det är att behovet av en snabbare handläggning av lagfarts- och inteckningsärenden, såvitt angår dessa fögderistäder, är synnerligen trängande. Det kan icke vara tillfredsställande för en stadsbefolkning, att handläggningen av lagfarts- och inteckningsärenden, som så nära sammanhåra med affärlivet och kreditförhållandena, kräva en tid, som kan räknas i månader. En ändring till det bättre i fråga om dessa ärendens handläggning är därför av behovet påkallad. Denna ändring skulle, enligt mitt förmenande, enklast och lättast kunnat ernås genom en lagbestämmelse, som medgäve befogenhet för häradshövdingen att utan anlåtande av häradsnämnd avgöra dylika ärenden på särskilda inskrivningssammanträden mellan de ordinarie tingssammanträdena. Genom en sådan anordning hade nämndens befogenhet icke blivit i någon nämnvärd grad inskränkt, ty i själva verket är nämndens inflytande vid avgörandet av dessa ärenden praktiskt taget uteslutet. Även i sådana fall, då dessa ärenden äro av mera invecklad beskaffenhet, är prövningen av mera formell natur och måste därför vila huvudsakligen på rättens ordförande.

En sådan anordning, som jag nu antytt, har under ärendets föregående behandling förordats dels av åtskilliga häradshövdingar och dels av Stockholmsavdelningen av Sveriges advokatsamfund. För min egen del skulle jag också önskat, att hela denna reform stannat vid en sådan lösning, ty därigenom hade de mest framträdande olägenheterna, som äro en följd av fögderistädernas avsaknad av egen jurisdiktion, bortfallit.

Att jag icke framställt något direkt yrkande på en sådan anordning, beror dels därpå, att riksdagen för icke så länge sedan bestämt tagit avstånd från ett sådant förslag, dels ock framför allt därpå, att riksdagen i den skrivelse, som föranlett framläggandet av Kungl. Maj:ts förslag, givit sådana direktiv, som tydligen visa, att riksdagen avsett en snabbare handläggning icke blott av lagfarts- och inteckningsärenden utan även av andra ärenden och vissa бага-

tellmål. Regeringen har nu följt detta direktiv, och riksdagen har därför att taga konsekvenserna av detta sitt uttalande.

Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att med några ord beröra ett uttalande, som herr statsrådet gjorde i sitt anförande i fråga om tingsbiträdena och deras blivande tjänstgöring. Om jag fattade herr statsrådet rätt, skulle avsikten vara, att söka åstadkomma en sådan uppdelning av mål och ärenden i häradsrätten, som antydes i den kungl. propositionen, d. v. s. så, att åt tingsbiträdena skulle överlåtas att hålla sammanträden för behandling av enklare mål och ärenden under de allmänna tingssammanträdena. Jag anser mig böra framhålla, att en sådan uppdelning rönt inom utskottet ett bestämt motstånd från en avsevärd majoritet, och jag vill för min del säga, att en sådan anordning knappast skulle vara lämplig. Först och främst skulle en dylik uppdelning av häradsrätten i avdelningar innebära ett sönderbrytande av domstolsorganisationen eller åtminstone innebära en så väsentlig förändring av organisationen, att den väl knappast skulle kunna genomföras på det sätt man tänkt sig, nämligen genom en stadga, tillkommen på administrativ väg. Vidare skulle genom en sådan anordning den ordinarie häradshövdingen komma att i alltför stor utsträckning hållas utanför och stå främmande för handläggningen av ett flertal mål och ärenden, som mer än väl kunde behöva hans erfarna bedömande.

För den rättssökande allmänheten skulle helt visst också en sådan anordning medföra praktiska olägenheter, särskilt om tingsbiträdenas handläggning av mindre mål och ärenden skulle förläggas till eller i omedelbart sammanhang med de ordinarie sammanträdena. Och de unga juristernas praktiska utbildning skulle helt visst icke vinna på, om de finge pröva sina krafter endast på mindre mål och ärenden. Men allt detta är spörsmål, som strängt taget ligga utanför den här föreliggande frågan, och jag skulle icke heller ha tillåtit mig att här beröra dem, om icke herr statsrådet själv i sitt anförande bragt saken på tal.

För att nu återkomma till själva frågan, så vill jag säga, att lagförslaget, sådant det nu föreligger, fullt kan anses motsvara vad riksdagen i sin skrivelse 1915 har begärt. Förslaget har genom de ändringar, som utskottet vidtagit, fått den karaktär det rätteligen bör ha, nämligen karaktären av ett provisorium i avbidan på den stora processreform, som vi vänta, och just i lagförslagets provisoriska karaktär ligger, vill jag hoppas, en garanti för att förslaget icke skall få en prejudicerande inverkan på nämnda reform.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till 1 §.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! Det brukar ju ibland, när lagutskottet kompromissar om ett större eller mindre lagförslag, vara så, att förslaget går här i kammaren utan något vidare vittnesbörd. Så är emellertid icke fallet med detta nu föreliggande lagförslag, vilket ju, såsom den siste ärade talaren sade, är av provisorisk karaktär och tillkommet i syfte att avhjälpa en del betydliga olägenheter för den rättssökande allmänheten, icke blott

*Ang. lag om
häradsrätts
sammansätt-
ning vid hand-
läggning av
vissa mål m. m.*
(Forts.)

Ang. lag om
häradsrätts
sammansätt-
ning vid hand-
läggning av
vissa mål m. m.
(Forts.)

i de städer, som icke ha någon egen jurisdiktion, utan även i en hel del andra större samhällen. Det är i detta fall icke värst ställt för städerna, ty det finnes vissa små städer, som äro långt mindre än de stora industrisamhällen här och var ute i landet, vilka ha en stor befolkning och givetvis också rätt stort behov att få sina rättsärenden avgjorda inom rimlig tid, d. v. s. de rättsärenden, som äro av mera ringa beskaffenhet.

Även för min del är jag icke fullständigt nöjd med denna kompromiss, men den torde väl ändå få anses vara av den art, att den bör tillfredsställa behovet, därom har ju utskottet slutligen efter långa förhandlingar blivit ense. Vad gäller farhågorna eller riskerna av ett beslut om att fastställa denna lag och denna nya lilla del av ordningen för rättsskipningen, anser jag för min del icke alls, att detta beslut kan innebära någon farlig prejudicering av den stora rättegångsreformen, så betydande är icke frågan. Riksdagen har naturligtvis sin prövningsrätt alldeles obunden, när det slutliga förslaget en gång kommer fram och vi äntligen få oss en ny processordning förelagd till slutligt avgörande.

Jag har endast velat yttra dessa korta ord och ber, herr talman, att få yrka bifall till 1 §.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Huruvida processkommissionen direkt eller under mera förmedlande former varit den drivande kraften vid framförandet av föreliggande lagförslag, synes mig spela en ringa roll för sakprövningen. Emellertid måste sägas, att Kungl. Maj:ts förslag i sin ursprungliga form var ägnat att väcka stora betänkligheter därigenom, att bland de mål, som skulle behandlas av tremannanämnden, medtogs även sådana, där de dömandes sociala ställning kan tänkas influera på bedömandet. Till sådana mål höra bland andra de, som kunna inrangeras under det godtyckliga begreppet »allmän förargelse». Genom de av lagutskottet föreslagna ändringarna, bl. a. den, som avser, att ett ärende icke mer än första gången skall kunna handläggas av den mindre nämnden, har i någon mån den fara, som låg i Kungl. Maj:ts förslag, borteliminerats. Det är otvivelaktigt, att vid behandlingen av dylika mål en fulltalig nämnd är mera betryggande ur det allmänna rättsmedvetandets synpunkt, och därför skulle jag fortfarande vara mest benägen för att yrka avslag å 1 § även i det av lagutskottet framlagda förslaget. Då emellertid någon utsikt till framgång för ett sådant yrkande knappast torde finnas, då lagutskottet, med undantag av en reservant, är på den punkten enhälligt, skall jag avstå från att göra något yrkande. Jag har emellertid icke velat underlåta att här uttala mina betänkligheter mot, att man minskar lekmanaelementet även vid behandlingen av mål av den art, som jag här berört.

Det är också en annan synpunkt, som bör vid detta tillfälle betonas, och det är önskvärdheten av, att man icke får rättegångsreformen i vad herr statsrådet kallade smådoser. Det är högeligen önskvärt att det icke fortsättes på denna väg, utan att, innan yt-

terligare lagförslag föreläggas riksdagen av samma art som nu föreliggande riksdagen beredes tillfälle att från processkommissionen mottaga en framställning av grundlinjerna för den stora rättegångsreform, som kommissionen en gång tänker föreslå.

*Ang. lag om
häradsrätts
sammansätt-
ning vid hand-
läggning av
vissa mål m. m.*

Herr Pettersson i Södertälje: Den föregående ärade talaren framställde icke något yrkande, och det skulle därför måhända icke vara nödvändigt att här svara honom. Då det emellertid synes mig, att den mening, han uttalade, icke bör stå oemotsagd, har jag begärt ordet.

Jag skall först bedja att få inlägga en liten gensaga mot den framställning, varmed den ärade talaren slutade sitt anförande och som gick ut på en begäran till regeringen, att den måtte se till, att vi icke få den stora processreformen i smådosor, utan att, innan något nytt förslag rörande någon del av processreformen framlägges, vi först få en framställning av de huvudprinciper, på vilka processkommissionen ämnar grunda denna reform i dess helhet.

Uttalandet låter ju ganska plausibelt, men jag tror, att om man närmare granskar detsamma, det icke skall befinnas vara riktigt hållbart. Ty vad innebär det? Jo, det innebär, att regering och riksdag icke borde vidtaga av behovet verkliga påkallade partiella ändringar i vår nuvarande rättegångsordning, därför att man icke kan överskåda processreformen i dess helhet. Jag tror, att det vore mycket olyckligt, om vi här skulle dogmatiskt fastslå en sådan grundsats. I sådant avseende vill jag erinra herr Hansson om ett belysande särskilt fall. Riksdagen beslöt för ett par år sedan viss inskränkning i rätten att fullfölja mål till högsta domstolen, och i samband därmed skrev riksdagen till Kungl. Maj:t och anhöll, att åtgärder måtte vidtagas i syfte att mindre bemedlade och obemedlade personer kunde erhålla gratis hjälp vid bevakande av sin talan inför rätta. Menar nu herr Hansson, att en sådan reform, om vars behövlighet och önskvärdhet jag antager, att han är lika varmt övertygad som jag, icke skulle få genomföras, förrän vi ha klart för oss, huru vi ämna ställa det med den stora processreformen? Detta är endast ett exempel på faran av att här göra ett sådant uttalande, som herr Hansson nu för sin del ånsåg lämpligt. Men även i andra fall kan det tänkas, att vi äro fullt beredda och mogna för att vidtaga en ändring i fråga om någon detalj, utan att vi därför ha alldeles klart för oss, huru processreformen i dess helhet skall läggas. Jag tror också, att det i vår rättshistoria skall kunna uppletas flera exempel på, att när vi stått inför en stor reform på ett område, man börjat med att genomföra partiella reformer på samma område. Jag vill sålunda erinra om, att innan man införde vår nya strafflag år 1864, man först under de närmaste årtionden före nämnda år genomförde reformer i flera detaljer av straffrätten. Jag tror för min del, att det var till nytta, att man då gick till väga på det sättet.

Med det nu sagda avses ej att förneka, att det kan ligga något riktigt i vad herr Hansson här sade. Det är naturligtvis icke lämpligt

(Forts)

Ang. lag om
häradsrätts-
sammansätt-
ning vid hand-
läggning av
vissa mål m. m.

att alltid stycka en stor reform och dela ut den i småportioner, utan gäller det att vidtaga reformer av mera genomgripande art, än det utan tvivel i allmänhet riktigt, att man först gör klart för sig programmet för den stora reformen.

(Forts.)

Det är även i ett annat avseende, som jag vill inlägga en gensaga mot herr Hanssons yttrande. Herr Hansson menade, att det kunde ligga en fara i det förslag, som lagutskottet nu med viss omarbetning av Kungl. Maj:ts förslag framlagt, nämligen så till vida, att under dessa mindre häradsrätters domvärjo skulle falla även mindre brottmål. Herr Hansson erkände, att den faran blivit mindre genom de ändringar, som utskottet vidtagit i Kungl. Maj:ts förslag, men han förklarade sig även vara något betänksam mot utskottets förslag, enligt vilket brottmål, där straffet icke går över 500 kronor böter, få hänskjutas till häradsrätt med endast tre i nämnden. Och han yttrade något om, att det hade varit lyckligt, om man uteslutit det momentet. Jag vill i anledning härav erinra, att den fara, om vilken herr Hansson talade, nog icke är så stor, ty enligt 6 § i det första av föreliggande lagförslag skall härads-hövdingen före höstetingets avslutande efter samråd med nämnden fördela nämndemännens tjänstgöring under det nästföljande året. Om man skulle tänka sig, att en härads-hövdning vore så självständig eller oräddrädig, att han ville göra en fördelning mellan nämndemännen med hänsyn till deras allmänna politiska åskådning, så skulle först och främst ett hinder mot ett sådant förfarande ligga däri, att han måste rådgöra med nämnden om saken. Men för övrigt skall alltid en sådan fördelning göras för ett år i sänder, och då är det svårt för att icke säga omöjligt att tänka sig, att den skulle kunna göras med utsikt att lyckas utestänga vissa nämndemän, t. ex. nämndemän med socialdemokratisk åskådning, från deltagande i handläggningen av mål av social karaktär, ty man kan på hösten icke beräkna, när sådana mål skola förekomma nästa år. Jag menar, att faran är konstruerad. Men även om det skulle lyckas att göra en partisk fördelning av nämndemännen, kan det icke leda till så stora olägenheter, ty parterna hava ju alltid möjlighet att bereda sitt mål handläggning inför häradsrätt med fulltaglig häradsnämnd. Käranden behöver nämligen icke alls låta målet komma inför häradsrätt med tremansnämnd, om han icke har förtroende för dess opartiskhet. Han kan i sådant fall instämna målet till häradsrätt med fulltalig nämnd. Om åter en svarande skulle bliva stämd inför häradsrätt med tremansnämnd, som han icke har förtroende för, kan han begära uppskov för närmare utredning — det finnes det alltid anledning till — och då måste häradsrätten uppskjuta målet till behandling inför häradsrätt med fulltalig nämnd.

Sålunda, hur man ser saken, tror jag icke att den av herr Hansson omnämnda faran förtjänar något större beaktande. Om man fäster avseende vid faran och vill gå den väg, herr Hansson ansåg lycklig, nämligen att avskära dessa brottmål från handläggning inför tremansnämnd, skulle det å andra sidan innebära ett väsentligt förfuskande av reformen, ty det är även med hänsyn till brott-

målen i högsta grad önskvärt att få större snabbhet i rättsskipningen till stånd. De smärre brottmålen förekomma mest i städerna, och detta förslag är just föranlett av dessas behov av snabbare rättsskipning. Syftet är bland annat också att söka förmå de städer, som icke lyda under landsrätt, att godvilligt gå in på att komma under landsrätt, men för att vinna det syftet, är det nödvändigt, att icke sätta sådana städer i ogynnsammare läge med avseende på rättsskipningens snabbhet. Detta skulle emellertid bli fallet, om de icke finge förmånen av att även de mindre brottmålen erhålla en snabbare handläggning.

*Ang. lag om
häradsrätts-
sammansätt-
ning vid hand-
läggning av
vissa mål m. m.
(Forts.)*

Riksdagen har, såsom förut är nämnt, bestämt uttalat sig för det önskemål, lagförslaget avser att realisera, och detta önskemål avsåg både mindre civila mål och mindre brottmål. Jag tror, att andra kammaren icke behöver hysa några betänkligheter mot att för vinnande av dessa önskemål bifalla föreliggande förslag.

Herr Hansson i Stockholm: När herr Pettersson i Södertälje gjorde den invändningen mot mig, att man icke kan i avvaktan på processkommissionens förslag fördröja betydelsefulla reformer i rättegångsordningen, så valde han ett exempel som var på en gång olyckligt och lyckligt. Herr Pettersson nämnde det beslut, som riksdagen fattat i fråga om rätten att fullfölja mål till högsta domstolen. Jag tror, att vid det här laget åtskilliga i denna kammare äro av den uppfattningen, att det beslut, som den gången fattades, var ett mindre lyckligt beslut. Beträffande å andra sidan den delen av exemplet, som rörde kostnadsfri rättshjälp åt obemedlade, är det alldeles klart, att jag från min allmänna synpunkt ingen-ting hellre önskar än att en sådan reform kan snarast genomföras. Emellertid förefaller det mig, som om processkommissionen snart suttit tillräckligt länge för att man kan kräva, att åtminstone de allmänna principerna för den större rättegångsreform, som kommissionen har i uppdrag att utarbete, framläggas.

Beträffande den replik jag fick på min anmärkning mot den mindre nämndens behandling av mål, som röra t. ex. »allmän förargelse», så har det icke varit min avsikt att nämnden borde för sådana måls handläggning få en speciell, socialdemokratisk sammansättning. Om jag mot denna mindre nämnd gör den invändningen, att den icke kan på samma sätt som en fulltalig nämnd representera det allmänna rättsmedvetandet, så gör jag icke den invändningen därför, att jag fruktar, att nämnden i mål, som röra socialdemokrater, skulle komma att bestå av konservativa, som skulle döma socialdemokrater, utan jag gör den därför, att i alla mål, det må gälla socialdemokrater eller högermän, bör man se till, att det allmänna rättsmedvetandet blir på det mest mångsidiga sätt representerat. Detta sker icke genom den begränsning av nämndens antal, som här föreslagits. Jag tror, att man för att bevara det allmänna rättsmedvetandets mera mångsidiga inflytande skulle kunna taga risken av den »förfuskning» av reformen, som ligger i en begränsning av de mål, som skola dragas inför tremansnämnden.

*Ang. lag om
häradsrätts
sammansätt-
ning vid hand-
läggning av
rissa mål m. m.*

(Forts.)

Jag har erkänt det framsteg, som ligger däri, att sådana mål icke skola kunna slutligt behandlas av tremansnämnd, därest den åtalade begär uppskov. Men det är en omständighet, som bör beaktas, nämligen den fattiges mindre processvana. Jag tror, att många, som råka ut för åtal för »allmän förargelse», icke komma sig för med att begära uppskov på grund därav att de icke ha någon vana att uppträda inför rätta och icke förstå att bevaka sina intressen. Därför kan det hända att stadgandet även med den begränsning, lagutskottet gjort, kan komma att verka till nackdel.

Jag har icke framställt något yrkande, utan endast uttalat vissa betänkligheter, som jag hyst ända sedan Kungl. Maj:ts proposition framlades, och jag har velat begagna tillfället att påpeka angelägenheten av, att man snart får se grundlinjerna för den stora processreformen.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! Den invändning, som herr Albin Hansson slutade med nu, hänför sig till vad som skall komma efter fastställandet av denna lag, ty vad gäller den mindre processvanan, så var herr Hansson själv inne på och var glad över, att de mindre bemedlade få gratis rättshjälp på ett tillfredsställande sätt. Vi ha icke alls varit okunniga om den invändning, som herr Albin Hansson gjorde icke blott i denna fråga utan även i vad gäller svaromål inför häradsrätt och rådstuvurätt, men jag tycker, att när vi ha utsikt till att erhålla en reform i detta hänseende, böra vi icke uppställa det såsom skäl för att små mål om förargelseväckande beteende skola gå till häradsrätt.

Vidare yttrades ej. Paragrafen godkändes.

2—6 §§.

Godkändes.

Härefter föredrogs 7 §. Därvid yttrade:

Herr Bogren: Herr talman, mina herrar! Som kammaren torde fiäna, har utskottet på flera ställen viltagit förändringar i Kungl. Maj:ts förslag. Jag vill hoppas, att dessa förändringar skola komma att medföra lika många förbättringar, men huruvida detta är förhållandet i föreliggande paragrafs första stycke vågar jag icke uttala mig om. Tvärtom är jag, herr talman, av den uppfattningen, att bestämmelserna i det kungl. förslaget § 8, som här motsvara utskottets § 7 i vad angår paragrafens första stycke, skulle vara mera överensstämmande med de rättsökandes och allmänhetens intressen. I det kungl. förslaget, som här lyder: »Sammanträden med tremansnämnd må efter Konungens förordnande hållas även å annan ort än tingsstället», se vi, att det regelmässiga skulle vara, att även dessa sammanträden med tremansnämnd skulle hållas på allmänt tingsställe, där domsagan har lokal gratis, ävensom vakt-

mästare m. m. Men i utskottets förslag heter det: »Sammanträden, som avses i denna lag, skola hållas i den ort och å de tider Konungen bestämmer.» Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle alltså dessa sammanträden åtminstone i regel hållas å domsagans tingsställe, men enligt utskottets förslag skulle de hållas å ort, som Kungl. Maj:t bestämmer, sålunda icke i regeln på den ordinarie tingsplatsen. Jag tror, att det skulle möta åtskilliga olägenheter att gå med på utskottets förslag i detta fall. Om man ser på den första paragrafen i utskottets förslag till lag angående kungörande av tider för tings början finner man, att det står, att häradshövding är skyldig att före den första november varje år meddela såväl hovrätten som Konungens befallningshavande förteckning över tider för nästa års sammanträden och, om Kungl. Maj:t förordnat, att sammanträden med tremansnämnd skola hållas i visst tingslag, om tid och ort för dessa sammanträden. Det vill förefalla, som om en tillämpning av denna bestämmelse skulle möta åtskilliga svårigheter med den formulering av 7 § första momentet, som utskottet föreslagit. Jag kan icke fränkomma den uppfattningen, att det lämpligaste vore att bestämma, att även dessa sammanträden med tremansnämnd skola hållas i domsagans allmänna tingsal, därest icke Konungen på grund av gjorda ansökningar bestämt annorlunda. Mig vill det förefalla, som om det vore en ganska stor förmån för de rättssökande att vid vissa tillfällen få undantag medgivna från den regeln, att sammanträden skola hållas i det allmänna tingshuset, och jag föreställer mig, att då parterna eller de intresserade ingå till Kungl. Maj:t med sådan begäran, sammanträdet då hålles på annan plats.

*Ang. lag. om
häradsrätts
sammanläggning
vid handläggning
av vissa mål m. m.*
(Forts.)

Det blir ovillkorligen till de rättssökandes och även domsagans förmån, om man godkänner momentet, sådant det föreligger i Kungl. Maj:ts förslag, och jag kan icke fränkomma den uppfattningen, att bestämmelserna, sådana utskottet här formulerat dem, bli något svävande. Jag förstår icke heller, vad man skulle vinna därmed. Det är självklart, att då Kungl. Maj:t bestämmer tid och ort för sammanträden med tremansnämnd, så måste ju detta ske med ledning av häradshövdingens i domsagan till Kungl. Maj:t insända förslag, och då måste ju detta förslag inlämnas redan den första november året förut. Det kan ju hända, att det under det innevarande året kan vara lämpligt, att vissa ärenden, som skola handläggas av tremansnämnd, handläggas på andra platser inom domsagan än tingsstället, och då kunde det ju vara lämpligt, att man inginge till Kungl. Maj:t med begäran om sådant tillstånd.

Ja, herr talman, det vore nog, tror jag, åtskilligt att andraga även beträffande följande moment i samma paragraf. Jag kan icke fränkomma den åsikten, att Kungl. Maj:ts förslag även i detta moment är bättre än utskottets, men då utskottet däri intagit en bestämmelse, som står i Kungl. Maj:ts förslag § 7, andra momentet, så känner jag mig förhindrad att med avseende på de samma göra något yrkande. Men beträffande det första momentet i 8:e paragrafen ber jag, herr talman, få yrka, att utskottets förslag utbytes mot Kungl. Maj:ts förslag i första momentet av den 8:e paragrafen.

Ang. lag om
häradsrätts
sammanläggning
vid handläggning av
rissa mål m. m.
(Forts.)

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! Jag skall endast säga några ord. Den föregående talarens hela resonemang är byggt på ett fullständigt förbiseende och en missuppfattning av vad det är fråga om. För att kunna få med den bestämmelse, som finnes i första stycket av § 3, den nämligen som handlar om bestämmandet om tiden för dessa sammanträden, måste man flytta denna bestämmelse under en annan paragraf, och då har man infört den i första stycket i § 7, utan att detta innebär någon som helst ändring av vad som står i första stycket av § 8 i Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber vidare få säga beträffande vad som yttrades om ändring av det sista stycket, att här hade herr Bogren observerat, att en överflyttning skett från ett annat stycke, men detta har han icke gjort beträffande det första stycket, och på detta förbiseende var hans felaktiga resonemang byggt. Det är självklart, att när Konungen kommer att fastställa orten, där dessa sammanträden skola hållas, han icke gör detta, innan han hört sig för inom domsagan. Något annat tillvägagångssätt kan väl icke herr Bogren tänka sig.

Jag yrkar bifall till bestämmelsen, sådan den föreligger i utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf och dels på godkännande av samma förslag med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Bogren, godkände kammaren utskottets förslag till paragrafens avfattning.

Aterstående delar av lagförslaget.

Godkändes.

Övriga av utskottet under punkten A) upptagna lagförslag.

Godkändes.

Utskottets i punkten A) gjorda hemställan förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslagen.

Punkterna B) och C).

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7.

Ang. valsättet
vid val till
andra kam-
maren och
landsting.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckta motioner om skriveelse till Kungl. Maj:t angående revision av gällande bestämmelser om valsättet vid val till andra kammaren och landsting.

Uti en inom andra kammaren väckt motion, nr 118, hade herr

Adelswård hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, i vad mån en revision av nu gällande bestämmelser om valsättet vid val till andra kammaren och till landsting borde äga rum för att vinna rättelse av de brister, som vunnen erfarenhet visat vidlåda desamma med särskilt avseende fäst på en begränsning av valkretsarnas antal och på förekommandet av missbruk av partibeteckningar på valsedlarna, samt snarast möjligt för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar, vartill utredningen kunde föranleda.

Ang. valsättet
vid val till
andra kam-
maren och
landsting.
(Forts.)

Vidare hade herr *Hage m. fl.* i en likaledes inom andra kammaren väckt motion, nr 173, yrkat att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda frågan om, på vilket sätt ändringar i den proportionella valmetoden skulle kunna komma till stånd för att inom riksdag samt eventuellt även landsting och stadsfullmäktige, som valde medlemmar till första kammaren, en verkligt proportionell representation skulle kunna komma till stånd.

Konstitutionsutskottet, som till behandling i ett sammanhang förehaft ovannämnda motioner, hemställde, att riksdagen i anledning av samma motioner måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning om de åtgärder, som skulle kunna vidtagas till undvikande av de olägenheter, som enligt vunnen erfarenhet vidlådde gällande regler för proportionellt valsätt, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Mot utskottets motivering hade reservationer avgivits
av herr *Olof Olsson*;

av herrar *Clason, Bellinder, von Geijer, von Mentzer, greve Alexander Hamilton, greve Henning Wachtmeister, Räf* och *Hildebrand*, vilka jämte uttalande av önskvärdheten av jämkningar i vissa punkter av utskottets motivering yrkat, att ur motiveringen måtte utgå följande å sid. 19 och 20 i det tryckta utlåtandet förekommande meningar:

»Det är emellertid möjligt, att åtgärder, som ur denna synpunkt kunna befinnas önskvärda, på samma gång visa sig ägnade att än mera skärpa vissa olägenheter, som vidlåda det proportionella systemet såsom sådant. Steg, som leda i sådan riktning, böra i möjligaste mån undvikas. Sålunda bör vid utredningen rörande åtgärder i syfte att råda bot för bristerna i den nu gällande ordningen särskilt beaktas den synnerliga angelägenheten, att dessa åtgärder kunna genomföras utan att mer än nödigt ytterligare komplicera metoden, kringskära valmännens handlingsfrihet, upplösa sambandet mellan väljare och valde och stärka valledningarnas inflytande, eller över huvud taget så att säga mekanisera valproceduren. Utskottet kan i detta sammanhang icke underlåta att erinra om den 1915 beslutade anordning, som avser att vid valen till det

Ang. valsättet
vid val till
andra kam-
maren och
landsting.
(Forts.)

danska folketinget åstadkomma en proportionell representation av de olika partierna, utan att för detta ändamål den proportionella valmetoden med dess nu antydda olägenheter behöver tillgripas (jämför härom den vid utlåtandet fogade bilagan). Det torde vara skäl att vid den blivande utredningen beakta de erfarenheter om detta systems verkningar, som vinnas vid de nu förestående folketingsvalen, och därav tillgodogöra sig de lärdomar, som för frågans lösning kunna vara av betydelse»; samt

av herrar *Hellberg* och *von Zweigbergk*.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr R ä f, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Som herrarna behagade finna, så föreligger här ett skrivelseförslag, som är föranlett av motionen nr 118 av herr Adelwärd och en motion nr 173 av herr Hage. Beträffande konstitutionsutskottets ställning till saken befinnes det ju, att vi äro eniga i fråga om klämman och större delen av motiveringen. Så t. ex. äro vi fullt ense om ett förslag, som medger en fullt proportionell representation, och vidare äro vi ense om att söka hindra, att en grupp utan en annan grupps tillåtelse använder dess partibeteckning. Dessutom äro vi överens om att söka avhjälpa andra bristfälligheter i det proportionella valsystemet. Vi äro sålunda, kan man säga, eniga om allt, som rör sig inom det proportionella systemets ram och som är föremål för motionerna i allt huvudsakligt. Men därmed tar också enigheten slut, och herrarna kunna se på den 19:e sidan, var brytningen sker. Det heter här: »Utskottet vill således föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära utredning om de åtgärder, som må kunna vidtagas för att avhjälpa bristerna i nu gällande ordning för proportionella val.» Där tar enigheten slut. Sedan kommer in ett aldeles nytt moment, som, så vitt jag kan förstå, icke har något med motionerna att göra och icke heller har avseende på det proportionella valsättet. Man pekar nämligen på majoritetsval i enmansvalkretsar och för att här vinna en utgångspunkt eller stöd för ett initiativ har man gått till de många öarnas land Danmark. Där förhåller det sig så, att av de 140 valda representanterna i folketinget utses 93 i enmansvalkretsar, 24 utses enligt proportionell valmetod, och dessutom reserveras 23 mandat att tilläggas vissa valkretsar för att åstadkomma en utjämning, så att det blir en något så när likformig representation i alla fall. Jag skall emellertid förbigå detaljerna; det blir kanske tillfälle att återkomma till dem senare.

Utredningen angående de danska valen återfinnes på sid. 21. Om herrarna studera denna utredning, så befinnes det, att också enligt det danska förslaget erhåller det största partiet den gynnsammaste ställningen. Det är naturligtvis något, som man velat undvika med de väckta motionerna och även genom konstitutionsutskottets förslag, och då förefaller det mig mycket märkvärdigt, om man skulle följa ett förslag, vari man fullt medvetet gynnar det största partiet. Av exemplet på sid. 22 framgår, att B erhåller 25 platser,

churu det proportionellt icke skulle få flera än 23. Vidare skulle D enligt vanliga regler erhålla en plats men förlorar den enligt det danska förslaget helt och hållet. Alltså gynnar man medvetet det största partiet men missgynnar det minsta.

Nu är det emellertid så, att konstitutionsutskottet är enigt om, att sådana åtgärder som dessa icke böra förbigås vid en utredning, som har till syfte att undersöka möjligheterna för en utveckling av det proportionella systemet i riktning mot större följdriktighet. Det heter härom: »Naturligare synes då vara att antingen förlägga hela röstsammanräkningen till en central myndighet, som vid platsernas fördelning på ett eller annat sätt skulle hava att taga hänsyn till det för landet i dess helhet uträknade valresultatet, eller ock — med bibehållande i övrigt av nuvarande ordning — reservera ett antal mandat att vid sidan av de i de särskilda valkretsarna förrättade valen på lämpligt sätt fördelas bland partierna i syfte att undanröja de ojämnheter som genom dessa val uppkommit i fråga om partiernas proportionella representation.» Man tänke sig t. ex., att landet har att välja 200 representanter, 30 undanställas så att säga i reserv, och av dessa 30 fördelas på de olika partierna så många mandat, som kunna tillkomma vart och ett.

Gör man på det sättet, så bevarar man fullständigt den proportionalism man har, och får en utjämning så att resultatet blir fullständigt proportionellt, utan att man därför behöver inlåta sig på dessa danska experiment, som fortfarande äro endast experiment, ty det är att märka, att Danmark ännu icke förrättat ett enda val efter det förslag som framlades 1915.

Därför blir också mitt yrkande bifall till utskottets förslag, men i överensstämmelse med reservationen här, med den ändring, att å sid. 19 och 20 de meningar, som börja å sid. 19 rad 6 nerifrån med: »Det är emellertid» . . . och fortgå till och med styckets slut . . . »kunna vara av betydelse», skulle ur betänkandet utgå. Bifalles detta yrkande, så komma vi verkligen framåt med saken, i annat fall tager jag för alldeles givet, att vi icke komma till något positivt resultat, åtminstone icke i dag, ty helt säkert kommer reservationen att bifallas i medkammaren, och taga vi icke den reservationen, så komma vi helt säkert icke någon stans. Vi få karske frågan remitterad till utskottet ännu en gång, men resultatet blir detsamma.

Jag ber därför att få hemställa om bifall till mitt yrkande.

Vidare anförde:

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! En tillfällighet eller snarare en långt driven formalism har gjort, att jag icke står antecknad såsom närvarande å detta utlåtande. Jag har dock deltagit i ärendets realbehandling ävensom i det principbeslut, som ledde till det yrkande, vartill utskottet kommit. Däremot har jag icke deltagit i beslutet angående de direktiv, som utskottet har ställt för sin framställning, således icke om motveringen för utlåtandet. Om jag hade gjort detta, så skulle jag avgivit en reservation, och

*Ang. valsätter
vid val till
andra kam-
maren och
lundsting
(Forts.)*

*Ang. valsättet
vid val till
andra kam-
maren och
landsting.*

(Forts.)

den skulle då antagligen fått ungefär den formulering, som herr Olof Olssons reservation fått, således en reservation mot utskottets motivering i allmänhet och icke mot vissa delar av densamma.

Jag anser nämligen, att mycket stora brister vidlåda det nuvarande valsystemet, vilka med nödvändighet fordra att rättelse sker. Men jag anser, att de brister, som framhållits av motionärerna och vid vilka även utskottet fäst huvudvikten, äro av mindre betydelse, ehuru de naturligtvis även förtjäna beaktande, under det att andra, mycket allvarliga brister förefinnas, som icke motionärerna uppmärksammat och som även utskottet vidrör ganska lätt, men vilka jag vill tillåta mig att kraftigt understryka för den blivande utredningen att taga sikte på.

Motionärerna ha fäst sig vid det påstådda felet, att den nuvarande valmetoden ger ett felaktigt utslag på det sätt, att antalet mandat icke rättvist fördelas mellan de olika partierna. Är denna anmärkning berättigad, så är den givetvis av en mycket allvarlig natur, ty det är ju den första och mest oeftergivliga fordran man har att stäl'a på ett proportionellt valsystem att det skall vara så beskaffat, att det fördelar platserna i förhållande till de olika partiernas röststyrkor.

Man grundar denna anmärkning dels på valen 1911 och dels på de senaste valen, år 1917. Vid valen 1911 påvisar man, huru det liberala partiet, som då var det största, fick en överrepresentation på 9 mandat. Förra året, då det socialdemokratiska partiet var det största, fick detta en överrepresentation på 14 platser. Under de mellanliggande valen 1914, såväl vår- som höstvalen, voro skiljaktigheterna icke så stora. Den största skiljaktigheten, som då förefanns, var på det liberala partiets sida vid höstvalet, då det fick en underrepresentation på 5 platser.

Skärskåda vi nu emellertid resultatet av det sista valet, denna överrepresentation på 14 platser, så har man därvidlag dock att märka, att denna överrepresentation har vunnits till största delen däri- genom, att det vänstersocialistiska partiet har berövats icke mindre än 7 platser. Men, märk väl, dessa båda partier ha under valet samarbetat under gemensam partibeteckning. Enligt uppgift har det mindre partiet använt sig av det större partiets beteckning och detta naturligtvis med öppen blick för de konsekvenser, som därmed voro förenade, d. v. s. partiet har ställt sina röstöverskott till det större partiets förfogande med det resultat, som därav blivit en nödvändig följd, att det större partiet vunnit ett antal platser, som det i annat fall ej kommit i åtnjutande av.

Likaledes finner man, huru de mindre partierna, jordbrukarnas riksförbund och bondeförbundet, ha en något mindre representation än som tillkommer dem, men även till detta kan ju spåras en anledning däri, att även härvidlag, frivilligt eller ofrivilligt, förekommit ett samarbete med högerpartiet, som däri- genom har undgått en större mandatförlust än vad vid annat förhållande blivit händelsen. Det liberala partiet har däremot ett underskott på två platser.

Om man nu bedömer dessa siffror, så beror resultatet av bedö-

mandet naturligtvis på, vilka anspråk man ställer på exaktheten hos valmetoden. Anser man denna förskjutning för det socialdemokratiska partiet, som i sin helhet betraktad går ut på en förskjutning av 7 platser, verkligen vara av en så allvarlig beskaffenhet eller icke? Det utgör i procent av hela partiet en överrepresentation på mellan 7 och 8 procent, och ser man på hela antalet kammarledamöter eller 230, så är det en förskjutning på tre procent. Av hela den motivering, som herr Hage har givit för sin motion, kan jag förstå, att med de ofantligt höga anspråk han ställer på proportionalismen, han skall anse, att detta är ett fel, för vilket man får söka snart sagt vilka botemedel som helst. Men vad herr Adelswärd beträffar, har han i sin motion själv sagt: »Beträffande valnetoden är jag alljämt av den övertygelsen, att man överskattat betydelsen av den matematiska noggrannheten. Det kan icke vara av praktisk betydelse, om fel i en eller annan valkrets för ett fåtal representanter av hela kammarens representantantal skulle uppkomma.» Det förefaller mig, som om herr Adelswärd genom detta uttalande slagit fötterna inunder hela den framställning, som han sedermera kommer med.

Om man nu ser, i vilken riktning detta felutslag går, så går det i den riktningen, att det ökar möjligheterna för de större partierna att göra sig gällande samt verkar något dämpande på lusten att bilda mindre partier. Jag vill naturligtvis icke här röra upp någon principdebatt eller någon vidlyftig diskussion om fördelarna och icke fördelarna av proportionella val och majoritetsval, men jag undrar, om man icke skulle kunna vara något så när enig om, att, om något fel skall förekomma, det är lyckligt, om detta fel går i den riktningen, som nu verkligen föreligger, eller att ett handlingskraftigt parti göres något mera handlingskraftigt och att uppmantran genom valsystelet icke sker till bildande av en massa småpartier, som kanske ofta nog, jag vill icke säga alltid, kunna vara resultatet av en tillfällig opinionsvind.

Men till och med om skiljaktigheter i uppfattningen skulle föreligga på denna punkt, så tror jag dock, att man kan säga, att med så små skiljaktigheter, som här föreligga, bör man vara ganska betänksam, när man går att söka botemedlen för dessa relativt små fel. Det botemedel, som ligger närmast till hands och som såväl motionärerna påpeka och lägga huvudvikten vid som även framhålles och understrykes i utskottsutlåtandet, är det, att man skall öka valkretsarnas storlek. Att det uppkomna felet beror på de mindre valkretsarna är uppenbart, och det var även förutsett i det förslag till rösträttsreform, som framlades 1904 och 1905, och som vilade på proportionsvalskommitténs avgivna förslag. I dessa förslag voro valkretsarna större, i det att de omfattade länen och i vissa fall klyvningar av län, inalles 33 valkretsar, men riksdagen ansåg då, att en sådan storlek på valkretsarna skulle medföra avsevärda olägenheter, och detta var en av orsakerna till, att i det förslag, som 1907 framlades till rösträttsreform med proportionellt valsystem, valkretsarna voro mindre, så att de blevo, som de nu äro, 56 till an-

*Ang. valsätet
vid val till
andra kam-
maren och
landsting.*

(Forts)

Ang. valsåttest
vid val till
ändra kam-
mar-n och
landsting.
(Forts.)

talet. Sedermera väcktes vid 1911 års riksdag av herr Nydal en motion om minskning av valkretsarnas antal. Då tillbakavisade riksdagen denna motion under fortsatt påpekande av de olägenheter, som enligt riksdagens uppfattning voro förenade med de större valkretsarna.

Nu kastar emellertid årets konstitutionsutskott om och anser, att de betänkligheter, som då funnos, icke längre äga samma giltighet. För mig äro de betänkligheter, som förut framhållits, fortfarande av samma betydelse, och det förefaller mig önskvärt, att riksdagen fortfarande står kvar på sin gamla ståndpunkt. Utskottet har på sid. 14 refererat de betänkligheter, som förut anförts mot de större valkretsarna, och enligt min uppfattning äro dessa fortfarande av samma giltighet. »Följden härav skulle bliva», ansåg man, »att valmännen icke kunde komma i sådan personlig beröring vare sig med varandra eller med kandidaterna, som vore önskvärd, att hela valproceduren härigenom bleve invecklad och tung, och att valen alltför mycket komme att läggas i händerna på valedningen.» Jag tror, att den erfarenhet man haft av valen under de gångna åren, icke jävar denna uppfattning. Jag tror tvärtom, att om något skulle vara förhållandet, har man sett, att en förstoring av valkretsarna ingalunda skulle gå så lätt för sig som man nu på sina håll föreställer sig. Man tror, att det eventuellt skulle kunna leda därill, att endast de mest framskjutna och större förmågorna skulle föras fram, att således dessa större valkretsar faktiskt skulle kunna verka vad man med ett valsystem bör eftersträva att åstadkomma, nämligen den mest kvalificerade representationen, och i det att obetydliga lokalkandidater skulle bortfalla. Jag är ingalunda säker på, att så skulle bliva förhållandet. Vi ha sett, huru dessa valkretsar, som utgöras av flera mindre städer, ofta icke kunnat ena sig om en gemensam kandidat utan uppställt olika kandidater, så att det blivit slumpen som slutligen avgjort vem som skulle få det största röstetalet. Enligt min mening kunde det mycket lätt låta tänka sig, att svårigheten för valmännen att samarbeta i dessa stora valkretsar skulle kunna leda till samma resultat, nämligen att man på olika håll enade sig om särskilda lokalkandidater så att det skulle bero av en ren tillfällighet, vem som slutligen blev vald.

Ävenledes får man icke förbise den ofanligt ökade svårigheten vid valrörelsen. Lyckligtvis är väl ändå icke förhållandet sådant, som herr Hage i sin motion uppgiver, att man numera alltmer övergått till att rösta på ett visst parti och icke på vissa personer. Skulle verkligen något sådant vara förhållandet, bör man göra allt för att göra valsystemet sådant, att något dylikt motverkas och icke tvärtom. Man bör söka understryka behovet av och möjliggöra ett personligt och intimt samarbete mellan valmännen och representanten, icke uppluckra förhållandet, så att det blir en mekanisering och blir ett förhållande mellan valmän och partier och deras olika program. Allt beror dock icke på programmen, utan det beror till oerhört stor del på hur dessa program av de enskilda representanterna tillämpas.

Det förefinnes väl i allmänhet inom våra olika valkretsar den

önskan hos valmännen att dock någon gång stifta bekantskap med och få höra de kandidater, åt vilka valmännen skola skänka sin röst. Om nu valkretsarna utvidgas, så ökas svårigheterna för valrörelsen och ökas obenägenheten hos de praktiska män, som ha något annat att göra än att fara omkring på valmöten, att deltaga i det politiska livet. Jag tror för min del, att detta icke vore någon lycklig utveckling. Det vore väl icke lämpligt att premiera just den sort av kandidater, som enligt min uppfattning är den för representationen minst önskvärda, eller yrkesagitatorerna, som icke ha något annat att göra än att fara omkring på valmöten och som, om de eventuellt komma hit, genom sin föregående verksamhet och vana äro predisponerade att gärna se på frågorna från agitationssynpunkt och icke från de sakliga synpunkterna.

Jag tror därför, att det finnes ofantligt starka skäl för att man icke skall öka valkretsarnas storlek utan bibehålla dem ungefär vid den nuvarande storleken. Om detta är min uppfattning i allmänhet, hindrar detta naturligtvis icke, att den blivande utredningen göres så vid, att den även lämnar tillfälle att taga i övervägande, huruvida icke i enskilda fall möjligheter finnas att på något ställe, där icke de olägenheter förefinnas, som jag särskilt tänker på, utvidga valkretsarna och därigenom åstadkomma den önskade större proportionella rättvisan. Där folktätheten är större äro naturligtvis de olägenheter jag framhållit mindre, och där kunde i enstaka fall någon valkrets kanske tåla vid en utvidgning. Men detta blir mera ett undantag än någon allmän regel.

Emellertid, strävar man efter en ökad proportionell rättvisa, så finnes en annan väg att gå än den motionärerna framhållit, och den som utskottet även understryker, och det är genom de system med tilläggsmandat som man nu kommer att tillämpa i Danmark. Det är ju givet, att denna metod med tilläggsmandat lika väl går att tillämpa vid ett system, som i huvudsak vilar på majoritetsval i enmansvalkretsar, som vid ett system, som i huvudsak vilar på proportionellt valsystem i större eller mindre valkretsar. Herr Hage är ju redan inne på denna tanke ehuru han enligt min uppfattning och även enligt utskottets uppfattning lägger sitt förslag på ett sätt, som är mindre lyckligt eller, rent ut sagt, icke önskvärt. Han vill ju, att de ojämnheter, som uppkomma trots de större valkretsarna, skulle utjämnas genom en fördelning efter en förnyad uträkning, varvid en del av de redan valda skulle få lämna sina platser åt andra personer, tillhörande de partier, som blivit underrepresenterade. Då är otvivelaktigt den utvägen bättre, som man valt i Danmark, att man avsätter ett visst antal mandat, som sedermera fördelas mellan de partier, som fått ett underskott. Därigenom att man här utgår från proportionella val kan man göra detta antal tilläggsmandat betydligt mindre än vad som har blivit nödvändigt i Danmark. Utgår man från det procenttal, som jag räknade med nyss eller tre procent, skulle man icke behöva tänka på något större antal tilläggsmandat än ett tiotal eller något mera.

Genom användning av dessa tilläggsmandat skulle man även

*Ang. valsättet
vid val till
andra kam-
maren och
landsting
(Forts.)*

Ang. valsättet
vid val till
andra kam-
maren och
landsting.
(Forts.)

kunna vinna en annan fördel. Om man nämligen inrättade dem på det sättet att tillsättandet av dessa tilläggsmandat lämnades i händerna på riksdagspartierna själva. Genom det valsystem, som nu tillämpas, möjliggöres ju dekapitering av själva partierna. Detta på grund av bostadsbandet till andra kammaren. Med den uppfattning jag har om önskvärdheten av ett intimt samband mellan valmän och representanter kan jag naturligtvis icke vara någon beundrare av de strävanden som gå ut på att få bort bostadsbandet till andra kammaren. I varje fall är väl detta ett önskemål, som icke har någon utsikt att gå igenom. Men man får icke förbise den allvarliga olägenhet, som uppkommer för det politiska livet därigenom, att faktiskt genom bostadsbandet kammaren kan berövas ledande personligheter. Om det överlämnades åt riksdagspartierna själva att tillsätta dessa tilläggsmandat, bleve ju partierna i tillfälle att få tillbaka sådana ledare, som vid valet kunna falla igenom, eller annars högt kvalificerade personer. Detta förutsätter en annan sak och ger en annan fördelaktig biprodukt och det är, att de olika partierna måste gå fram under samma partibeteckning över hela landet, varigenom undvikas den brokiga maskeradkostym, i vilken vissa partier älska att kläda sig vid valtillfällena.

Således äro tilläggsmandaten det botemedel jag tillåter mig föreslå, att man i främsta rummet vid utredningen tager sikte på, när man söker finna medel mot det överklagade förhållandet, att det nuvarande valsystemet icke företager en rättvis fördelning av platserna mellan partierna.

Motionärerna ha sedermera icke upptagit några andra önskemål med undantag av herr Adelswärd, som har framställt en anmärkning mot det förhållande, som har kommit fram under det senaste valet i särskilt hög grad, eller att vissa partier ha tillägnat sig andra partiens partibeteckning utan tillstånd. Denna anmärkning är naturligtvis synnerligen berättigad och bör uppmärksammas. Men den är dock endast en sida av ett större problem. Vad jag för min del anser vara huvudsaken är att det nuvarande valsystemet ger en högst otillfredsställande fördelning av platserna inom partiet. Allt vanligare har blivit dekapitering av partierna, och att detta har blivit vanligare, beror i sin mån därpå, att partiernas antal har ökats och att koalitioner dem emellan förekomma oftare. Ty det är just vid detta samarbete mellan olika partier, som möjligheterna till dekapitering ökas. Man har gjort den iakttagelsen — och om man tänker närmare efter, så är detta fullt naturligt — att när rangordningsregeln upphäves och reduktionsregeln kommer till tillämpning, så verkar denna reduktionsregel faktiskt som en rangordningsregel nedifrån. Anledningen härtill är, att de valsedlar, som varje valman avlämnar, äro inrättade efter rangordningsregeln och utan tanke på reduktionsregeln. En valman, som hyser förkärlek för de första namnen på en valsedel, låter de understående namnen stå kvar. Han vet eller tror sig hava stärkt de första namnen. De underkandidater, som finnas, äro i regel fiskekandidater, tillkomna av lokala hänsyn eller för att tillfredsställa någons önskan att stå på

valsedeln, och dem vill valmannen icke visa någon illojalitet genom att stryka. För den valman åter, som föredrager dessa lägre stående namn, blir den första åtgärden naturligtvis att stryka de namn, som stå över, och när sedan rangordningsregeln brister och man endast har att räkna med röstetalet, så blir resultatet, att det blir dessa lägre stående namn, som komma att gå in med högsta röstetalet.

För att visa, huru befängt det nuvarande valsystemet verkar, kan jag icke underlåta att återföra i minnet ett typiskt exempel på hur valsystemet kan giva felaktiga utslag, och det var det val, som i höstas ägde rum i Skaraborgs läns södra valkrets. Vi hade där två partier, nämligen högern och bondeförbundet. Högern visade sig sedermera vara det starkare. Högern tog bondeförbundets partibeteckning, och detta hade den följden, att högerens huvudkandidat gick in enligt rangordningsregeln med högsta röstetalet. När detta hade skett, brast rangordningsregeln. Hur gestaltade det sig då? På bondeförbundet hade lämnats 3.050 röster, därav hade förbundets första namn erhållit 2,580 röster. På bondeförbundets lista förekommo dessutom fyra olika namn. När reduktionsregeln sedan tillämpades, så fann man, att i ordning nedifrån dessa olika kandidater hade följande röstetal: 3,021 röster, 3,020 röster, 2,941 röster och 2,937 röster, således en rangordning nedifrån. Nu kommer det allra roligaste, och det är, att bondeförbundarna själva gjorde ingen skillnad mellan det fjärde och det femte namnet. De hade båda 3,020 röster. Men någon av högerpartiets valmän hade tydligen kastat en röst på en av bondeförbundets kandidater, och därigenom kom denne att få det högre röstetalet. Att denna stänkröst icke hade förekommit på huvudlistan inom högerpartiet, är uppenbart, ty då skulle det icke varit en röst utan en halv röst som kommit att tillgodoräknas denna kandidat, utan det var således en stänkröst från högerpartiet. Med det nuvarande valsystemet hade således i detta fall högern, eljest vilket parti som helst, genom att taga ett annat partis valbeteckning åstadkommit dekapiering av detta parti, och genom denna lilla händelse med denna enda röst även lyckats åstadkomma, att det sista namnet på listan kom in. Naturligtvis visar detta på fel i valsystemet, som fordra rättelse.

De medel som härför erfordras och till vilka man kan få ledning av de sakkunniga utlåtanden, som förut förefinnas på detta område, äro en utsträckt tillämpning av rangordningsregeln samt officiella partibeteckningar och officiella listor. Genom detta senare förfarande kommer man ju ifrån det av herr Adelswärd anmärkta förhållandet, att man tillägnar sig andra partiers partibeteckningar. Det är ju sant — och detta är en invändning som göres häremot — att detta skulle kringskära den enskilda valmannens rörelsefrihet, men denna rörelsefrihet torde i de flesta fall icke ha någon annan innebörd än att den utgör en frihet att kasta bort sin röst. Genom det nuvarande systemet ökas också möjligheten till fullkomligt oberäkneliga manövrar genom strykningar i sista stund.

Med det nuvarande systemet ökas även den egna partiledningens

*Ang. valsättes
vid val till
andra kam-
maren och
landsting.
(Forts.)*

Ang. valsättet
vid val till
andra kam-
maren och
landsting.
(Forts.)

styrka därigenom att framkastandet av andra konkurrerande listor medför en så oerhörd risk, vilket förut påpekats, nämligen att reduktionsregeln kommer till tillämpning och möjlighet till dekapitering förefinnes. Samma fara för dekapitering som då två eller flera partier gå tillsammans i en kartell föreligger, när det gäller olika fraktioner inom samma parti, men då leder ofta till att dylika fraktioner icke uppkomma utan att man söker undvika desamma.

Det finns utan tvivel möjlighet att genom det proportionella valsystemet ordna det så, att valmännen få sina önskningar tillgodosedda. En valsedel bör och kan säkerligen vara så beskaffad, att de namn, som uppsätts, endast komma ifråga i den ordning, som de stå på valsedeln. Det bör även finnas den möjlighet, som nu finnes, för valmännen att angiva, till vilket parti han önskar höra. Partibeteckningen bör sålunda bibehållas. Det bör även finnas möjlighet för honom att säga ifrån, att om icke hans röst kommer det egna partiet till godo, bör den komma till godo det parti, med vilket hans parti ingått valallians. Till sist bör det givas möjlighet att rösta på en enskild person. Om icke denne blir vald, bör rösten tillfalla ett visst parti. Under nuvarande förhållanden har den fria listan ingen betydelse, genom den har aldrig någon blivit vald. Vad man skulle vinna genom densamma eller att åt det politiska livet bevara personer, som icke trivas i partierna, denna avsikt har aldrig kommit till sin rätt, därför att var och en vet, att det är den största sannolikhet för att sådana röster bli bortkastade. Men ifall det ordnades så att om en röst på en viss person icke hade den avsedda verkan, den tillfölle ett visst parti, skulle denna invändning kunna bortfalla, och jag tror, att det vore ett medel för bibehållande eller höjande av representationens kvalitativa utrustning.

Ja, det är enligt min uppfattning de huvudsakliga synpunkter, som böra anläggas vid den utredning, som nu begäres. Då de sålunda i mycket skilja sig från den allmänna uppfattning, som har kommit till tals i utskottets betänkande, är jag icke den, som närmast har att försvara utskottets motivering emot det yrkande, som framkom från den föregående talaren, men det förefaller mig dock synnerligen egendomligt, att man icke denna gång skall kunna vara med om en förutsättningslös utredning. En utredning har förut förekommit på detta område, vilken gav till resultat ett kommittéutlåtande av 1913. På nästan varenda sida av detta utlåtande säga kommitterade, att de anse sig icke kunna närmare ingå på den eller den frågan, enär den måste anses falla utanför ramen av det dem givna uppdraget. Att förebygga upprepande av dylika händelser anser jag vara önskvärt.

Vad utskottet här sagt, som har väckt högerens opposition, är ju endast en hänvisning till de nu pågående danska valen. Skulle någonting vara att vinna av det danska systemet, som för oss kunde vara till fördel, böra väl icke utredningsmännen vara absolut förhindrade att taga hänsyn till detta förhållande. Det danska systemet är ju faktiskt proportionalistiskt på så sätt, att det avser en proportionell representation inom folkförsamlingen. Att det i stor ut-

sträckning söker nå detta mål utan proportionella val borde icke verka i så hög grad avskräckande, att man icke ens vågade undersöka och taga reda på saken.

Alltså med understrykande av de synpunkter, som jag här tilllätit mig framhålla, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang. valsättet
vid val till
andra kam-
maren och
landsting.
(Forts.)*

Herr Hildebrand: Herr talman! Denna fråga har utvecklats så, att två motionärer, herrar Adelswärd och Hage, påvisat vissa brister i den proportionella valmetoden och föreslagit en del förbättringar. Inom utskottet har man varit ense om, att det finns en del brister, och utskottet har fullkomligt enhälligt föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, på vad sätt man må kunna avhjälpa dessa brister. Härom råder sålunda enighet, ehuru förklarligt nog inom utskottet olika meningar gjorts sig gällande om, hur man bäst skulle gå tillväga för att mota olägenheterna. Under sådana förhållanden synes mig icke lämpligt att här gå in på en massa detaljer angående dessa fel eller på korrektiv emot desamma, ty det hela kommer att bero på den blivande utredningen, utan jag har begärt ordet utslutande för att beröra tvistepunkten om sista stycket i motiveringen.

Där hänvisas, som herrarna se, till den danska anordningen, och det utmärkande för denna är ju dels att vissa tilläggsmandat fördelas efteråt för att orepresenterade grupper skola få representanter och dels att det är ett system med övervägande enmanskretsar. Som herr Räf redan påvisat, talas på sid. 16 och 17 i motiveringen om att det bör undersökas, huruvida det är klokt att efteråt fördela tilläggsmandaten, och sålunda är utskottet enhälligt med om att denna del av det danska systemet skall utredas. Ifall då det här sista stycket, varom tvist råder, skall ha någon betydelse, måste det avse den del av det danska systemet, som utskottet icke är ense om det vill säga den del, som rör enmanskretsar. Med andra ord, om riksdagen skulle godkänna sista stycket av motiveringen, skulle den ha begärt, att en blivande utredning icke, såsom motionärerna tänkt sig, skall begränsas till att sörja för en förbättring av den proportionella valmetoden, utan utredningen skulle även avse, huruvida det är bä tre att fortsätta med de proportionella valen eller återgå till majoritetsval, eventuellt i enmanskretsar. Detta öppnar mycket vida utredningsperspektiv, och utskottet går betydligt längre än motionärerna velat göra. Fråga är, om det är klokt att nu efter så kort tids erfarenhet taga upp hela striden om majoritetsval eller proportionella val, vilket enligt min mening måste försvåra utredningsarbetet. Det blir lättare för Kungl. Maj:t att utse utredningsmän, och det blir mindre tidsutträkt att få arbetet färdigt, om man endast inriktar sig på att se till, på vad sätt man skall kunna förbättra den proportionella metoden. Skall man återigen taga upp frågan om majoritetsval eller proportionella val, borde det väl bli en stor parlamentarisk kommitté. Hela saken utvidgas oerhört med påföljd, att man får vänta ganska länge, innan ett definitivt förslag

Ang. valsättet
vid val till
andra kam-
maren och
landsting.
(Forts.)

kan bli framlagt. Det förefaller verkligen vara mycket mera praktiskt att gå med motionärerna direkt på en förbättrad proportionell metod, att undersöka, som hela utskottet vill, om något kan göras med tilläggsmandat, men att man nu släpper tanken på att gå tillbaka till majoritetsval, då närmast i enmanskretsar.

Efter detta påpekande, herr talman, ber jag att få ansluta mig till det yrkande, som redan är framställt, det vill säga om bifall till utskottets kläm med strykande av största delen av sista stycket i motiveringen i överensstämmelse med den vid betänkandet fogade reservationen av herrar Clason, Bellinder m. fl.

Herr H a g e: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet bland annat för att till konstitutionsutskottet framföra min tacksamhet över det välvilliga sätt, på vilket min motion blivit behandlad av utskottet. Denna tacksamhet blir icke mindre därigenom att utskottet i något avseende tagit avstånd från ett-eller annat av de förslag jag har lagt fram och i stället framkommit med andra yrkanden. Till en del har dock detta utskottets ställningstagande berott därpå, att utskottet missförstått vad jag åsyftat med motionen.

Så har utskottet t. ex. tänkt sig, att jag menat, att när resultatet av den första valuträkningen skulle justeras, det skulle ske på det sätt, att man först fullständigt uträknade, vilka personer som blivit valda i de olika valkretsarna och att det sedan skulle göras en justering, varigenom vissa personer, som blivit valda, skulle kunna fräntagas sina mandat. För min del har jag aldrig tänkt mig, att man skulle gå fram på en sådan väg, och jag skall ärligt erkänna med utskottet, att det skulle vara ganska pinsamt att på det sättet frånrycka personer, som enligt första valuträkningen blivit valda, deras mandat. Nu skall jag emellertid villigt medge, att saken är otydligt uttryckt i motionen. Jag hade emellertid tänkt mig, att man vid första röstsammanräkningen endast skulle se efter, hur många mandat varje parti då fått, och att sedan den slutliga uträkningen av vilka kandidater, som skola väljas, skulle ske i den centrala institutionen i Stockholm, där den definitiva justeringen av valutslaget skulle äga rum.

Nu har jag för min del framställt ett förslag om, att denna slutliga justering skulle göras på det sättet, att man skulle överföra från de överrepresenterade partierna till de underrepresenterade så många mandat, att det slutliga valutslaget för hela landet verkligen motsvarande en proportionell fördelning av de röster, som avgivits inom de olika partierna. Utskottet har däremot för sin del tänkt sig möjligheten av att man i sället skulle använda det tillvägagångssätt, som tillämpas i Danmark, nämligen att åstadkomma så kallade komplementmandat och utöka antalet representanter för de olika partierna med dessa komplementmandat intill dess det åstadkommits en fullständig proportionell representation. För mig är det fullständigt likgiltigt, om man går fram på den ena eller den andra vägen, och troligen finnes det, då man tittar på saken närmare, att det är lämpligare att använda sig av det system ut-

skottet förordat, och vilket är enklare än den — jag erkänner det gärna — invecklade metod jag föreslagit.

Men när utskottet går på den linjen, vill jag säga, i likhet med en del föregående talare, att det förvånar mig, att utskottet verkligen har hängt på sin motivering de meningar, som börja på sid. 19 med: »Det är emellertid möjligt...» och sluta med: »... kunna vara av betydelse.» Ty det är i alla fall ett faktum, att utskottet därigenom utvidgar frågan till en utredning, om man verkligen skulle gå tillbaka till majoritetsvalen. För min del vill jag alldeles bestämt i likhet med föregående talare taga avstånd från tanken att slå in på *den* vägen, och jag vill särskilt säga det, att jag ej kan finna att man här skulle ha anledning att gå fram efter en sådan linje. Ty det blir ju här i alla fall till slut fråga om att åstadkomma ett proportionellt valsätt. Varför skall man då i första valsammanräkningen begagna sig av majoritetsval, när hela principen ändock går ut på att åstadkomma en proportionell representation utav väljarna? Det är ju alldeles givet, att, om man använder en sådan metod med majoritetsval i enmansvalkretsar, så måste justeringen sedan, när man skall övergå till att verkligen åstadkomma den proportionella rättvisan, bli så mycket större, än vad fallet är, om man redan från början använder sig av den proportionella valmetoden. Och följden av en sådan anordning som den som antydes i ovannämnda del av motiveringen skulle säkerligen bli den, att det sedan skulle fordras ett oerhört stort antal komplementmandat för att åstadkomma den slutliga justeringen. För min del får jag i det sammanhanget säga, att det förvånar mig, att man i Danmark har så få komplementmandat som man har, ty jag tror, att, då det blir fråga om att tillämpa metoden, så skall det visa sig, att komplementmandaten äro för få till antalet. Det har verkligen också varit personer som uttryckt den uppfattningen, personer, som besitta sakkunskap på detta område.

Alltså vill jag i likhet med föregående talare uttala mig för att denna del av motiveringen faller bort.

Sedan vill jag dessutom säga några ord med anledning därav, att utskottet icke synes vara vidare entusiasmerat för att åstadkomma en justering även när det gäller landstingsmandaten och stadsfullmäktigemandaten i de städer, som välja representanter till första kammaren, och att som följd därav utskottet naturligtvis samtidigt i någon mån ställer sig kallsinnigt mot principen att åstadkomma en verklig proportionell representation i första kammaren. För min del får jag säga, att jag tror, att det finns möjlighet att åstadkomma en ändring av valbestämmelserna så att det blir en proportionell representation även inom dessa organisationer, likaväl som det finns möjlighet att åstadkomma en proportionell valmetod ifråga om andra kammaren. Särskilt gäller detta, om man skulle komma dithän, som det talats om, nämligen att välja alla landstingsmän på en gång. Det skulle då icke bli ett förnyande av halva antalet mandat i landstingen vid ett visst tillfälle och sedan ett förnyande av andra halvan två år därefter, utan alla landstings-

Ang. val sättet
vid val till
andra kam-
maren och
landsting.

(Forts.)

män skulle väljas på en gång. Om man överginge till detta system, så finnes i och med detsamma större möjlighet att åstadkomma en proportionell valmetod på detta område.

Nu har emellertid utskottet i alla fall sagt, att även med avseende å dessa val kan man tänka sig möjligheten att åstadkomma ändringar för att åstadkomma en verkligt proportionell valmetod, varför man bör överlämna saken även i denna del åt utredningen. För min del skulle jag vilja hålla på, att denna sak mycket starkt markeras och betonas, d. v. s. att det således finnes lika stor anledning och säkerligen lika stor möjlighet också att åstadkomma en fullt proportionell valmetod i landstingen och i de städer, som välja till första kammaren, och följaktligen proportionalitet även i första kammarens egen representation.

Sedan skall jag även tillåta mig att göra en liten anmärkning, som icke blivit framförd i motionen, men som jag särskilt blivit uppmärksamgjord på sedan jag väckte motionen. Den går ut på, att det vore synnerligen önskvärt, om vid denna utredning, även då det gäller den sista sammanräkningen, för att vinna en verklig proportionell representation man överginge från den D'Hondtska regelns användning till att använda den regel, som heter »regeln om utdelning av mandat efter största överviktsrösternas princip». Jag skall icke närmare gå in på att utveckla skälen här för. Jag vill således icke ingå i några detaljer, men jag vill påstå, att användningen av denna sista utdelningsmetod lämnar ett bättre proportionellt resultat än användningen av den D'Hondtska regeln, och därför bör den också enligt mitt förmenande komma till användning. Jag har nämligen i motsats till herr von Sneidern den uppfattningen, att man bör verkligen sätta in hela sin kraft på att åstadkomma en proportionell valmetod, så långt det finnes någon möjlighet att göra detta. För min del ser jag saken på det sättet, att en representation som riksdagen bör, så långt tänkbar möjlighet finnes, vara en trogen avspelning av urväljarna. Jag utgår då från den demokratiska åskådningen, att egentligen skulle i denna kammare sitta alla urväljarna. Det är den grundåskådning, som ligger bakom hela vårt representationssystem så, som jag ser saken. Herrarna veta ju också, att vårt representationssystem från början har utgått från de gamla tingen och kommunalstämmorna, där urväljarna fått helt göra sig gällande, låt vara att användningen av den fyrtiogradiga skalan med avseende på kommunalstämmorna i viss mån verkat rubbande på det hela. Och från början, när hela representationen bildades, så var den väl lagd så, att folket självt skulle representera direkt, och då blev det ju en verkligt proportionell representation som åstadkomms. När det sedan blev praktiskt omöjligt att ordna saken så, började man övergå till användandet av systemet med valda representanter. Men då bör man också enligt min åskådning bemöda sig om att göra den valda representationen till ett så fullödigt uttryck för urväljarna, som det finnes möjlighet att åstadkomma.

Ja, detta är några synpunkter, som jag har velat anlägga på denna sak. Men jag vill dessutom i förbigående framhålla, att jag

tror icke, att det finns skäl som tala för, att vid denna utredning även taga upp spørsmålet om att åstadkomma förbud för olika partier att rösta tillsammans med varandra. Utskottet har också på något sätt antytt, att, om en sådan representation, som den vi önskat åstadkomma genom vår motion, komme till stånd, så behöfdes icke sådana åtgärder eller något sådant förbud. Och jag vill säga, att vad som yttrats i den punkten äger sin tillämpning, även när det gäller val till andra institutioner än andra kammaren. Utskottet har emellertill endast när det gäller val till andra kammaren, ställt sig på den ståndpunkten att det under nämnda förutsättning kanske icke vore nödvändigt att åstadkomma förbud mot användande av andras partibeteckning eller i allmänhet mot förfaranden, som gå ut på att ett parti skulle göras starkare representerat än det annars kunde göra anspråk på. Då det däremot gäller andra val, så skulle enligt utskottets uppfattning, behövas stadganden, som t. ex. föreskreve officiella vallistor, inregistrerade partibeteckningar och sådant, och bestämmelser, som förbjöde att taga andra partiets beteckningar. För min del vill jag säga, att jag har den uppfattningen, att detta behövs icke med avseende på andra val heller, försävt man åstadkommer en metod, som, då det gäller dessa val, för med sig full proportionell representation. Ty i och med det, att det verkliga åstadkommes en fullt proportionell representation, i och med detsamma försvinna dessa anledningar att införa en sådan lagstiftning, som den jag nu talat om.

Herr von Sneidern var i sitt anförande inne på spørsmålet om hur man skulle sätta till dessa s. k. fyllnads- eller komplementmandat, varom utskottet talat, och om den saken skulle jag också be att få yttra några ord. Det är visserligen riktigt som en föregående talare sagt, att det kanske icke är nödvändigt att här gå in på detaljer i dag, men jag kan icke neka till, att då herr von Sneidern kastade fram en viss linje i detta fall, så finner jag mig ha anledning att något yttra mig även om den saken. Han förde fram ett förslag, som för övrigt har lancerats av herr Tenow i Svensk statsvetenskaplig tidskrift. Där framkastades just denna linje, som herr von Sneidern var inne på, nämligen att tillsätta dessa komplementmandat på det sättet, att de valda riksdagsrepresentanterna inom ett underrepresenterat parti, skulle själva få utse de fyllnadsmandat, som skulle tilldelas partiet vid den slutliga omjusteringen. Ja, frågan kan verkligen vara, om detta är ett fullt demokratiskt sätt att ordna saken. Det fråntager dock i alla fall i viss utsträckning väljarna rätt att välja riksdagsmän, och man kan verkligen då ställa sig undrande, huruvida det är en demokratisk linje man sålunda föreslår, även om den — som jag gärna vill erkänna — vid första påseendet förefaller mycket bestickande sympatisk. därför att det då skulle bli möjligt — jag tänker särskilt på det parti jag själv tillhör och de val, som senast företagits till andra kammaren — att sätta in representanter av framstående förmåga och ledarställning, som kastats ut vid valet. Men det finnes alldeles säkert många anmärkningar mot den metoden utom den att den icke är demokratisk. Så kan det t. ex. hända, att med en sådan anordning kan uppstå sig den frågan: men hur skall det ske

*Ang. valsättes
vid val till
andra kam-
maren och
landsting.
(Forts.)*

Ang. valsättet
vid val till
andra kam-
maren och
landsting.
(Forts.)

i ett sådant fall, då en partigrupp icke får någon representant alls vid första sammanräkningen? Huru skola då komplementmandaten utses? Nu säger kanske någon i denna kammare, att detta är alldeles otänkbart. Nej, det är icke otänkbart. Under nuvarande förhållanden utvecklas de politiska striderna på sådant sätt, att man antagligen har att vänta uppkomsten av flera småpartier. Här har t. ex. talats om i tidningarna, att det skulle här i landet bildas ett speciellt kristligt parti, som skulle fullständigt strunta i alla partilinjer och endast ha till uppgift att tillgodose de religiösa synpunkter i lagstiftningen. Nå, man kan tänka sig, att, om ett sådant parti bildas, så får det vid första sammanräkningen en massa små röstslumpar i hela landet, som göra, att partiet vid första sammanräkningen icke erhåller något mandat här i kammaren. Huru skola då, herr von Sneidern, dessa komplementmandat, som det partiet skall få, huru skola de utses? Men även för den händelse ett sådant parti får in en eller två man, så må man ändå kunna säga, att det är en oerhörd stor makt som lägges i dessa en eller två mans händer, makten nämligen att utse innehavarna av komplementmandaten, som kanske bli fem å sex stycken.

Jag tror alltså, att det kan finnas en hel del skäl, som tala för, att den linje, som herr von Sneidern var inne på på detta område, icke är fullt tillfredsställande, åtminstone såvida ej förslaget utbygges genom vissa tillägg och ändringar. Jag tror alltså, att vi kanske få avstå från tankarna på att slå in på den linjen.

Ja, herr talman, jag skall icke fortsätta att fördjupa mig i vidare detaljer, utan anhåller härmed att få yrka bifall till utskottets förslag, dock med borttagande av den del av motiveringen i slutet, som börjar med: »Det är emellertid möjligt» och slutar med: »kunna vara av betydelse».

Herr Sterne: Herr talman, mina herrar! Jag har uteslutande begärt ordet därför att jag, som står antecknad i utskottets utlåtande såsom havande deltagit i frågans behandling men icke hade tillfälle närvara vid justeringen av betänkanDET, anser mig skyldig att även jag tillkännagiva min avvikande mening från den motivering utskottet i sitt utlåtande åvägabringat.

Jag kan i det fallet i korthet instämma med de två föregående talarna i fråga om lämpligheten eller olämpligheten att vidhänga utskottets motivering en hänvisning till ett alldeles nytt system. Jag tror för min del också alldeles bestämt, att striden om själva valmetoden, om proportionella val eller icke, är utkämpad. Vi ha det proportionella valsystemet här i landet; det har vuxit in i medvetandet och användes snart sagt överallt, även i kommunala val. Därigenom har också befolkningen lärt sig att på helt annat sätt behandla det än man från början trodde över huvud vara möjligt. Jag tror sålunda, att denna strid är fullständigt ur spelet, och jag tror icke, att vi ha någon anledning att i denna utredning taga upp frågan om, huruvida det är möjligt att falla tillbaka på de gamla majoritetsvalen.

Vad det här galler är bortarbetande av de uppenbara olägenheter, som ännu vidlåda den proportionella valmetoden. Det gäller att gå fram på sådana vägar, att felet och olägenheterna i metoden kunna i största möjliga utsträckning bortarbetas. Vi få naturligtvis alltid be-akta, att vi icke kunna komma fram till ett system, som lämnar fullständig rättvisa. Vilket system man än använder, vilka metoder man än finner på, komma de rent teoretiska felet ändock att kvarstå. Det gäller då att söka sig fram till ett system, som lämnar största möjliga rättvisa. Men när man talar om att man vill åstadkomma denna största möjliga rättvisa åt partierna, får man kån- hånda ej heller alldeles glömma av, att detta strävande dock blir någonting artificiellt, som innebär — det kan man ej bortresonera — den olägenheten, att personligheterna skjutas åt sidan. Man kan därför icke, när man säger: gör valkretsarna större så försvinna olägenheterna till stor del — fortsätta med: ja, låtom oss då taga hela landet som en valkrets; då hava vi idealet så nära som möjligt — utan man får naturligtvis säga sig, att då försvinner det rent personliga. Man kan naturligtvis icke gå på valkretsarnas förstoring mer än till en viss gräns. Därför har jag inom utskottet förfäktat den meningen, att man skulle söka få till stånd möjliga och rimliga valkretsar. Jag skulle till och med vilja hava ett förbud mot att ha ett för litet antal representanter i en valkrets. Det har synt mig, att man borde som grund utgå från att hava minst det dubbla antalet representanter mot antalet större i valet deltagande politiska partier. En sådan omläggning skulle i stor utsträckning taga bort felutslagen i valmetoden. Vill man sedan gå på det, som den siste talaren omnämnde och flera talare varit inne på, nämligen utdelande av tilläggsmandat, har man nått ganska långt. Vill man vidare gå på den absoluta rangordningsprincipen, inregistrering av partibeteckningar o. s. v., har man otvivelaktigt rent tekniskt kommit väsentligt längre fram än man i närvarande stund befinner sig, och då skulle troligen det man nu klagat över i möjligaste utsträckning försvinna.

Jag vill också i detta sammanhang säga, att jag är missbelåten med utskottets vaga ståndpunkt i fråga om förbättringarna av metoden för landstingsmannavalen. Jag känner till, huru man i närvarande stund i vissa delar av landet har valkretsar, där man väljer en enda representant, och det torde man väl kunna säga, att det allra minst är olämpligt att hava en sådan anordning med ett proportionellt valsystem i övrigt. När denna möjlighet till godtycklig platsfördelning förefinnes sålunda att i vissa valkretsar en till tre, och i vissa andra sex till sju representanter få väljas, så erbjuder detta en långt ifrån tilltalande valgeometri, vilket man icke helt får bortse från, ty därigenom beredes tillfälle att spekulera i de rent valgeometriska beräkningarna såsom man på vissa håll gjort. Det är därför jag är övertygad om det berättigade i kravet, att när denna utredning igångsättes, de som taga hand om den- samma även noggrant observera betydelsen av att taga med även landstingsmannavalen i sin granskning.

Ang. valsättet vid val till andra kam- maren och landsting.
(Forts.)

Ang. valsättet
vid val till
andra kam-
maren och
landsting.
(Forts.)

När jag nu haft tillfälle att uttala denna min från utskottets motivering avvikande mening, ber jag att få instämma i det yrkande, som redan förut blivit gjort om uteslutande av den i sista stycket av motiveringen förekommande hänvisningen till majoritetsvalen. Jag skall nöja mig med detta yrkande, ehuru jag, såsom av anförandet redan framgått, ej heller är nöjd med en del av motiveringen på andra ställen i utskottets föreliggande förslag.

Herr A d e l s w ä r d: Herr talman, mina herrar! I egenskap av motionär i föreliggande fråga kan jag icke annat än med tillfredsställelse finna av utskottets betänkande att egentligen ingen har varit emot själva huvudsaken nämligen kravet på en utredning rörande förbättring av den nuvarande valmetoden. Bristerna i den nuvarande valmetoden äro så påtagliga att ingen har kunna falla på den tanken att förneka desamma. De förnämsta bristerna enligt min mening har jag redan i motionen påpekat. Det är nämligen för det första det, att de nuvarande valkretsarna äro för små. Antalet riksdagsmän, som skall väljas i varje krets, är för ringa för att göra det möjligt att få den proportionella valmetodens princip verkligen tillämpad. Den andra stora bristen, som ju av alla erkännes, är att den nuvarande metoden medger ett så påtagligt missbruk i användning av parti-beteckningar. Dessutom ha ju åtskilliga andra brister i den nuvarande metoden påpekats. Emellertid har man mot utvidgningen av valkretsarna bland annat gjort den invändningen, att det endast skulle leda till eller underlätta bildandet av ytterligare ett flertal partier. Detta har jag redan i motionen bemött och pekat på att i själva verket är denna föreställning beroende på en förväxling av orsak och verkan. De många partierna tvinga sig fram på grund av de politiska förhållandena, det politiska livet i allmänhet, och detta lär icke kunna förhindras, även om man skulle övergå till majoritetsval, eller genom ett bibehållande av små valkretsar. Vidare har dels i utskottets motivering och dels under diskussionen här framhållits den skärpning av partimotsättningarna, som anses ha blivit en följd av den proportionella valmetoden i allmänhet. Man har pekat på att det personliga förhållandet mellan valmän och kandidater blir alltför litet, om valkretsarna bli stora. Det är ju en anmärkning, som äger sin otvivelaktiga riktighet. Det bidrager i viss mån därtill. Men å andra sidan får man, enligt mitt förmenande, dock säga, att den olägenheten icke kan uppväga fördelen av tillämpningen av den proportionella principen i allmänhet. Vidare har här utvecklats olägenheterna av den nuvarande metoden med hänsyn till platsfördelningen inom de olika partierna, den s. k. dekapiteringen. Och detta är ju obestriddligen en befogad anmärkning. Jag skall emellertid icke tillåta mig att ingå närmare på dessa olika frågor, som röra själva metodens detaljer. Jag tror, att det tjänar bra litet till, och det har blivit tillräckligt mycket sagt därom redan under diskussionen här. Det är just den utredning man begär, som har att upptaga dessa frågor till ingående behandling.

Emellertid hava ju, oaktat utskottet i sak och i huvudsak varit

enigt, en hel del reservationer avgivits. Dessa avse emellertid alla i ena eller andra riktningen motiveringen och syfta närmast på det sista stycket, där betänkandet pekar på möjligheten av att i stället för den nuvarande metoden övergå till någon metod, liknande den danska. Emellertid kan jag icke tolka utskottets motivering i detta hänseende så, att utskottsmajoriteten skulle ha avsett att underkänna den proportionella valmetoden i allmänhet. Formuleringen är ju följande: »Utskottet kan i detta sammanhang icke underlåta att erinra om den 1915 beslutade anordning, som avser att vid valen till det danska folketinget åstadkomma en proportionell representation av de olika partierna, utan att för detta ändamål den proportionella valmetoden med dess nu antydda olägenheter behöves tillgripas.» Jag tycker, att detta uttalande är ganska oskyldigt. För min del fruktar jag ingalunda, att den utredning, som nu åsyftas, kommer att behandla frågan i hela dess omfattning, så att även denna form för åstadkommande av en proportionell representation blir tagen i övervägande. Jag är emellertid för min del livligt övertygad, att denna utredning skall visa, att man kan göra så väsentliga förbättringar och i synnerhet förenklingar i den nuvarande metoden, att det icke finns något skäl att gå över till ett system sådant som det danska, vilket ju, som vi veta, hittills är helt och hållet oprövat, men som i varje fall redan nu måste kunna sägas vara en mycket dålig metod, om man skall betrakta det som en proportionell valmetod. Det är ju nämligen helt naturligt, att om, som detta valsätt åsyftar, det skall väljas omkring 90 representanter i enmansvalkretsar med majoritetsval och ett 20-tal senare med proportionella val, så blir det ännu mer en ren slump, än det kan sägas vara med vår nuvarande metod, huruvida den proportionella principen blir tillämpad. Detta kommer ju helt och hållet att bero på, hur de olika partierna äro fördelade inom de olika valkretsarna i landet. Man kan till och med tänka sig, att i alla dessa 90 valkretsar bli valda representanter av ett och samma parti, och då räcka icke de 20 återstående platserna långt för att genom fördelning till de icke representerade partierna ge dem en proportionell representation i riksförsamlingen. Detta måste ju betraktas såsom ett med hänsyn till den proportionella principen mycket dåligt medel att åstadkomma en proportionell representation.

Huvudsaken är ju emellertid, och det äro vi ju alla, tror jag, eniga om, att vad som avses är att kunna åstadkomma en proportionell representation. Vilken metod som användes för att åstadkomma detta är ju en sekundär fråga. Den är av mindre betydelse. Det gäller att finna en praktisk utväg och en enkel metod för att kunna i möjligaste grad vinna målet. Jag var redan 1907 och är fortfarande övertygad, att en betydande förbättring i detta hänseende kan åstadkommas. Det finns metoder utarbetade. Jag har redan förut hänvisat till en metod, som i Frankrike, då denna fråga där behandlades av en kommitté, har utarbetats av den store matematikern, sedermera konseljpresidenten Painlevé, en metod, som är synnerligen enkel och samtidigt riktig, skulle jag tro. Hans princip

*Ang. valsättat
vid val till
andra kam-
maren och
landsting.
(Forts.)*

Ang. valsättet
vid val till
andra kam-
maren och
landsting.
(Forts.)

har varit den, att man icke bör försöka att genom en metod, som ovillkorligen skulle komma att bli högst komplicerad, eliminera bort alla tänkbara felkällor. Han nöjer sig med att få en sådan metod, varigenom man med största möjliga säkerhet kan förvissa sig om att de stora och viktigaste felkällorna bli undanröjda, och han nöjer sig med att sedan i vissa avseenden vissa fel kunna uppstå. Jag tror alltjämt, såsom jag trodde, då vi behandlade frågan sist, 1907, att man icke skall taga denna fråga alltför pedantiskt. I det sammanhanget föreslog jag vid samma tillfälle, att man skulle i de fall, då de stora valkretsarna voro synnerligen olägliga, d. v. s. i glest bebyggda trakter, nöja sig med att icke tillämpa den proportionella metoden utan gärna ha ett antal valkretsar, som fingo väljas med majoritetsval i enmansvalkretsar, då det naturligtvis icke kan ha synnerligen stor betydelse, om bland andra kammarens alla mandat tio, tjugu stycken tillsattes med majoritetsval.

Av vad jag sålunda anfört, herr talman, framgår ju, att jag inte för min del har någon anledning att yrka annat än bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till samma hemställan med den ändring i motiveeringen, som under överläggningen föreslagits av herr Räf; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteeringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring i motiveeringen, som under överläggningen föreslagits av herr Räf.

Omröstningen utföll med 80 ja, men 101 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan med den av herr Räf föreslagna ändringen i motiveeringen.

§ 8.

Herr statsrådet *Schotte* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 290, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.;

nr 278, angående tillstånd för vissa ordinarie befattningshavare hos postsparbanken att i och för åtnjutande av avlöningsförhöjning genom ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 283, med förslag till förordning angående vissa ändringar i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering med mera;

nr 272, med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 § i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension; och

nr 279, angående tullfri införsel av en telefonkabel.

Nämnda propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 9.

Föredrogos vart för sig:

statsutskottets utlåtande, nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ifrågasatt överenskommelse mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Sydsvenska kraftaktiebolaget angående vattenhushållningen vid vissa vattenfall i Lagan; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkt 29 i nionde huvudtiteln av innevarande års statsverksproposition gjorda framställning om anslag till fåravelns befrämjande ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anledning av framställning från Magnesitaktiebolaget Tarrekaise beträffande vissa av bolaget arrenderade mineralfyndigheter å kronojord i Norrbottens län;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av mark till botaniska institutionen vid universitetet i Uppsala;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat för år 1918 för utdikning av staten tillhöriga bränn-torvmossar; och

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efter-skänkande av viss kronan tillkommande fordran av jägmästaren i Stockholms revir A. E. A. F. Maass.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Efter härpå skedd föredragning av andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående omläggning av studentexamen i viss riktning begärdes ordet av

Ang. omläggning av studentexamen.

Ang. omläggning av studentexamen.
(Forts.)

Herr Sommelius, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Om jag begärt ordet för sent, så ber jag att få nämna, att det är svårt att här uppe uppfatta föredragningen av ärendena och att i rätt tid begära ordet, om man ej på förhand anmält sig därtill.

Jag har förut några gånger i föreliggande fråga haft ordet i denna kammare och tillåtit mig att göra uttalanden däri. Jag vill ej heller underlåta att vid detta tillfälle begagna mig av min rätt som riksdagsman.

Det är en ganska vidlyftig reformering av vårt undervisningsväsen, som av den ärade motionären blivit föreslagen. Jag skulle nästan vilja säga, att jag kan komplimentera honom i ett visst avseende, däri nämligen, att han härmed lyckats få fram ett par uttalanden i motsatt riktning, nämligen dels det utmärkta utlåtande, som av utskottet avgivits, dels läroverksöverstyrelsens och framför allt universitetskanslerns yttranden. Motionärens åtgöranden i denna fråga ha nämligen framkallat en reaktion i rakt motsatt riktning mot den, som han själv kanske tänkt sig. Innan jag går vidare, vill jag dock säga, att det förefaller, som om det vore ett något djärvt tilltag att på ett par korta sidor försöka genomföra en så vittgående reformering av vårt undervisningsväsen, som här ifrågasattes.

Den motion, som är avlämnad, kan sammanfattas i några punkter, som särskilt angivits. Först gäller det borttagande av censorsinstitutionen vid studentexamen för läroverkens egna lärjungar. Motionären vill omändra den till en klagoinstans. Jag är övertygad om, att han för framtiden kommer att åtnjuta både en hel del olämpliga studentaspiranters tacksamhet och föräldrars och andra målsmäns hjärtliga erkänsla därför, att han sökt göra vägen på den vetenskapliga banan litet mindre knagglig genom att ombilda censorsinstitutionen från att ha varit en kontrollerande och biträdande institution vid studentexamen till en klagoinstans, således genom att till och med arrangera en institution, som skall få till särskild uppgift att mottaga alla klagomål från dem, som anse sig ha blivit illa behandlade i sin studentexamen. Jag tycker, att detta är ett mycket fyndigt påfund.

Vidare vill han borttaga studentexaminerandet för läroverkens egna lärjungar. Därigenom kommer motionären säkert att rista in sitt namn i undervisningens hävder.

Så vill han ha bortvalsrätten vid studentexamen utvidgad så, att en yngling skulle kunna få läsa ungefär vad han vill och helst så litet som möjligt. Jag tror, att många ynglingar skola vara motionären tack samma därför. Han säger, att efter realskolstadiet borde tvångsläsningen av likt och oliket upphöra och varje bestämmelse borttagas om absolut obligatoriska ämnen. Eleverna skola således få läsa vad de vilja, kanske 25-öres böcker. Vidare anser motionären, att för godkänd studentexamen bör uppsättas ett visst antal betygsheter, som lärjungen — efter samråd med lärarna — må få plocka ihop, hur det honom (henne) lyster o. s. v., och vidare skulle betyg för studentexamen böra ha enahanda giltighetstid som

vid universiteten. Denna tid vill han fastslå till 5 år, så att dessa unga män kunna få tillräcklig tid på sig att tentera i de ämnen, som de anse lämpliga.

Det vill jag dock säga, att det är något i den begärda utredningen, varåt jag kan lämna mitt gillande, liksom även utskottet har gjort, nämligen »huruvida icke i de fall, där nu kräves full studentexamen för tillträde till vissa studier, dessa bestämmelser kunna utbytas mot fordran på studentexamenskunskaper endast i vissa uppräknade ämnen». Ja, i det hänseendet har motionären tydligen pekat på något, som kan vara rätt, nämligen att man skall så fort som möjligt försöka få de unga ut i livet, i praktisk verksamhet. Denna uppfattning gillar jag, i den mån sådant kan ske och kanske helst utan benämningen studentexamen. Men jag vill säga, att den nuvarande studentexamen icke är avsedd att vara en förutsättning för ett inträde på praktiska banor. I regeln är den ett prov på en viss bildning. Meningen är att skaffa de unga männen och kvinnorna en bildning, som skall sätta dem i tillfälle att sedan göra sin karriär på vilken bana det vara må, vare sig de fortsätta vid universitet eller gå till enskilt arbete. I varje fall tror jag, att en reaktion inträtt, men ej i den riktning, herr Tengdahl antytt, utan i en annan. Sista gången denna fråga löstes — jag vill minnas att det var år 1908, kanske misstar jag mig på året — åstadkoms det en omorganisation av undervisningen. Man makade undan latinets och framför allt grekiska och hebreiska, vilka senare ämnen avsågos huvudsakligen för dem, som skulle utbilda sig till präster. Framför allt beredde man alltför litet utrymme åt latinets och något större plats åt de levande språken. Man trodde, att man därigenom skulle befördra intresset för studiet av levande språk, vilket ju är nyttigt ej blott för den, som ger sig ut i praktisk verksamhet omedelbart efter studentexamen, utan ännu mer för dem, som fortsätta vid universitet. De levande språken ha en hjälpande förmåga för alla, som studera vid universiteten, vare sig inom det teologiska, det filologiska, det medicinska eller det juridiska området. Inom de flesta fakulteter behöves kännedom om de levande språken, därför att större delen av den vetenskapliga litteratur, som finnes, är skriven på främmande språk. Sålunda måste de studerande behärska dem någorlunda, om de skola kunna tillgodogöra sig litteraturen. Nu trodde man förra gången, att man fört in utvecklingen på sunda banor, men det visade sig icke vara fallet. Visserligen lyckades det att tränga tillbaka latinets så, att man numera sällan träffar på en yngling eller ung kvinna, som kan mer än ett fåtal latinska fraser och alltid desamma. Men själva det klassiska latinska språket är för de flesta, som lämna skolan och ej ha särskilt sinne för det, fullständigt okänt. Det har i varje fall så kolossal betydelse, därför att den, som känner det latinska språket, förstår, vad ett ord av latinsk härstamning betyder. Alltnog, det har visat sig, att latinets blivit undanträngt. Detta lyckades (man uppnå. Men, vad man ej lyckades uppnå, var ett bättre resultat av studiet av levande språk. Det är tyvärr så, att de studenter, som nu komma ut från de all-

Ang. omläggning av studentexamen.

(Forts.)

Ang. omlägg-
ning av stu-
dentexamen.
(Forts.)

männa läroverken och träda in vid universiteten eller i allmänna livet, visa sig ha mycket ofullständig kännedom om de levande språken, och detta är i högsta grad beklagligt. Nu tillåter jag mig säga, att detta icke är blott mina egna påfund. Det är dessutom icke blott i detta hänseende, som undervisningen icke visat sig så effektiv, som man väntat, utan även i andra avseenden är undervisningen bristfällig t. ex. beträffande historia. Jag läste här om dagen en lång artikel i en tidning om historieundervisningen vid läroverken, huruledes den lämnade mycket övrigt att önska. Det är många bristfälligheter med avseende å elevernas insikter i en del discipliner. Dessa behöva upphjälpas. Skulle man då gå den av herr Tengdahl föreslagna vägen, bleve det än värre. Om något kräver en reformering, så är det undervisningen vid de allmänna läroverken, så har jag uppfattat det uttalande, som blivit gjort av universitetskanslern. Han antyder, att han efter verkställda utredningar gjort vissa framställningar i detta hänseende för att göra det möjligt för den studerande ungdomen att bättre bedriva studierna vid universiteten. Vid universitetet i Lund ha diskussioner härom förekommit, och där har professor Martin Nilsson på en av studenternas i Lund lördagsaftnar hållit föredrag om just studentexamens ofullkomlighet för universitetsstudierna, och i hans därvid gjorda uttalanden ha flera bekanta vetenskapsmän instämt. Men icke nog med detta, utan då universitetskanslern sista gången besökte Lund, erinrar jag mig, att studentkårens ordförande vid uppvaktningen för honom också pekade på precis samma förhållande.

Jag grautlerar emellertid herr Tengdahl till att han genom denna motion har lyckats få fram ett uttalande rörande vår elementarundervisning sådant som det utskottet här formulerat. Jag kan icke underlåta att citera det:

»Utskottet kan icke underlåta att i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på den allmänna försämring i kunskaps- och bildningsavseende den praktiserade bortvalsrätten medfört. I stället för koncentration och fördjupning har kommit en betänklig förflackning. De gapande luckorna i utbildningen ha icke neutraliserats genom ökad grundlighet inom de ämnen man valt. Iakttagelser vid universiteten ha också bestyrkt, att de nya studentgenerationerna börja universitetsstudierna genomsnittligt mycket sämre rustade än de gamla. Vi ha kommit in i en återvändsgränd, där den högre bildningen allt mer förlorar förutsättningarna för ökat uppsving och blomstring, därför att den allmänna grund, läroverksundervisningen bör ge, försvagats tack vare ett oklokt och ytlighet befrämjande system.»

Jag skulle ju kunna läsa upp mera av detta i högsta grad egendomliga och synnerligen välskrivna betänkande. Det gör verkligen gott att se, att utskottet förstått att taga så allvarligt på denna sak.

Icke mindre allvarligt uttalar sig också universitetskanslern då han säger: »Beträffande studentexamen såsom specifik grundval för universitetsstudier av olika art har jag uti två viktiga hänseenden,

nämligen i fråga om kvalificerad studentexamen såsom villkor för behörighet att avlägga examen dels inom juridisk och dels inom teologisk fakultet, helt nyligen varit i tillfälle att, efter verkställd utredning hos vederbörande akademiska myndigheter, till Eders Kungl. Maj:t avgiva särskilda underdåniga utlåtanden.» Härtill kommer ytterligare ett yttrande, som jag icke skall trötta herrarne med att citera. De som äro intresserade av frågan kunna ju läsa det själva — och jag ber att få tillägga — läsa med nöje så väl utskottsutlåtandet som de uttalanden, vilka blivit gjorda såväl av universitetskanslern som också av läroverksöverstyrelsen.

Ang. omläggning av studentexamen
(Forts.)

Nu är det visst icke min mening, att alla ynglingar, som skola träda ut i livet, skulle behöva taga studentexamen. Långt därifrån. Man hade ju gjort en realskoleexamen, som man trodde skulle föra till målet nämligen att bibringa måttliga och lagom insikter genom måttligt och lagom arbete för ynglingar, som skulle ut i det praktiska livet. Det synes, som om man — och det säger också läroverksöverstyrelsen i sitt yttrande — icke skulle ha lyckats så synnerligen väl härvidlag. Undervisningen för dessa, som skola ut i praktisk verksamhet, får naturligtvis ordnas på annat sätt, men de, som skola taga studentexamen, anser jag böra vara skyldiga att skaffa sig något grundligare insikter, än vad hittills varit fallet. I varje fall bör kammaren icke lystra — och jag tror nog, att den icke gör det — till försök att förringa den elementarundervisning, som nu lämnas. Ty den är sannerligen icke tillräcklig åtminstone för dem, som skola studera vid universitet, och helt säkert är den icke heller tillräcklig för dem, som skola giva sig ut i världen och för det ändamålet behöva ha större insikter i levande språk.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 11.

Härefter föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av första kammarens beslut rörande inom nämnda kammare väckta motioner dels angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om utsträckt undervisning i barnavård för kvinnor, dels ock angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om statsunderstöd åt vissa barnavårdsanstalter och andra företag; och blev utskottets hemställan därvid av kammaren bifallen.

§ 12.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 5 A, angående reglering av utgifterna under riksstatens för år 1919 femte huvudtitel, innefattande anslagen till sjöförsvarsdepartementet.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr vice talmannen H a m i l t o n, som yttrade: Herr talman! Beträffande föredragningen av statsutskottets utlåtanden nr 5 A och 5 B hemställer jag, att endast kantrubrikerna må uppläsas och utskottets hemställan allenast i de punkter, där yrkande därom framställes, eller om vid punkten avgivits reservation.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Efter föredragning av *punkten 1*, angående förstärkning av anslaget till marinförvaltningen, yttrade:

Ang. anslagen
till sjöför-
svarsdeparte-
mentet.

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr talman! Jag ber att å den socialdemokratiska vänsterns vägnar få nedlägga en reservation mot femte huvudtiteln. Vi ha gjort det förut tämligen utförligt i fråga om fjärde huvudtiteln, och på samma grunder anser den socialdemokratiska vänstern, att vår principiellt avvisande ställning gentemot femte huvudtiteln även bör framföras i en reservation.

Därjämte föreligger i det här fallet ännu ett skäl, som ytterligare understryker vår avslagsställning och vår fientliga hållning mot hela militarismen, även sjöförsvaret. Från socialistisk synpunkt har ständigt den uppfattningen hävdats, att de vapen och det manskap, som finnes, icke få under några villkor användas i den ena klassens tjänst gentemot den andra, användas i sociala strider som ett vapen gentemot Sveriges arbetarklass. Ur internationellt socialistiska synvinklar måste vi hävda även den ståndpunkten, att de svenska vapnen icke på några villkor få användas som vapen gentemot andra folks arbetare för att hejda deras kamp, då de söka kämpa för större social, ekonomisk och andlig frihet. Den tendens och de försök, som föreligga i sådan riktning, måste vi alltså synnerligen energiskt opponera oss emot.

Nu är det visserligen sant, att man ju icke kan säga, att de svenska vapnen och materielen och manskapet för den svenska flottans vidkommande direkt ha kommit till användning i sådant syfte, men vad det gäller den finska inbördeskampen så har indirekt den svenska flottans materiel och manskap kommit att ställas i tjänst åt den finska överklassen gentemot Finlands socialistiska arbetare. Ty det är ju välbekant för många, att man vid transport av vapen och även vid transport av de finska jägarne från Tyskland till Finland låtit dessa passera genom de svenska farvattnen och på samma gång under konvoj av svenska örlogsfartyg. Jag har i min hand en skrivelse från en sjöman, som var med på denna vapenexpedition, däri han förmäler, att vapenexpeditionen pågick inom svenska farvatten och under bevakning från två svenska jagare, och att vid jagarnes skilsmässa från den där transporten matroserna tvingades att manna reling och hurra för de finska jägarne.

När alltså de penningmedel, som uttaxeras från Sveriges socialist-

iska arbetare att användas som det säges till landets försvar, dess rent militära försvar mot utländska fiender, nu i detta fall ha kommit att användas för att gagna och bringa seger åt den s. k. vita terror, som nu pågår i Finland och som synes hota större delen av den finska socialistiska arbetarklassen med fullständig tillintetgörkelse, då måste vi säga, att det är synnerligen förhatligt att tänka sig, att de svenska arbetarnas penningmedel skulle yttermera komma att användas till en sådan institution, som har gjort denna gärning gentemot de svenska arbetarnas bröder inom ett främmande land, där denna klass befinner sig i en synnerligen förtvivlad kamp för tillvaron. Och det förhatliga i detta minskas ju ingalunda av den omständigheten, att dessa åtgärder ha blivit vidtagna under tillvaron av en till hälften socialistisk ministär och under det vi haft en socialistisk sjöminister.

Jag vill alltså av detta speciella, numera aktuella skäl vid sidan av de vanliga principiella skälen från vår sida yrka avslag på denna punkt, under inbegripande att i detta avslagsyrkande på samma gång även ligger utsagt, att vi gå på avslag på alla under femte huvudtiteln hörande anslag till sjömilitarismen.

Herr Ingvarson: Herr talman, mina herrar! När jag och mina meningsfränder i utskottet ha anslutit oss till det förslag som här föreligger, så har det skett på skäl, som vi upprepade gånger år efter år sedan världskrigets utbrott haft tillfälle att utveckla. Det finnes sålunda icke någon anledning att på denna punkt taga upp någon debatt eller anföra några ytterligare argument gentemot vad som här nyss yttrades.

Beträffande de anmärkningar den föregående talaren anfört rörande användningen av svenska örlogsfartyg, som enligt hans uppgifter skulle ha använts på ett mot Finlands arbetare i där pågående strider partiskt sätt, kan jag icke yttra mig. Jag hoppas livligt, att de uppgifter han lämnat måtte vara oriktiga. Skulle det återigen befinnas, att hans uppgifter äro riktiga, kan ingen livligare än jag beklaga detta, och jag vill för min del som min bestämda mening uttala, att jag för ingen del kan vara med om en sådan användning av svenska örlogsfartyg. Jag erinrar dock om de förklaringar, som tidigare ha lämnats här i kammaren av regeringsledamöter på denna punkt, vilka icke alls gingo i den riktning herr Vennerström nu antytt, och jag tager för givet, att dessa komma att ytterligare understrykas.

Men jag ber att få särskilt framhålla en synpunkt. Jag tror, att varken herr Vennerström eller någon annan skall våga bestrida, att vår flotta har under kriget på skilda sätt utfört ett verkligt praktiskt arbete till verkligt gagn för svenska folket och svenska nationen. Därom ha uppgifter lämnats vid så många tillfällen, och vid ett föregående tillfälle, när denna fråga behandlades här i kammaren, medgavs också av den, som då väl ansågs vara den främste målsmannen för den riktning herr Vennerström nu företräder, att om det kunde styrkas, att så var förhållandet, så torde det kunna vara

Ang. anslagen
till sjöför-
varsdeparte-
mentet.
(Forts.)

Ang. anslagen
till sjöför-
varsdeparte-
mentet.

(Forts.)

befogat att lämna anslag för det ändamålet. Jag skall sålunda icke gå närmare in på den saken.

Jag ber endast att få tillfoga ännu en synpunkt, som visst nog någon gång förut framförts här, men som man ständigt strävar att glömma, kanske framför allt från det håll herr Vennerström företräder, och det är den, att Sverige har som neutral stat vissa förpliktelser att skydda och bevaka sitt territorium gentemot intrång från vad håll det vara må. Det förefaller under sådana omständigheter egendomligt, att personer, som principiellt hysa den uppfattningen, att kriget och militarismen böra förvisas till historiska museer och att förhållandena mellan nationerna böra ordnas avtalsenligt och uppäthållas efter helt andra och sundare och förnuftigare regler än nu är fallet, att personer, som fästa så stort avseende, liksom jag själv gör, vid internationella avtal och överenskommelser, verkligen så fullständigt negligera en sådan Sveriges internationella förpliktelse, tillkommen på grund av gällande folkrätt, som att det är vår plikt att försvara vårt neutrala territorium under pågående strider, sådana som de som nu råda. Redan det att man ser bort från detta faktum undergräver fullständigt hållbarheten i det yrkande, som från det hållet nu göres.

Då jag för min del även hyser den meningen, att de internationella förhållandena måste omläggas så fort ske kan i denna riktning, så är det uppenbart, att därav följer, att jag också hyser respekt för tillämpningen av dylika internationella avtal, och jag kan då icke vara med om att Sverige skulle neka att fullgöra de ovillkorliga förpliktelser det på detta område har.

Jag ber, herr talman, att på dessa skäl få hemställa om bifall till utskottets förslag i ifrågavarande punkt.

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet Palmstierna: Herr talman! Herr Vennerström har nyss gjort den erinran mot användningen av flottans personal och materiel, att der skulle ha ingipit på något sätt i den kamp, som pågår i Finland. Nåväl, den anmärkningen har framställts en gång tidigare under en interpellationsdebatt här i kammaren, och det torde vara för kammarens samtliga ledamöter bekant, att statsministern svarade på den saken klart och tydligt, nämligen att konvojer ske runt Sveriges kuster, både ostkusten och västkusten, utan att visitering av fartygens laster verkställas. Ungefär samtidigt med konvojer på ostkusten har det pågått konvojer på västkusten av fartyg innehållande krigsmateriel, efter vad man kunnat förmoda.

Jag vill beträffande den andra anmärkningen, som gjordes av herr Vennerström, säga, att när han talar om någonting här, som skulle ha försiggått på vissa jagare, så har den undersökning av saken, som jag låtit verkställa, icke alls givit stöd åt den framställning, som lämnades i herr Vennerströms anförande.

Jag begärde emellertid ordet för att förklara, att det är i hög grad önskvärt, att nationen gör sig ett begrepp om vad den svenska flottan haft att utträtta under de fyra år världskriget snart varat.

Det är så, att flottans fartyg stationeras runt våra kuster avdelningsvis på olika håll med dubbel uppgift, nämligen dels att bevaka vårt sjöterritorium, dels att utföra konvojering av handelsfartyg. Vad beträffar den första uppgiften är det i ögonen fallande, huru pass få kränkningar av vårt territorium, av vår neutralitet, som skett under årens lopp, — allmänheten har säkerligen föga kännedom om samtliga tillbud, som varit — och det kan vara möjligt, att så relativt få kränkningar ägt rum just därför, att från flottans fartygs sida vid ett par tillfällen en sådan bestämdhet i hållningen deklarerats, att man vid senare tillfällen avhållit sig från beträdande av vårt territorium.

Ang. anslagen till sjöförsvarsdepartementet.
(Forts.)

Men den viktigaste uppgiften, som flottan haft, har dock varit att utöva ett skydd för handelsfartygen och ett värn för våra sjöfartsförbindelser, så långt svenskt territorium räcker. Under hela året — ända tills isen börjat lägga sig i Norrland och runt svenska kusten har patrullering av fartyg pågått, och konvojering av handelsfartyg utförts, och jag vet väl, att från den svenska handelsmäns män, de må tillhöra stora eller små företag, har man endast ord av tacksamhet för det uppslitande och hårda arbete, som av flottans personal har bedrivits under denna tid. Och jag skulle vilja säga, att jag är övertygad om att förr eller senare komma nog Norrlands arbetare, de må vara från malmfälten eller från sågverksdistrikten, att förstå vad det betyder, att resultatet av deras möda, burna på svenska kölar, har skyddats av de svenska örlogsfartygen utmed vår kust på väg mot främmande farvatten.

Jag vill vidare säga, att när vi i dessa dagar med en viss spänning avvaktar varje ny last av brödsäd, som kommer till Sverige, så bör nationen vara medveten därom, att svenska flottans fartyg vakta vid sin konvojering från norska gränsen och hela vägen ned så att icke fartygen uppsnappas på vägen utmed den svenska kusten.

Det gagn, som under konvojeringen härmed lämnas åt hela den svenska nationen, bör konstateras, och jag är viss om att i och med detta konstaterande följer också ett uppskattande av gärningen.

Jag vill ytterligare säga endast ett ord, det nämligen, att som den föregående ärade talaren nyss nämnde, det ligger i öppen dag, att vissa avtal träffats med främmande makter, som även innebära för svensk sida förpliktelser, förpliktelser, som också komma att påvåla svenska flottans fartyg. Sådana förpliktelser kan man icke kränga ifrån sig. Med andra ord, herr Vennerström, tillfället, tiden är mycket illa vald att yrka avslag.

Herr Vennerström: Herr talman! Jag vill bara gentemot herr sjöministern säga det, att uppgifterna om konvojeringen synas vara från min sida så autentiska som möjligt. Den uppgift jag här lämnade är som sagt från en sjöman, som själv medföljde den finska vapentransporten, då man i Libau hämtade de finska jägarna och sedan överförde desamma över svenskt territorialvatten upp till Vasa. Han säger på följande sätt: »Från Libau avgingo

Ang. anslagen
till sjöför-
varsdeparte-
mentet.
(Forts.)

vi längs den tyska kusten samt stucko över till Sverige samt fortsatte innanför den svenska territorialgränsen, konvojerade av två svenska jagare. När vi utanför Stockholm skildes, beordrades besättningen på den ena av de svenska båtarna att manna reling och med mössan i högra handen hurra för den finska jägarebataljonen.» Jag tror det är tämligen svårt att komma undan, utan det är nog ett tämligen konstaterat faktum.

Nu säger herr sjöministern, att de svenska örlogsbåtarna enligt internationella rättsregler skola ställas till förfogande för konvojerering i ett sådant här fall. Jag vill då konstatera, för det första att vi ha transportförbud från Sverige av vapen, för det andra att vi ha transiteringsförbud. Här färdas vapen, här färdas krigsmanskap, icke över svenskt landområde men över svenskt sjöområde. I realiteten en transitering. Och denna transitering icke blott tilllåtes, utan därjämte användas de svenska vapnen för att säkerställa och möjliggöra denna över svenskt sjöterritorium pågående transitering. Man må säga, att vi visste icke att det var vapen ombord. Jag tror icke det går att komma undan, utan det var väl känt, att det fanns både vapen och manskap ombord. Vill man påstå att under sådana omständigheter den internationella rätten kräver konvojerering, då är det sannerligen humbug med både transiteringsförbudet och exportförbudet, och vi skola icke tala om det vidare.

Jag vill icke gå in i någon principdebatt i denna fråga. Vår principiella skiljaktighet är tämligen klar och känd i förväg. Jag vill blott gentemot herr Ingvarson och även herr Palmstierna säga det på tal om den stora nytta den svenska flottan säges ha gjort, att det finnes även motsatta uppgifter. Man kan t. o. m. säga, att den svenska flottan åtminstone genom dess skötsel har under dessa tider varit en synnerligen stor fara och medfört synnerligen stora risker för Sveriges land och folk. Jag syftar på Ålandsfrågan. Just tillvaron av den svenska flottan, sändningen av svenska båtar till Åland och vad som sedan följde, allt detta drog med sig alla dessa konflikter med Finlands vita, med Finlands röda, med den ryska regeringen och även kanske provocerade, att den tyska flottan kom så snart till Åland. När vi se dessa följder av den svenska flottans tillvaro och den svenska flottans användning, och sedan lägga detta i den ena vågskålen och vad herr Ingvarson och herr sjöministern anförde i den andra vågskålen, då djärves jag i alla fall säga, att den ståndpunkt jag och den socialdemokratiska vänstern företräder är fullt sakligt motiverad, och att ett yrkande om avslag på alla militära anslag under femte huvudtiteln är fullt sakligt motiverat.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen framställt propositioner på de därunder förekomna yrkandena, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 3 och 4.

Lades till handlingarna.

Punkterna 5—9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 10—13.

Lades till handlingarna.

Punkten 14.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 15*, angående anslag *Ang. flottans till utvidgning och modernisering av flottans varv i Karlskrona, be- varv i Karls- gärdes ordet av* *krona.*

Herr L e a n d e r, som anförde: Herr talman! Jag har icke begärt ordet vid denna punkt för att opponera mig mot utskottets förslag, utan ber i stället att få yrka bifall till detsamma. Men jag har icke velat underlåta att bringa på tal frågan om den utvidgning av Karlskrona kronovarv i större skala, som är ifrågasatt och för vilken herr sjöministern i sitt yttrande till statsrådsprotokollet i denna punkt har lämnat redogörelse.

Såsom vi finna, har också utskottet här i sitt yttrande med några rader berört denna angelägenhet. Den utredning, som av utskottet omnämnes och som ju tillkommit på riksdagens begäran, pågick ännu, då statsverkspropositionen avlämnades. Nu är emellertid denna utredning verkställd av de sakkunniga män, som fått sig detta uppdrag anförtrott och av vilka ju en tillhör denna kammare, nämligen herr Ingvarson. Enligt vad jag varit i tillfälle att förvissa mig om, ha de sakkunniga funnit utvidgningen av Karlskrona kronovarv, på sätt man nu tänkt sig, ändamålsenlig och gagnelig för staten.

På grund av den raskhet, med vilken den nuvarande innehavaren av sjöministerportföljen visat sig kunna handla vid många tillfällen, har man rätt att vänta, att icke verket skall förhållas, utan att i stället man skall snarast möjligt skrida från ord till handling. Det är ingen tid att förlora härvidlag. Upprepade gånger och av skilda anledningar har man ju under denna riksdag framhållit vårt stora behov av tonnage, och vi se även, huru de enskilda varven utvidga sig och rusta sig för ett intensivt och forcerat fartygsbygge. Det skulle vara ganska ledsamt, om staten även härvidlag, såsom ofta skett, skulle komma i efterhand. Jag vågar nu rikta en vördsam vädjan till herr sjöministern, att detta icke måtte bli förhållandet, och jag uttalar, i enlighet med vad jag förut antytt, en för-

Ang. flottans
varv i Karls-
krona.
(Forts.)

hoppning om att han skall gripa sig verket an så fort sig göra låter. Det skall icke förnekas, att detta är i viss mån ett Karlskrona-intresse, men det är ju helt mänskligt, att vi blekingar tänka på vår ort; därutinnan likna vi alla andra. Men då nu kronans största varv ligger i Karlskrona och då man icke lärer kunna finna någon plats, som bättre eller ens lika bra som Karlskrona med dess utvecklingsmöjligheter, dess goda hamn, dess yrkesvana arbetarstam o. s. v., fyller alla de villkor, som fordras för anordnande av ett modernt skeppsvarv, där staten har tillfälle att reparera och bygga icke blott krigsfartyg utan även andra fartyg, så blir det i främsta rummet ett riksintresse.

Då jag, herr talman, anser, att det ligger fara i dröjsmål härutinnan av den anledning jag nu framhållit, nämligen att staten skulle komma i efterhand, har jag velat göra dessa erinringar, och jag ber ånyo att få yrka bifall till utskottets förslag i den föredragna punkten.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 16—22.

Utskottets framställningar i dessa punkter biföllos av kammaren.

Punkterna 23 och 24.

Lades till handlingarna.

Punkterna 25—37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 38.

Lades till handlingarna.

Punkterna 39—52.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter föreslagit.

Ang. lega och
furagering
m. m. för
hästar vid
kustartilleriet.

Punkten 53, angående anslag till lega och furagering m. m. för hästar vid kustartilleriet.

I innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 53 av femte huvudtiteln föreslagit riksdagen att till lega och furagering m. m. för hästar vid kustartilleriet å extra stat för år 1919 bevilja ett förslagsanslag, högst, 75,000 kronor.

Uti en inom första kammaren av herr *H. Wrangel* väckt motion, nr 73, hade vidare hemställts, att riksdagen måtte

a) besluta, att 59 stamhästar skulle vid kustartilleriet uppsättas;

b) medgiva, att redan tillgängliga medel, inlutna genom försäljning av en del av för Vaxholms och Karlskrona fästningar vid 1914 års mobilisering anskaffade hästar jämte medel, som kunde erhållas genom försäljning av återstående som stamhästar olämpliga hästar, finge användas till ett första uppsättande av stamhästar vid kustartilleriet med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1918 få disponera erforderligt belopp;

c) anvisa för utvidgning av stallet i Vaxholms fästning, uppförande av sommarstallar och anskaffning av diverse hästpersedlar m. m. för kustartilleriet på extra stat för år 1919 ett anslag av 159,500 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att härav redan under år 1918 få disponera erforderligt belopp;

d) i riksstaten för år 1919 uppföra dels ett ordinarie reservationsanslag å 50,650 kronor för kustartilleriets hästar, utom furagering, dels ett förslagsanslag å 33,800 kronor för furagering av kustartilleriets hästar, dels ett förslagsanslag på extra stat å högst 79,650 kronor till förstärkning av ordinarie reservationanslag för hästlejning, dels ock ett förslagsanslag å högst 16,900 kronor till förstärkning av ordinarie förslagsanslaget till furagering av kustartilleriets hästar; samt

e) därest under punkterna a)—d) gjorda framställningar vunne riksdagens bifall, besluta, att i punkt 53 i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln av Kungl. Maj:t begärt anslag till lega och furagering m. m. för hästar vid kustartilleriet icke skulle upptagas i riksstaten för år 1919.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herr Wrangels förevarande motion

a) besluta, att 59 stamhästar skulle vid kustartilleriet uppsättas;

b) medgiva, att redan tillgängliga medel, inlutna genom försäljning av en del av för Vaxholms och Karlskrona fästningar vid 1914 års mobilisering anskaffade hästar, jämte medel, som kunde erhållas genom försäljning av återstående som stamhästar olämpliga hästar, finge användas dels till uppsättande av stamhästar vid kustartilleriet, dels till utvidgning av stallet i Vaxholms fästning, dels slutligen till anskaffning av diverse hästpersedlar m. m. för kustartilleriet, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under 1918 få disponera erforderligt belopp; samt

c) i riksstaten för år 1919 uppföra dels ett ordinarie reservationsanslag å 5,100 kronor för kustartilleriets hästar, utom furagering, dels ett ordinarie förslagsanslag, högst, 21,535 kronor för furagering av kustartilleriets hästar, dels ock ett extra förslagsanslag, högst, 37,500 kronor för lega och furagering av kustartilleriets hästar.

Vid punkten var emellertid fogad reservation av herrar *Kvarn-*

*Ang. lega och
furagering
m. m. för
hästar vid
kustartilleriet.
(Forts.)*

Ang. lega och furagering m. m. för hästar vid kustartilleriet. *zélius, C. G. Ekman, A. C. Lindblad, Olofsson, Nilsson* i Kabbarp, *Waldén, Bengtsson, Ingvarson, Jansson* i Falun, *Tengdahl* och *Hansson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

(Forts.) 1:o till lega och furagering m. m. för hästar vid kustartilleriet å extra stat för år 1919 bevilja ett förslagsanslag, högst, 75,000 kronor; och

2:o avslå herr Wrangels förevarande motion.

Punkten föredrogs, varefter

Herr Bengtsson yttrade: Herr talman! Då jag jämte åtskilliga andra utskottsledamöter reserverat mig på denna punkt, ber jag att med några ord få angiva anledningen därtill.

I statsverkspropositionen till 1917 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att i riksstaten för år 1918 till reparation och lega m. m. för kustartilleriets hästar uppföra ett ordinarie reservationsanslag å 57,923 kronor. Med denna framställning avsågs uppsättande av 72 stambästar vid kustartilleriet, vilket antal hästar ansetts nödvändigt för personalens fredsutbildning. Denna Kungl. Maj:ts framställning avsågs.

I år har en enskild motionär tagit upp samma förslag, fastän han nöjt sig med att endast äska anslag till inköp av 59 stambästar. Utskottets starkaste motiv för att tillstyrka motionen är det, att det skulle vara en ren besparing att göra dessa inköp. Man säger, att det blir dyrare att leja de hästar, som behövas för övningar i fredstid, och man har beräknat, att denna kostnad skulle uppgå till 10 kronor per dag och häst. Det är nu icke alls styrkt, vad kostnaden kan gå upp till, om det blir 5 eller 10 kronor, men det har ansetts på det hållet, att om man än ville försälja hästarna, så skulle det ändå vara en ren besparing från statens sida. Det skälet får nu gälla vad det kan, men det får i alla fall icke bli något huvudskäl, då det gäller att avgöra en sådan fråga som denna.

Ett annat skäl har varit det, att man ansett det vara nödvändigt, att de värnliktige vid kustartilleriet få vana och övning i att sköta hästar. Även detta skäl anser jag vara ganska svagt, ty icke får staten göra inköp av hästar och ställa till med en organisation, därför att manskapet skall få tillfälle att öva sig i hästskötsel, utan det får väl snarare ordnas på det sättet, att inskrivningsnämnderna få tillise, att personer, som äro vana att behandla och sköta hästar, uttagas till detta vapen, liksom man ju alltid bör tillse, att lämpliga personer uttagas till de respektive vapnen. Alltså finner jag även detta skäl ganska svagt.

Det torde snarare kunna framställas den frågan: Är det meningen att göra hela kustartilleriet berided efter hand? Får man bara börja att göra inköp, så kommer man nog snart att öka kraven, och har riksdagen nu funnit det vara skäl att säga ja, så är det ganska svårt för riksdagen att i en framtid säga nej.

Jag tror att man på goda skäl bör gå emot utskottets förslag,

ty konsekvenserna i detta fall äro lätta att se. Det skulle vara mycket egendomligt, om 1918 års riksdag skulle på grund av en enskild motion — visserligen avgiven av en högt uppsatt militär — taga ett sådant förslag, som riksdagen 1917 sade nej till, ehuru det då var framfört i en kungl. proposition. Visserligen ha ju riksdagens kamrar eller åtminstone andra kammaren fått en delvis annan sammansättning än den hade föregående år, men då det gäller så viktiga principfrågor, bör man stå fast vid sin förut intagna ståndpunkt. Jag kan nu icke säga, att denna fråga vid första påseende är så betydelsefull, men den har dock konsekvenser med sig, som jag icke tror att andra kammaren vill taga.

På grund av dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr vice talmannen, som under herr Bengtssons anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav nu ordet till

Herr Jönsson i Revinge, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke alls dela den föregående talarens uppfattning, att ett bifall till utskottets förslag skulle innebära några särdeles vidlyftiga konsekvenser eller att riksdagen genom ett beslut i denna riktning skulle binda sig ifråga om kustartilleriets organisation. Hade jag blivit övertygad om att detta skulle vara händelsen, så skulle jag ha varit den förste att opponera mig mot förslaget ifråga. Det är icke fråga om att anställa en enda man av vare sig manskaps eller officers grad. Det gäller icke att skaffa så mycket som en revolver ens. Riksdagen binder sig i själva verket så litet i fråga om organisationen av kustartilleriet, att den mycket väl denna dag kan besluta i enlighet med utskottets förslag, således att dessa 59 hästar skola inköpas, och redan nästa år, om den finner förhållandena vara sådana, att ett beslut i den riktningen kan fattas, besluta att indraga hela kustartilleriet, utan att till följd av beslutet i dag få en enda man mera, än nu skulle bli fallet, att sätta på indragningsstat eller att pensionera. Man skulle endast hava att försälja de inköpta hästarna, och förlusten på denna affär skulle icke bliva synnerligen betydande. I varje fall skulle den icke på långa vägar gå upp emot ett års lejningskostnader för 59 hästar.

Batterierna vid kustartilleriet måste obestriddligen vara rörliga, och följaktligen kräves hästanspanning. När nu så är förhållandet, är det ju alldeles klart, att de värnpliktiga vid detta vapen måste hava någon övning i att betsla, påsela och köra hästar, ty det är att märka, att många av dem hava icke alls tidigare sysslat med sådana ting. När nu herr Bengtsson i Norup säger, att inskrivningsnämnden kan råda bot för detta och att man skall taga ut uteslutande sådana värnpliktiga, som hava vana vid körning, ridning o. s. v., undrar jag i alla fall, om man icke skulle kunna göra gällande detsamma beträffande fältartilleriet, att man icke behöver lära sig rida och köra där heller, emedan inskrivningsnämnderna kunna plocka ut så-

*Ang. lega och
furagering
m. m. för
hästar vid
kustartilleriet.*

(Forts.)

Ang. lega och
furagering
m. m. för
hästar vid
kustartilleriet.

(Forts.)

dana, som hava kör- och ridvana, och på detta enkla sätt klara den saken. Det duger icke, såvitt jag kan se, att resonera på detta sätt.

Det är icke alls fråga om, huruvida det behövs eller icke behövs hästar vid kustartilleriet — herr Bengtsson i Norup kan ej heller förneka, att det behövs hästar, fastän han tycker, att det vore bättre att leja dem — utan problemet är uteslutande: antingen lejda eller köpta hästar. För min del ställer sig saken så, att jag anser det vara betydligt billigare och innebära en betydande ekonomisk fördel för staten att inköpa dessa hästar, vilka obestriddigen behövas året runt. En annan sak är det med dem, som endast behövas under kortare perioder och större övningar. Sådana skola fortfarande lejas.

Om i enlighet med statsutskottets förslag 59 stambästar anskaffas för kustartilleriet, kan, såsom herrarna torde observera, en betydande sänkning äga rum ifråga om lejningskostnaderna, nämligen från 75,000 kronor till 37,500 kronor. Hur det ställer sig beträffande dessa lejningskostnader, ifråga om vilka herr Bengtsson i Norup sade, att man icke har någon erfarenhet, skall jag visa med ett utdrag ur fjärde huvudtiteln, där det påvisas, huru högst betydande dessa lejningskostnader äro per häst och dag. Tager jag första arméfördelningen och dess olika regementen, visar det sig, att den lägsta lejningskostnaden varit 7 kronor och den högsta 12 kronor 50 öre, för andra arméfördelningen hava de lägsta och högsta lejningskostnaderna utgjort 8 kronor och 10 kronor 80 öre, för tredje arméfördelningen 7 kronor 25 öre och 13 kronor 50 öre, för fjärde arméfördelningen 9 kronor 20 öre och 14 kronor, för femte arméfördelningen 10 kronor 50 öre och 25 kronor samt för sjätte arméfördelningen 10 kronor 50 öre och 12 kronor 95 öre. Man kan visserligen räkna med, att därest man lejer hästar året runt, bör man få dem en smula billigare, men i alla fall skulle lejningskostnaderna gå upp emot vad en häst kostar i inköp, och följaktligen skulle, även om det vore fråga om att det endast för ett enda år skulle behövas hästar för kustartilleriet, vara bättre affär att inköpa dessa hästar och sälja dem nästa år. Ja även om man sålde dem till slakt, skulle det löna sig mycket bra. Därför har jag för min del icke kunnat finna annat än att det är ren affär för staten att i stället för lejda hästar köpa det mindre antal, som det här är fråga om.

Herr sjöministern har med anledning av de militära myndigheternas hemställan om att inköpa hästar förklarad, att han för närvarande icke är beredd på att framlägga förslag i ärendet, d. v. s. departementschefen tager icke alls avstånd från själva tanken på att man skall inköpa hästar; han säger endast, att för närvarande är han icke beredd på att framlägga något sådant förslag. Orsaken till att man tidigare icke har inköpt stambästar för kustartilleriet är utan tvivel den, att man utgått från, att man skulle kunna använda kasserade hästar från fältartilleriet. Detta har av de militära myndigheterna efter undersökning förklarats vara omöjligt, enär tjänsten vid fältartilleriet och kustartilleriet är ungefär densamma. Om en häst sålunda icke längre duger vid fältartilleriet, har han följaktligen knappast någon användning vid kustartilleriet heller. Nu inköptes

år 1914 för kustartilleriets mobiliseringsbehov en hel del hästar, och dessa har man sedermera använt. Om nu kammaren i dag beslutar i enlighet med reservationen, följer därav, att dessa hästar måste säljas, utan att nya köpas i stället. Enligt statsutskottets förslag skulle man använda försäljningssumman, som erhöles genom försäljning av mobiliseringshästarna, för att i stället inköpa 59 stamhästar. Det anses nämligen, att endast fem stycken av dessa år 1914 inköpta hästar skulle vara fullt användbara. Följaktligen blir det icke alls någon direkt statsutgift. Enda påföljden av bifall till statsutskottets förslag är, att man minskar lejningskostnaderna från 75,000 kronor till 37,500 kronor om året, en ganska vacker besparing således.

*Ang. lega och
furagering
m. m. för
hästar vid
kustartilleriet.
(Forts.)*

På grund härav ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anförde

Herr **I n g v a r s o n**: Det är ju så, att varje medalj har två sidor. Nu har den siste ärade talaren uteslutande sett och påvisat den ena sidan av medaljen och det förefaller, som om hans anslutning till kustartilleriofficerarnas önskemål på denna punkt dikterades av en viss oförmåga att se, att medaljen också har en annan sida. Jag har haft litet svårt att fatta denna hans ståndpunkt, men om man betänker, att herr Jönsson i Revinge är speciellt sakkunnig beträffande hästar i allmänhet och har tillhört olika kommissioner och sakkunnigkommittéer för utredning av frågor angående hästar, så börjar man få en dunkel föreställning om anledningen varför kärlek till hästarna har kommit att överflygla hans kärlek till minskade militärutgifter och sålunda föranlett hans anslutning till detta speciellt militära önskemål.

Medaljen har, som sagt, en annan sida också, och jag skall tillåta mig att med några ord belysa densamma. 1914 års riksdag gick in på det önskemålet från kustartilleriets sida, att där skulle finnas ett visst antal rörliga batterier, och för detta ändamål beviljades medel till lejning av hästar för övningar under viss tid av året. Världskriget kom, och följderna blev, att kustartilleriet köpte in ett betydande antal hästar, som man använt för detta ändamål under den gångna tiden och av vilka man ännu har en del kvar. Dessutom lejde man hästar. Vid kustartilleriet finnes emellertid ett mycket allmänt utbrett önskemål att få en fast hästorganisation, d. v. s. en fast uppsättning av stamhästar. Denna önskan torde dikteras av flera olika skäl. Några av dessa skäl hava anförts här, men det finns ytterligare ett, som icke har anförts och som säkerligen väger en hel del, även det, och det är önskemålet från stora grupper av kustartilleriofficerare att bli beridna. Nu lämpar det sig icke rätt bra att bli beriden på lejda hästar, som ju kunna vara mer och mindre ostyriga och olämpliga, och det kan hända, att även uttänta fältartillerihästar icke äro så angenäma att ha att göra med i detta avseende. Man vill, som sagt, åstadkomma en fast hästorganisation för kustartilleriet med stamhästar, inköpta för ändamålet.

Ang. lega och
furagering
m. m. för
hästar vid
kustartilleriet.

(Forts.)

Herr Jönsson i Revinge framhöll nyss, att om man icke ville fortsätta härmed, skulle man efter ett år kunna sälja hästarna till slakt, det skulle bli affär; men då man vet, att inköpta stambästar numera draga en kostnad av bortåt 2,000 kronor stycket, bleve det en dålig affär för statsverket, om vi skulle följa herr Jönssons recept och slakta ned dem efter något år och på det sättet söka få igen penningarna. Saken är icke fullt så enkel, som herr Jönsson här framställt den.

År 1917 framlade Kungl. Maj:t, såsom här nyss påpekats av herr Bengtsson i Norup, proposition till riksdagen i detta ärende. Riksdagen avtog Kungl. Maj:ts proposition och begärde, att saken skulle ytterligare utredas. Det har från kustartilleriets myndigheter gjorts framställning till Kungl. Maj:t att upptaga denna sak i år, men Kungl. Maj:t har icke funnit frågan vara i det skick, att den borde föreläggas årets riksdag. Då har enskild motionär tagit upp saken, och nu inträffar det egendomliga, att statsutskottets majoritet hemställer om bifall till en enskild motionärs yrkande, ehuru riksdagen föregående år gick på avslag å en Kungl. Maj:ts proposition rörande samma sak. Nog förefaller det en liten smula egendomligt, som en mycket hastig omsvängning i tänkesättet, lindrigast sagt. Jag vill icke försöka att här angiva orsaken till att en sådan svängning ägt rum; det skulle nog vara möjligt att göra det, men det är kanske icke så lämpligt att blanda in något sådant i debatten här.

Det är emellertid ett par saker, som framställts av den siste ärade talaren varom jag skall be att få säga ytterligare några ord. Han har talat om att ett av de bärande skälen för denna åtgärd skulle vara behovet av hästskötare vid kustartilleriet, vilka skola omhändertaga hästarna. Dessa hästskötare kan man få på det sätt, som herr Bengtsson i Norup antydde, och därtill kommer, att kustartilleriet sedan 1914 haft ett betydande antal in'öpta hästar och därjämte lejda hästar. Man har således nu utbildad personal för detta ändamål, en personal, som givetvis kommer att undergå fortsatt utbildning under den t'Id, då lejda hästar finnas inne för övningarna. Det skälet håller således icke.

Framför allt hänger man upp sig på den omständigheten, att ett bifall till motionen skulle medföra minskade kostnader för statsverket. Om man vill se saken utslutande ur ögonblickets synpunkt och tänker på de höga hästpris som nu äro rådande och de på grund därav även höga hästlejningspriserna, är det givetvis riktigt, att kostnaderna skulle kunna nedbringas genom den föreslagna åtgärden. Jag skall dock be att få fästa uppmärksamheten på, att utskottet har prutat ned förslaget i enlighet med motionärens framställning från 72 hästar, som man förra året begärde, till 59. Vidare har utskottet prutat ned motionärens kostnadsberäkningar för furagering och lega högst väsentligt. Men om herrarna gå med på denna hästorganisation vid kustartilleriet, dröjer det icke längre än till nästa år eller i varje fall icke mer än ett par år, förrän de nedprutningar som ägt rum komma igen i form av höjningar, som man nu icke vå-

gar tala om för att få det hela igenom men som ovillkorligen måste komma i en nära framtid, därest det hela skall kunna fungera. Den besparing som man här vinkar med är sålunda i verkligheten icke så stor, som man vill göra gällande, och dessutom är den av övervägande tillfällig natur. När hästlejningspriserna åter bliva något så när normala, så gäller icke längre den nuvarande motiveringen, ty då ställer det sig lika billigt att leja hästar som att köpa och hålla stamhästar på stall. Åtminstone blir skillnaden synnerligen ringa.

*Ang. lega och
furagering
m. m. för
hästar vid
kustartilleriet.
(Forts.)*

Således ligger i verkligheten saken på följande sätt. Vilja herrarna verkställa en utvidgning av vår militära organisation utöver vad 1914 års riksdag avsåg, så skola herrarna gå med på utskottets förslag och bevilja en fast hästorganisation, en uppsättning stamhästar vid kustartilleriet. Vilja herrarna åter vidmakthålla 1914 års förslag, skola herrarna gå emot utskottets förslag, därför att det låser fast en organisation som icke alls är så enkel att avskaffa som herr Jönsson vill göra gällande. Det vet envar som litet sysslats med dessa spörsmål, att har man gått in på att uppföra på ordinarie stat en viss organisation, så är det icke så lätt att rubba den igen.

Det är detta som vi behandla i dag: skola vi i detta fall bevilja en ordinarie stat för kustartilleriets hästar, eller skola vi gå på extra anslag som hittills, till dess att riksdagen efter förslag av Kungl. Maj:t blir i tillfälle att pröva grunderna på ett helt annat sätt, än som för närvarande är möjligt.

Jag och mina likatänkande inom utskottet hava utgått ifrån, att när det gäller en fråga av så betydande principiell innebörd som denna, går det icke an att gå med på ett förslag enbart på en enskild motionärs yrkande. Då måste man begära, att Kungl. Maj:t skall hava haft tillfälle att ordentligt pröva saken och framlägga sina synpunkter för riksdagen. Det har här icke skett.

Då man därför icke kan överblicka, vart detta leder hän, annat än så tillvida att det giver oss en definitiv organisation på ordinarie stat, som vi icke äro på det klara med, hur mycket den i längden kommer att sluka, så nödgas jag, herr talman, hemställa om avslag på utskottets förslag och om bifall till reservationen.

Sedan herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade:

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman! I händelse någon av kammarens ledamöter fick den uppfattningen av mitt första anförande, att jag föreslog, att därest man i en nära framtid skulle besluta att avskaffa de föreslagna stamhästarna vid kustartilleriet, man borde slakta ned dem, så måtte jag ha uttryckt mig bra otydligt. Det var icke alls min mening, utan jag ville endast säga, att även om man utginge från att man nu köpte hästar för att användas endast ett enda år, så sparade man så mycket i fråga om lejningskostnader, att det skulle bli vinst, även om man se-

Ang. lega och furagering m. m. för hästar vid kustartilleriet. dan sålde hästarna till slakt redan nästa år. Detta är en betydande skillnad.

Nu sade herr Ingvarson, att det var rent tillfälligt detta med de höga lejningskostnaderna. Om det också för tillfället kunde påvisas bli en vinst att köpa hästar, så skulle det framdeles ställa sig annorlunda. Det är icke min uppfattning. Jag tvivlar på, att det under några omständigheter blir billigare att leja än att köpa hästar, ty vore det förhållandet, så skulle i det enskilda livet lejningsprincipen vida mer än nu tillämpas. Men jag har aldrig hört talas om någon lantbrukare som ansett det ekonomiskt fördelaktigt att leja hästar. Ty huru det än är, gå lejningskostnaderna under ett år upp emot hästens hela inköpsvärde. Det kan alltså omöjligen vara någon affär att leja. Jag tror verkligen, att herr Ingvarsons argument i detta fall icke håller streck.

(Forts.)

Nu förmenade herr Ingvarson, att huvudskälet för att man nu vill ha hästar vid kustartilleriet är, att officerarna där vilja bliva beridna. Här är ju endast fråga om ett litet antal hästar, de 59 skola fördelas på tvenne regementen, och varför skulle man ej kunna leja så pass bra hästar, att officerarna kunna rida på dem också. Herr Ingvarson har icke bestritt, att man håller hästar inne vid kustartilleriet året runt. Herr Ingvarson har ej heller kunnat förneka, att om kammaren bifaller reservanternas förslag, försäljning måste ske av de hästar som nu finnas vid kustartilleriet. Man går då fullständigt in på lejningsprincipen.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Bengtsson: Herr talman! Jag tror icke, att man bör lägga huvudsynpunkten på huruvida det är en vinst att köpa eller leja hästar. Denna fråga kan man diskutera. Huvudsynpunkten ligger otvivelaktigt på att här gäller det att skapa en nyorganisation. Det gäller för andra kammaren att uttala sig i princip om huruvida man bör på enskild motionärs framställning antaga ett förslag som riksdagen förra året gick emot och som för övrigt ligger under utredning och sedermera kommer fram till riksdagens prövning.

Ett annat skäl, som också enligt min mening alldeles klart talar emot att gå på utskottets förslag i detta fall, är, att dessa medel skola tagas från neutralitetskostnaderna, och riksdagen har flera gånger uttalat, att dylika kostnader för organisationers uppförande på ordinarie stat icke få tagas från neutralitetskostnaderna, utan dessa skola användas till vad de äro avsedda för. Detta är ett mycket viktigt skäl, när det gäller att avgöra denna fråga.

Då första kammaren bifallit utskottets förslag, så gäller det för andra kammaren att i detta fall som i många andra se till, att den vidbliver de principer som kammaren förut uttalat sig för.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Andersson Skivarp: Herr talman, mina herrar! Det förefaller mig besynnerligt, att de talare som uppträtt mot utskottets

förslag hava så strängt hållit på att det är fråga om en nyorganisation. Jag kan icke fatta detta. 1914 års riksdag beslöt, att det skulle uppsättas rörliga batterier vid kustartilleriet, och följaktligen är det väl också meningen enligt 1914 års förslag, att de skola ha hästar, men dessa hästar skola då lejas. Hela ändringen nu är, att de skola köpas. Det är icke fråga om någon nyorganisation. Organisationen finnes, och frågan är blott, om man nu skall leja eller köpa hästar för förflyttning av kustartilleriets batterier. Försåvitt jag kan se, är hela denna fråga en ekonomisk fråga och ingenting annat. Vill man se den ekonomiskt, så är det alldeles tydligt, att det är en stor vinst, att staten själv håller hästar. Herr Bengtsson tyckte vara av den åsikten, att man kan beräkna lejningskostnaderna till 10 eller kanske 5 kronor om dagen, men det är bevisat, att man fått betala 25 kronor i leja för häst inom armén. Det var under föregående år, och nu läser man icke få hästar lejda för varken 10 eller 15 kronor. Här i Stockholm har man fått betala ända till 25 å 30 kronor. Det är således ett helt annat pris nu, om man skall leja.

Det har sagts, att det blir så dålig affär att köpa hästar till 1,800 kronor stycket och sedan sälja dem. Nej, köper man hästar till 1,800 kronor och använder dem allenast under ett år, så kan man sedan rent av skänka bort hästarna. Det är ren förtjänst i alla fall med de lejningspris som nu äro rådande.

Jag kan för min del icke fatta, att det finnes något skäl att avslå utskottets förslag härvidlag, då det icke är en principfråga och icke någon organisationsfråga utan helt och hållet en ekonomisk fråga. Det är min övertygelse, att det är en mycket god affär, som statsverket gör genom att gå med på utskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Punkterna 54—63.

Utskottets i dessa punkter gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

Punkten 64.

Lades till handlingarna.

Punkterna 65—67.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. lega och
furagering
m. m. för
hästar vid
kustartilleriet.
(Forts.)*

Punkten 68.

Lades till handlingarna.

Punkterna 69—72.

Kammaren biföll vad utskottet hemställt i dessa punkter.

Punkten 73.

Lades till handlingarna.

Punkten 74.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 75.

Lades till handlingarna.

Punkterna 76 och 77.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 78 och 79.

Lades till handlingarna.

Punkten 80.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

*Ang. lots- och
fyrinrättningen
med liv-
räddnings-
anstalterna.*

Punkten 81, angående anslaget till lots- och fyrinrättningen med livräddningsanstalterna, föredrogs härefter; och yttrade därvid:

Herr Thore: Under fjolåret tillsattes av Kungl. Maj:t en kommitté för utredning av vissa ärenden rörande rikets lotsverk. Det är att antaga, att denna kommitté blivit tillsatt på grund av en motion som jag väckte i andra kammaren i fjol och som blev bifallen av denna kammare. Däri hemställdes, att utredning måtte ske i fråga om rikets lots- och fyrväsende omfattande huvudsakligen följande punkter: lotsplikten, och i samband härmed storleken av lotsningsprovisionen och hemvägsersättningen, kostnaderna för lotspersonalens tjänstebåtar, anslaget till säkerhetsanstalter för sjöfarten, lotsstyrelsens organisation i syfte att få handelsjöfartens intressen bättre tillgodosedda. Kungl. Maj:t tillsatte som sagt en kommitté, men denna kommitté fick i uppdrag att endast utreda vissa eller egentligen bara en av de nämnda punkterna. Såvitt jag funnit, skulle denna kommitté sysselsätta sig allenast med frågorna om lots-

plikten, om lotsavgifternas beräkning och en omarbetning av reglementet för lotsverket. Det är ju ganska viktiga saker, men det är även ett par andra punkter framförda i motionen, som det synes mig, att denna kommitté bort taga hand om, nämligen angående förbättrade säkerhetsanstalter för sjöfarten och kostnaden för lotspersonalens tjänstebåtar.

Ang. lots- och fyrinrättningen med livräddningsanstalterna.
(Forts.)

Nu är det så, att år 1912 beviljades ett extra anslag av 460.000 kr. till förbättrade säkerhetsanstalter för sjöfarten. Det var meningen, att detta anslag skulle utgå under en tid av 10 år, och man hade gjort upp en fullständig plan för att så småningom runt rikets kuster få förbättrade säkerhetsanstalter, fyrar, sjömärken o. d. Det visar sig emellertid, att nämnda anslag, som redan från början var i minsta laget, under tidernas lopp blivit i hög grad otillräckligt och detta av kända orsaker. Prisstegringen har naturligtvis verkat högst väsentligt även på utensilier erforderliga för det ifrågavarande ändamålet, vilket gjort, att anskaffningen fått stå tillbaka, som för övrigt var fallet allaredan före den senaste prisstegringen. Så t. ex. i fråga om två lotskuttrar, avsedda att användas i Göteborgs skärgård, vartill medel beviljats av riksdagen, men på grund därav att dessa medel icke räckte till kunde kuttrarna icke anskaffas. Vidare med avseende på ett fyrskepp, som skulle förläggas i Bottniska havet, och för vilket anslagits 250,000 kr. Lotsstyrelsen anmälde år 1915, att fyrskeppet icke kunde anskaffas för nämnda belopp, utan att därtill ytterligare fordrades 152,000 kronor, men ingenting åtgjordes och så fick det bero med den saken. Nu visar det sig, att ifrågavarande fyrskepp skulle komma att kosta icke mindre än en miljon kronor. Fyrskeppet är emellertid alldeles nödvändigt, särskilt när det nu snart gäller att anordna vintersjöfart på de norrländska hamnarna. Det visar sig sålunda, att på grund därav att anslagen varit otillräckliga, vi få i framtiden betala två å tre gånger mera än om ifrågavarande säkerhetsanstalter anskaffats vid den rätta tidpunkten, så att i detta fall måste man säga, att snålheten bedragit visheten.

Om man nu ser på anslaget i år, 460,000 kr., så åtgår av beloppet icke mindre än 236,000 kr., att, på grund av ökade materialpriser, färdigställa förut beslutade säkerhetsanstalter. Det återstår således icke mer än 224,000 kr. eller icke fullt hälften, som skulle komma lotsverket till godo i form av nya säkerhetsanstalter. Dessutom är uppenbart, att åtskilliga efterräkningar komma att ytterligare reducera denna summa. Det förefaller mig därför, som om det vore nödvändigt, att den kommitté, som blivit tillsatt, även finge taga frågan om anslag till förbättrade säkerhetsanstalter under övervägande. Jag vill i detta sammanhang nämna, att det här strängt taget icke gäller statsverkets medel, ty de penningar, som flyta in till lotsverket, betalas av sjöfarten i form av lotspenningar samt fyr- och båkavgifter. Under de tre år, som statsverket haft hand om lotsverket, åren 1915, 1916 och 1917, har det blivit ett överskott på minst ett par miljoner kronor, som inlevererats till statskassan, men det kan icke vara meningen med dessa avgifter, att staten därav

Ang. lots- och
fyrinrättning-
gen med liv-
räddnings-
anstalterna.

(Forts.)

skall göra sig en extra inkomst. Vad man måste fasthålla vid är, att lots- och fyravgifterna böra användas för sitt ändamål, nämligen för sjöfartens befrämjande.

Så kommer kostnaderna för lotspersonalens tjänstebåtar. Detta var en sak, som man sysselsatte sig ganska mycket med i det utskott som behandlade min motion. Det är icke riktigt, att staten kastar hela denna kostnad på lotsarna. Sedan nu staten tar 60 % av lotspenningarna, är ju tydligt, att man icke kan överlämna enbart åt lotsarna att skaffa båtar och bekosta dessas drift, så dyrbara, som dessa båtar och denna drift nu blivit. Utskottet uttalade i fjol, »att det förmenar, att sedan statsverket i den utsträckning som skett år 1914 övertagit ansvaret för tillgodoseende av lotsverkets behov det principiellt även bör åligga staten att tillhandahålla de för lotsningens behöriga utövande erforderliga redskap». Och det är ju icke annat än skäligt. Här är också en sak, som man borde närmare utreda, och det synes mig, att den kommitté, som nu börjat att taga hand om att utreda förhållandena inom lotsverket, också borde ha sin uppmärksamhet riktad på denna fråga.

Jag kan med avseende å denna kommittés sammansättning icke annat än anmärka mot att inom densamma icke finnes någon representant för sjöfarten med segelfartyg och de mindre kustfartygen, ehuru kanske just denna sjöfart har mest att göra med säkerhetsanstalterna och lotsuppassningen kring våra kuster. De större oceangående fartygen komma till våra hamnar blott en och annan gång på året och då till de större platserna.

Sedan är det en annan sak, som jag skulle vilja anknyta till denna punkt, nämligen frågan om seglations- och lotsningsförhållandena i Stockholms skärgård. På grund av minfälten utanför skärgården har trafiken tvingats att taga vägen inom Stockholms skärgård från Arholma till Dalarö och vice versa. Detta är en mycket lång och krånglig väg, vilket kanske för ångfartygen icke spelar så stor roll, men för segelfartygen kan betyda avsevärda dröjsmål. Dessa ha svårt att taga sig fram genom kryssning och kunna icke gå utan lots, varför trafiken inomskärs innebär ett betydligt avbräck i seglationen. I fjol inkom till Kungl. Maj:t från segelfartygsföreningen en begäran om bogsering genom den ifrågavarande leden och ett erbjudande att härför betala 50 öre per bruttoregisterton. men det visade sig, att man icke kunde få någon överenskommelse till stånd, då bogseringen blev dyrare än så, och saken förföll. Det är nu samma sak i år. Vi ha minfälten fortfarande kvar utanför skärgården, och de mindre fartygen tvingas att gå innanför för att skydda sig. Med de höga prisen på kol och svårigheterna för proviantering blir det fortfarande krångligt för segelfartygen att taga sig fram och detta har betydelse icke blott för dessa fartyg utan för sjöfarten i allmänhet. Vi ha behov av tonnage, och det är av vikt, att detsamma kan utnyttjas så mycket som möjligt. Nu kan jag ju icke framställa något förslag om anordnandet av bogsering, men jag har i allt fall velat bära fram saken till herr statsrådets och chefen för sjöförsvarsdepartementet övervägande. Möjligen kan saken ord-

nas på det sättet, att fartygen finge gå den vanliga vägen, nämligen utanför Stockholms skärgård i de allmänna farvattnen, d. v. s. att man satte i gång med åtgärder, för att få minfalten därstädes avlägsnade. De befinna sig på internationella farvatten. Det lär ligga ett minfält, som sträcker sig från Gotska Sandön till Almagrundets fyr-skepp, som det först och främst gäller att avlägsna. Tydligt är emellertid, att det icke går för sig, att den svenska regeringen utan vidare vidtager åtgärder för att oskadliggöra dessa minfält, men det förefaller mig, som om regeringen borde sätta sig i förbindelse med vederbörande regeringar, framför allt med den tyska, för att söka få farvattnen farbara. Jag har velat fästa herr sjöministerns uppmärksamhet på detta lilla Östersjö-problem i förhoppning om att något skall kunna göras. Det skulle vara till stor lättnad för speciellt den mindre sjöfarten.

Ang. lots- och fyrvärdningen med livräddningsanstalterna.
(Forts.)

Herr Ingvarson: Den föregående talaren har icke, såvitt jag uppfattade framställt något yrkande, och jag ber därför endast att få hemställa om bifall till utskottets förslag. Men jag skall tillåta mig att uttala ett önskemål i detta sammanhang, då det gäller lotsverket, och riktar närmast en hemställan till herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet. Under senare tid, särskilt föregående år, hava förhållandena på den norrländska kusten beträffande lotsningen av fartyg varit synnerligen miserabla. Detta har först och främst berott på den omständigheten, att de stora tyska konvojerna, d. v. s. konvojerna av tyska fartyg, som varit på väg dels norrut i barlast och dels söderut, lastade med malm, tagit nära nog all tillgänglig lotspersonal på vissa lotsplatser. Varje fartyg i dessa konvojer har oavsett örlogskonvojen tagit lots ombord, och detta har medfört, att vissa stationer tidvis varit fullständigt eller i det närmaste utan lotsar. Verkan härav för den svenska sjöfarten har i många avseenden varit beklaglig. Svenska fartyg t. ex. sådana, som gått för bränslekommissionens räkning eller för folkhushållningskommissionens räkning liksom andra, som gått i allmän svensk handel och sjöfart, hava tvingats att ligga utanför lotsplatserna hela dygn, drivande vind för våg i mörka nätter och signalerande fullkomligt hopplöst. Ofta ha de spillt bort en dyrbar tid, vilket medfört väsentligt ökade kostnader, och detta har i sin tur i form av höjda frakter och ökade priser gått ut över den allmänhet, som skall betala varorna, vare sig det är fråga om ved eller annat. Detta system har existerat i stor utsträckning utefter den norrländska kusten och speciellt beträffande vissa större lotsplatser, t. ex. Bönan och Skellefteå. Detta sammanhänger i viss mån även med det förhållandet, att dessa långlotsningar för konvojer betala sig synnerligen bra, vilket tydligen föranlett, att vissa lotsar — dock långt ifrån alla — funnit det mera lönande att åtaga sig dessa långlotsningar med den påföljd, att tillgången på lotsar väsentligen försvårats för den svenska handelsflottan.

Jag skall icke närmare gå in på detta, ehuru det kunde finnas åtskilliga detaljer att anföra, men jag har endast velat bringa denna

Ang. lots- och
fyrrättnin-
gen med liv-
räddnings-
anstalterna.
(Forts.)

sak på tal och rikta en vördsam hemställan till herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet att göra vad som är möjligt för framtiden för att undvika under den nu stundande seglationen en upprepning av dessa för Sverige och den svenska sjöfarten särskilt tråkiga förhållanden.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Palmstierna: Beträffande det viktiga spörsmål, som berördes av herr Thore, nämligen frågan om upprensning från minor av farvattnen längs Sveriges kuster, vill jag i anledning av hans hemställan till regeringen att vidtaga åtgärder i denna riktning meddela, att denna fråga varit föremål för allvarligt övervägande inom regeringen, som alltså söker åstadkomma vad herr Thore här åsyftade.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 82.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 83—87.

Lades till handlingarna.

Punkten 88.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Härefter förelåg till avgörande statsutskottets utlåtande, nr 5 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1918 femte huvudtitel, innefattande anslagen till sjöförsvarsdepartementet.

Punkten 1.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3—23.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. vissa
byggnadsfö-
retag vid mari-
nen.

Punkten 24, angående merkostnader för vissa byggnadsföretag marinen.

I enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning hem-

stälde utskottet uti förevarande punkt, att riksdagen måtte för bestridande av uppkommande merkostnader för vissa byggnadsföretag vid marinen på tilläggsstat för år 1918 bevilja ett förslagsanslag av 500,000 kronor.

Ang. vissa
byggnadsföretag
vid marinen.

(Forts.)

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Waldén*, *Ingvarson*, *Jansson* i Falun och *Hansson* i Stockholm, vilka ansett, att med uppförande av ny förplägnadsanstalt i Vaxholm tills vidare borde anstå. och att av denna anledning den av Kungl. Maj:t begärda summan 500,000 kronor, till merkostnader för vissa byggnadsföretag vid marinen borde nedsättas med 346,000 kronor till 154,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr *Ingvarson*: Som herrarna finna av utlåtandet, ha några utskottsledamöter avgivit en reservation vid denna punkt, och jag tillåter mig i korthet ange skälen härför.

Vid 1915 års riksdag begärde Kungl. Maj:t ett anslag för uppförande av en förplägnadsanstalt i Vaxholms fästning. Statsutskottets ledamöter besökte platsen, funno den lämplig och tillstyrkte förslaget. Den summa som för ändamålet begärdes uppgick till 333,514 kronor. Hälften anvisades av 1915 års riksdag, och den andra hälften av 1916 års riksdag. Emellertid befanns det vid 1916 års riksdag, att myndigheterna då ännu ingenting åtgjort för att uppföra denna anstalt, utan Kungl. Maj:t kom in till denna riksdag med en förnyad framställning, vari det hette, att den där anstalten, som riksdagen beviljade pengar till i föl, ha vi funnit icke bli stor nog. utan vi få lov att utvidga den litet grand i skilda avseenden, och därför anhålla vi om sammanlagt 125,156 kronor för utvidgning av denna anstalt, som ännu inte är påbörjad. Ja. riksdagen beviljade även dessa medel, och nu väntade man, att det skulle bli en utmärkt anstalt. Det var 1916. 1917 avhördes ingenting, och man föreställde sig, att anstalten snart vore färdig. Nu ha vi hunnit till år 1918. och i år gör Kungl. Maj:t ytterligare en framställning i ärendet till riksdagen, och vi få veta, att ännu i denna dag har man inte börjat på med anstalten. Man har mig veterligt inte tagit ett spadtag där. Emellertid förklarar man: nu är tiden inne att sätta i gång byggnadsarbetet, men nu äro byggnadskostnaderna så höga, att utöver de pengar, som förut äro anvisade, behöva vi ytterligare 346,000 kronor. Alltså förut var anvisat ett belopp av 458,000 kronor, och nu skall man ha 356,000 till, det blir nära 900,000 kronor tillsammans. Jag kan icke hjälpa, att jag finner ett sådant förfaringsätt synnerligen egendomligt minst sagt.

Det är en annan omständighet härvidlag, som jag också ansett mig böra fästa uppmärksamheten på. Penningarna anvisades, som jag nyss nämnde, första gången 1915, men ritningarna till denna anstalt fastställdes av Kungl. Maj:t först den 10 november 1916. Alltså hade i slutet av år 1914 de kostnadsberäkningar, på vilka Kungl. Maj:t grundade sin framställning till riksdagen, gjorts upp på basis av ritningar, som icke voro fastställda. Samma förfar-

Ang. vissa
byggnadsföretag
vid marinen.
(Forts.)

ringssätt tillämpas av de militära myndigheterna i många andra liknande fall. I den specificerade beräkningen över merkostnaderna för vissa byggnadsföretag vid marinen finns sålunda upptaget ett liknande fall, nämligen beträffande uppförandet av en mässbyggnad för underofficerare och manskap vid Oscars-Fredriksborg. Till den beviljades 1917 110,000 kronor. Den gamla mässbyggnaden skulle inredas till underofficersbostäder, och en ny byggnad uppföras till mäss. De marina myndigheterna ha i detta fall förklarat för Kungl. Maj:t: vi skola nu räkna ut, hur stora merkostnaderna bli. Det skola vi be att få meddela Kungl. Maj:t i samband med att vi till Kungl. Maj:t överlämna de slutliga ritningarna för mässbyggnadens uppförande. Alltså, då detta yttrande i vintras överlämnades till Kungl. Maj:t, voro icke ritningarna till byggnaderna fastställda, ehuru pengarna beviljades av förra årets riksdag. Sålunda tyckes tillvägagångssättet vara detta: först räknar man ut på ett ungefär vad huset skall kosta. Så begär man pengar av riksdagen. Riksdagen beviljar pengar, och så, långa tider efteråt, fastställer Kungl. Maj:t byggnadsritningarna, fastän man, när man gör upp kostnadsberäkningarna, naturligtvis borde ha de fastställda ritningarna att gå ut ifrån. Jag föreställer mig, att om i det civila livet en byggmästare handlade på det sättet, skulle man anse, att han handlade minst sagt egendomligt, men det tyckes vara ett system, som här vunnit praxis bland de militära myndigheterna, icke blott vid marinen utan jämväl vid armén, ty jag skulle kunna åberopa liknande fall därifrån.

Nu har man emellertid äntligen kommit dithän, att ritningarna för denna förplägnadsanstalt i Vaxholms fästning äro fastställda, men de pengar man hade så brått att begära 1915 ha ännu inte tagits i anspråk. Kungl. Maj:t förklarar nu, att för olika byggnadsföretag vid marinen uppstått ökade kostnader på grund av dyrtiden, och man beräknar, att dessa merkostnader gå till sammanlagt 879,000 kronor. Men samtidigt förklarar Kungl. Maj:t det där är mycket pengar, och vi hemställa hos riksdagen i stället om en klumpsumma på 500,000 kronor för att fortsätta arbetena på de byggnadsföretag som vi anse vara mest brådskande. Till stöd för detta förfaringsätt åberopar departementschefen ett liknande exempel från föregående år, då det gällde fjärde huvudtiteln och då man på samma sätt där beviljade 1 miljon kronor till merkostnader. Jag har nu för min del ansett, att de marina myndigheternas sätt att handha detta ärende är lindrigt sagt oförsvarligt, ty hade man satt i gång detta bygge och haft sina ritningar i ordning den gången medlen beviljades, hade anstalten för länge sedan varit uppförd och vi hade då sluppit de betydande merkostnaderna det nu är fråga om. Det har man emellertid inte gjort utan man har skjutit undan saken år från år, och när nu byggnadskostnaderna äro som högst, nu, säger man, skola vi bygga, och nu vilja vi ha anslag till merkostnaderna, så att det räcker till.

Jag ber herrarna vara goda att vidare lägga märke till att behovet icke tyckes vara så oerhört överhängande, ty det finnes redan sedan 1915 eller 1914 en provisorisk förplägnadsanstalt i Vax-

holm, som använts hela tiden, och mig veterligt användes den ännu i dag. Alltså synes det mig inte stöta på oöverstigliga svårigheter att uppskjuta detta byggnadsföretag ytterligare en liten tid, så att man kan riktigt överblicka vad det kostar, ty de marina myndigheterna äro så uppriktiga, att de förklara: det inte är säkert, att det tillskott på 346,000 kronor vi här begärt räcker, utan vi behöva kanske framdeles hos riksdagen begära ännu mer. Det är således särdeles angenäma utsikter för riksdagen.

Nu har jag den uppfattningen, att ett sådant förfaringssätt icke bör tolereras. Jag har därför velat, att med denna byggnadsuppförande skulle anstå, till dess man kunde överblicka de verkliga byggnadskostnaderna. Jag har emellertid icke lyckats vinna gehör för denna min mening. Jag har då haft tvenne vägar att välja på. Antingen kunde jag yrka, att i motiveringen skulle skrivas, att man påyrkade, att med uppförandet av anstalten i Vaxholm skulle anstå, men att man för övrigt beviljade de medel Kungl. Maj:t begärt, eller också kunde jag välja den väg, som jag har valt, nämligen att säga, att med denna byggnadsuppförande bör anstå och den merkostnad, som beräknas för denna byggnad, bör inte för närvarande beviljas. Jag har gått på den vägen dels av det skälet, att vi därigenom spara en rätt väsentlig summa, dels också av det skälet, att jag anser, att det förfaringssätt Kungl. Maj:t har tillämpat, att slå ihop merkostnaderna i en klumpsumma, som begäres av riksdagen, är mindre lämpligt, därför att riksdagen på det sättet blir ur stånd att bedöma, till vilka byggnadsändamål dessa medel skola användas.

Nu åberopar sig, som jag nyss nämnde herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet i propositionen liksom i statsrådsprotokollet på ett liknande förfaringssätt föregående år beträffande fjärde huvudtiteln. Ja, jag kan för min del inte ikläda mig något ansvar beträffande den saken, då jag inte deltog i den förberedande behandlingen av ifrågavarande ärende, men det har jag däremot haft tillfälle att göra denna gång. Jag har då ansett mig skyldig att försöka se till, att beslutet blir så gagneligt som möjligt, och då jag, som jag nyss nämnde, anser, att de marina myndigheterna här gått till väga fullständigt oriktigt, och att departementschefen har varit synnerligen snäll och förlåtande mot dem och funnit sig i vilka metoder de än tillämpat, men jag å andra sidan anser, att riksdagen, som skall förvalta svenska folkets medel, icke kan vara lika snäll och förlåtande, har jag tillåtit mig avge denna reservation, och då intet nödtvång föreligger att uppföra denna anstalt, eftersom man låtit dessa tre år gå utan att göra någonting och en provisorisk anstalt finnes, har jag alla skäl, herr talman, att hemställa om bifall till reservationen och om avslag på utskottets hemställan.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Palmstierna: De erinringar, som framställdes av herr Ingvarson, berörde icke min ämbetsförvaltning, och jag har således verkligen

Aug. vissu
byggnadsföretag
vid marina.
nen.

(Forts.)

Ang. vissa
byggnadsföre-
tag vid mari-
nen.
(Forts.)

ingen anledning att ingå på spørgsmålet om orsaken till detta dröjsmål med uppförandet av ifrågavarande byggnad. Däremot har jag all anledning att fästa mig vid hans reservation såsom den här är avfattad. Jag tillåter mig säga, att de högt ärade reservanternas uttalanden på något sätt så att säga hänga i luften. Om man läser reservationen, får man det intrycket, att Kungl. Maj:t begärt anslag till byggandet av den och den anstalten med den och den merkostnaden, och reservationen går nu på avslag av detta. Så tror man, när man läser reservationen, och onekligen får man också av herr Ingvarsons anförande den bilden av det hela, att det är något sådant som ligger bakom. Det är emellertid inte alls förhållandet. Här är ett belopp, som uppgår till mer än 1,145,000 kronor, anført i propositionen såsom det, vartill merkostnaderna enligt vanliga beräkningar torde uppgå. Kungl. Maj:t förklarar emellertid själv, att det är orimligt att tänka sig, att vi skola bygga för hela detta merkostnadsbelopp. Men in fråga om en och annan byggnad kan behovet vara så pass trängande, att vi inte komma ifrån saken utan måste ha medel disponibla till dess utförande. I detta ögonblick kan man dock inte absolut bestämt säga, vilka byggnader som böra komma till utförande, utan det kan uppstå ett trängande behov under årets lopp.

Så förevar frågan förra året. Då fann riksdagen det praktiskt att lämna i Kungl. Maj:ts hand att inom en viss begränsad summa ha frihet att möta de behov, som kunde uppkomma. Kungl. Maj:t har nu föreslagit riksdagen besluta, att samma praxis, som riksdagen förra året inaugurerade, må komma till tillämpning även i år, och Kungl. Maj:t har hemställt, att ett belopp av en halv miljon kronor måtte ställas till Kungl. Maj:ts disposition i detta fall. Jag vill nu på samma gång säga, att jag är livligt övertygad om, att finansministern kommer att utöva en sådan påverkan, att det är mycket möjligt, att denna halva miljon icke kommer att i varje fall användas till sitt hela belopp.

Till herr Ingvarson skulle jag ytterligare vilja säga, att den uppfattningen är alldeles felaktig, att Kungl. Maj:t skulle vara engagerad för byggande av en dylik förplägnadsanstalt. Tvärtom har jag vid övervägande av de olika ändamål, varom här är fråga, verkligen satt denna förplägnadsanstalt i allra sista rummet på grund av åtskilliga skäl, som till en del redan anförts av herr Ingvarson. Oavsett den ståndpunkt, som riksdagen kan komma att intaga uti denna fråga, hade jag således åtminstone för min del icke tänkt förorda, att denna förplägnadsanstalt nu måtte komma till utförande.

Men är det på det sättet, att man skall reducera detta belopp å en halv miljon kronor med hela merkostnaden för byggandet av denna förplägnadsanstalt, vilken ju ändå icke kommer till utförande, skall denna reduktion drabba helt andra ändamål än denna förplägnadsanstalt. Detta har den ärade reservanten icke tänkt sig, och därför tillåter jag mig det kanske något vanvördiga uttrycket, att reservanternas förslag här hänger i luften. Jag vill emellertid avråda kammaren från att gå på den linje, som de föreslagit, utan

får för min del värdsamt hemställa att kammaren ville gå på utskottsmajoritetens väg.

Ang vissa byggnadsföretag vid marinen.

(Forts.)

Herr Bengtsson: 1915 års riksdag beviljade medel för den nu ifrågavarande förplägnadsanstalten, och därtill har sedermera kommit ett ytterligare anslag. En del av statsutskottet var på platsen för denna förplägnadsanstalt år 1915 och gjorde där sina iakttagelser, och samtliga ledamöter funno då, såvitt jag erinrar mig, att detta anslag var mycket väl motiverat. Jag skall i likhet med herr Ingvarson beklaga, att det har kommit ett uppskov med denna anstalts uppförande, ty det skulle säkerligen ha sparats åtskilliga medel, om den redan varit uppförd; men det är en sak för sig. Statsutskottet har ju också pekat på detta och sagt, »att det är anmärkningsvärt, att inte byggnaden är påbörjad». Jag skall också instämma i det kländer, som herr Ingvarson här anført mot myndigheterna, för att de dröjt så länge; men därmed är man icke fri från saken. Om denna byggnad behövdes år 1915, så behöves den än mera 1918.

Jag kan icke vara med om, att man skall uppskjuta uppförandet av denna byggnad, därför att detta skulle bli billigare. Jag tror, att staten har skyldighet se till, att inte mer arbetslöshet inträffar, än vad som är alldeles oundgängligt. När nu de privata byggnadsföretagen ligga nere, på grund av att de enskilda därpå icke kunna beräkna någon vinst, skall då staten följa samma exempel och lägga ner hela sin byggnadsverksamhet? Då få vi ju ännu mera arbetslöshet. Jag vädjar till kammaren, om det är lämpligare att betala en del understöd till sådana, som äro arbetslösa, än att bereda dem tillfälle att genom arbete förtjäna sitt uppehälle. Jag tror, att för staten är det en mycket viktig principfråga att här intaga den ståndpunkten, att, om än kostsammare, det dock är säkrare att bygga. Om vi ge ut dessa pengar och få en byggnad uppförd, så få vi något gjort; om vi däremot icke ge ut dem, så få vi icke någon byggnad uppförd, men i stället betala understöd till de arbetslösa, och jag undrar, om det icke ställer sig både dyrare och skadligare att driva den politiken.

Det var därför för mig en överraskning, då herr sjöministern lät förstå, att det var möjligt, att den byggnadsverksamhet, varom nu är fråga, kommer att uppskjutas. Jag skulle i stället vilja göra det uttalandet, att vi måste tänka på, icke blott att uppförandet av denna för staten så nödvändiga anstalt är ägnat att minska arbetslösheten, utan även att det minskade behovet av erforderlig byggnadsmateriel såsom tegel, timmer, cement o. d. kommer att i sin mån inverka på arbetslösheten i landet. Detta är en räknefråga. För mig står det klart, att jag icke ett ögonblick tvekar att, fastän det nu är dyrare att uppföra denna byggnad, dock tillråda, att så sker, så att de, som vid denna byggnadsverksamhet äro i behov av arbete för sitt uppehälle, även få detta sitt behov tillfredsställt.

Jag skall med dessa ord, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ing. vissa
byggnadsföre-
tag vid mari-
nen.
(Forts.)

Herr Ingvarson: Jag skulle, om också icke till den siste ärade talaren så åtminstone till många av kammarens ledamöter, jag vet icke vilka, vilja rikta den frågan, om de hade samma uppfattning rörande arbetslösheten som den herr Bengtsson nu uttalade, när helt nyligen i gemensam votering vägrades medel till uppförande av arbetarbostäder för statens räkning. Om man vore så synnerligen intresserad av att motverka arbetslösheten så hade man då ett osökt tillfälle att gå fram på den vägen. Här gällde det ett synnerligen viktigt behov, viktigt ur många synpunkter, viktigare, enligt min uppfattning, än det behov, som här föreligger; men då gick man icke den vägen. Jag tror därför, att det är något litet malplacerat att ständigt, så fort det gäller de stegrade byggnadskostnaderna, tala om den ökade arbetslösheten. Hade myndigheterna gjort sin skyldighet här och igångsatt byggnadsföretag tidigare, hade man redan på ett förberedande stadium motverkat arbetslösheten, ända in på detta år och ännu längre. Men därför att myndigheterna icke gjort detta, så skall statsverket punga ut med de högst betydande merkostnader, varom här är fråga. För alla de olika byggnader, som herr statsrådet räknar upp i statsverkspropositionen, redogöres i den bilaga, som utskottet uppgjort och som återfinnes på sid. 14 i betänkandet. Där finna vi den procentuella stegringen av byggnadskostnaderna för varje post, och då visar sig denna stegring allra värst våldsam beträffande nu ifrågavarande anstalt, där den upgår till icke mindre än 75 % av den beräknade kostnaden, medan stegringen i övriga fall håller sig väsentligen lägre eller till 30 à 45 %.

Herr statsrådet har anfört, att han anser att denna reservation hänger i luften. Ja, denna reservation hänger på Kungl. Maj:ts proposition i ärendet, och om sålunda reservationen hänger i luften så beror det därpå, att Kungl. Maj:ts proposition tydligen själv måste befinna sig på samma plats. Kungl. Maj:t har i sin proposition räknat upp de olika merkostnaderna för de särskilda byggnadsändamål, som här är fråga om och sedan summerat ner dessa kostnader och sagt, att det blir tillsammans 879,700 kronor. Men så mycket pengar begäres icke av riksdagen, utan i stället begäres för dessa specificerade olika ändamål en klumpsumma av 500,000 kronor. När reservanternas utgått från detta Kungl. Maj:ts sätt att skriva proposition och på grundval därav skrivit sin reservation så hade de helt enkelt icke haft någon annan utväg att välja.

Emellertid var det något i herr statsrådets uttalande, som glädde mig. Det föreföll, som om han icke själv vore så värst övertygad om nödvändigheten av att igångsätta denna anstalt under den närmaste tiden. Han sade nämligen att han för sin del icke alls tagit bestämd ställning vare sig för eller emot de olika byggnadsföretag, som han här räknade upp; han sade endast, att penningar till dessa behövdes. Men Kungl. Maj:t har ju begärt att vi måtte bevilja 500,000 kronor till sådana nybyggnadsföretag, som anses vara de nödvändigaste, men vilka dessa äro har icke på något sätt angivits. Om nu herr statsrådet skulle anse att med igångsättande av denna anstalts byggande kan anstå, har jag nått det syfte, som jag här ve-

lat vinna, och jag har då icke mera att önska härvidlag. Herr statsrådet har delvis varit inne på denna linje, och han antydde i slutet av sitt anförande, att han möjligen skulle kunna taga den saken i övervägande. Jag ber att få slå fast detta och hoppas, att han även må fullfölja denna tankegång.

Ang. vissa
byggnadsföretag
vid marinen
(Forts.)

Herr Andersson i Skivarv: Herr talman, mina herrar! Jag beklagar liksom den föregående talaren, att arbetet å nu ifrågavarande anstalt icke är igångsatt och att anstalten ännu icke är färdig. De, som tagit hithörande förhållanden i betraktande, ha funnit, att denna anstalt är nödvändig, och jag tror, att det skulle ha medfört en ganska stor besparing, om vi redan haft en dylik förplagnadsanstalt ute vid Vaxholm.

Nu ha, såsom vi finna av Kungl. Maj:ts proposition, merkostnaderna för här ifrågavarande byggnadsföretag kommit att stiga till över en miljon kronor, och därav har nu Kungl. Maj:t begärt 500,000 kronor för att kunna påbörja en hel del byggnader, som här äro uppräknade. Merkostnaderna för den byggnad, varom här särskilt är fråga, uppgår till 346,000 kronor. Men Kungl. Maj:t har icke sagt sig skola använda ett belopp av 346,000 kronor till uppförande av en förplagnadsanstalt vid Vaxholm, utan Kungl. Maj:t har begärt 500,000 kronor för alla de byggnader, som här äro uppräknade och, såsom jag fattat saken, skulle sedan Kungl. Maj:t fördela anslaget på sätt, som Kungl. Maj:t funne lämpligast.

Jag tycker, att detta är ett rätt klokt resonemang, och jag kan icke finna, att Kungl. Maj:ts föreliggande förslag hänger så mycket i luften. Men däremot kan jag i likhet med herr sjöministern nästan säga, att reservationen hänger i luften. Ty skola de 346,000 kronor, jag här nyss nämnde, tagas bort ifrån hela det belopp, som Kungl. Maj:t begärt, skulle det återstå allenast 154,000 kronor, som Kungl. Maj:t då hade att röra sig med i och för uppförandet av alla de byggnader, som här uppräknats, och herrarna kunna förstå, att denna sistnämnda summa icke räcker långt, när det gäller alla dessa ändamål. Om vi däremot bevilja det större beloppet, tror jag, att en fördelning av detsamma lämpligen kan ske. Jag vill emellertid uttala, att det hade varit fördelaktigt, om de anslag, som riksdagen redan beviljat för uppförandet av en förplagnadsanstalt ute vid Vaxholm, även tagits i anspråk för detta ändamål och nämnda byggnadsföretag blivit igångsatt så fort, som ske kunnat.

Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till berörda hemställan med den förändring, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Ang vissa
byggnadsföre-
tag vid mari-
nen.

(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 24 av utskottets förevarande utlåtande nr 5 B, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den förändring, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen.

Voteringen utvisade 116 ja mot 75 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkten 25.

Utskottets hemställan bifölls.

Härpå föredrogs *punkten 26*, angående kostnader för tryggande av rikets neutralitet.

Därvid yttrade

Ang. kostnader
för tryggande
av rikets neu-
tralitet.

Herr Ingvarson: Herr talman! Vid behandlingen av fjärde huvudtiteln avgav utskottet en förklaring rörande sin uppfattning i allmänhet i fråga om neutralitetskostnaderna. Det har icke ansetts nödigt att upprepa denna förklaring vid behandlingen av femte huvudtiteln, men jag vill begagna tillfället att här säga, att utskottet har samma uppfattning rörande ifrågavarande utgifter under denna huvudtitel som den, utskottet gjorde gällande vid behandlingen av fjärde huvudtiteln. Jag vill således i anslutning till departementschefens i statsverkspropositionen gjorda uttalande i detta ämne uttrycka en förhoppning, att man även beträffande marinen må göra allt som möjligt är för att nedbringa neutralitetskostnaderna till det minsta möjliga. Jag vill icke göra något ytterligare tillägg härutöver. Jag tror, att detta mitt uttalande står i god överensstämmelse med den uppfattning, som är rådande inom utskottet.

Jag har endast velat anknyta detta till kammarens protokoll vid behandlingen av förevarande punkt och hemställer i övrigt om bifall till utskottets här gjorda framställning.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 27.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 28.

Lades till handlingarna.

Punkten 29.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 30.

Lades till handlingarna.

Punkterna 31 och 32.

Utskottets framställningar i dessa punkter biföllos.

Punkterna 33 och 34.

Lades till handlingarna.

§ 14.

Vidare föredrogos vart för sig:

statsutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till professorn H. Sjögren för genom eldsvåda förstörd egendom;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av en skjutbana för Norrbottens regemente;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av skjutbana för Smålands artilleriregemente;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av vissa byggnader å Axvall;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av allmänna besparingar å riksstatens femte huvudtitel för utförande av minrälsanordningar å kanonbåtarna Rota och Disa;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av behållningar å vissa extra anslag till täckande av merkostnad för utförande av ändring å undervattensbåten nr 1;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av behållning å vissa extra anslag till täckande av merkostnad för utförande av ändringsarbeten å minfartyget Clas Fleming; och

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 205 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angäen-

de laboratoriebyggnad m. m. för tekniska högskolans fackskola för kemisk teknologi; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension till avlidne förrådsförmannen vid statens järnvägar Anders Perssons änka;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fyllnadspension åt kronojägaren M. L. Brusell; och

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fyllnadspension åt professorn E. G:son Odelstierna.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15.

Slutligen föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående statsbidrag till kommunernas utgifter för folkskoleväsendet.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 16.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Wiklund* i Brattfors *m. fl.*, nr 382, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 245, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 9 §§ i förordningen den 18 juni 1915 om förekommande av överdriven avverkning å ungskog inom de delar av Västerbottens och Norrbottens län, som ej höra till lappmarken; samt

herr *Lübeck m. fl.*:

nr 383, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner, nr 207, angående fyllnadspension å allmänna indragningsstaten åt löjtnanten vid Västgöta regemente friherre H. G. Pfeiffs änka och minderåriga barn, nr 208, angående fyllnadspension å allmänna indragningsstaten åt löjtnanten vid Skånska dragonregementet friherre H. G. von Blixen-Fineckes änka och minderåriga barn, nr 209, angående pension å allmänna indragningsstaten åt avlidne löjtnanten vid Vendes artilleriregemente J. G. Torslows föräldrar, f. d. fanjunkaren Carl Johan Torslow och hans hustru Hedvig Vilhelmina Torslow, född Sandqvist; och

nr 384, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 213, med förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m.

Ifrågavarande motioner blevo på begäran bordlagda.

§ 17.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 125, till Konungen angående utredning i fråga om Sveriges biblioteksväsende på visst område.

§ 18.

Till bordläggning anmäldes:

lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden dels ock i anledning därav väckta motioner;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 16 och 41 §§ i lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 37 § i lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 28 mars 1917 om förbud i vissa fall mot överlåtelse av fartyg eller andel däri eller upplåtelse av fartyg, så ock mot förvärv av aktie i aktiebolag, som äger fartyg eller andel däri; och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 28 mars 1917 om förbud i vissa fall mot fortskaffande av gods med svenskt fartyg mellan utrikes orter;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 8, i anledning av dels i andra kammaren väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt befolkningen å landet av tillfällen till varma bad, dels första kammarens beslut rörande inom nämnda kammare väckt motion angående skrivelse till Konungen i fråga om åtgärder för inrättande av badanstalter i större befolkningscentra och å landsbygden m. m.; och

nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i fråga om sättet för uppborren av skattefrälseränta; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av herrar Andersons i Knäpasjö och Mossbergs motion nr 16, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående poststationsföreståndarnas löneförmåner.

§ 19.

Justerades protokollsutdrag.

§ 20.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Isaksson</i>		under 8 dagar fr. o. m. den 20 april,	
»	<i>Larsson</i> i Bondarve	» 6 »	» 18 »	
»	<i>Johansson</i> i Kullersta	» 5 »	» 19 »	och
»	<i>Jönsson</i> i Slätåker	» 7 »	» 20 »	

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,43 e. m.

In fidem
Per Cronvall.